

Aktivní otcovství aneb proměna otcovské role v současné rodině

Bc. Blanka Ďulíková

Diplomová práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Blanka ĎULÍKOVÁ**
Osobní číslo: **H10404**
Studijní program: **N 7501 Pedagogika**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Aktivní otcovství aneb proměna otcovské role
v současné rodině**

Zásady pro vypracování:

**Nastudování odborné literatury a zpracování materiálů.
Teoretické zpracování tematiky.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace smíšeného výzkumu.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.**

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAKALÁŘ, Eduard. Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-605-0.

MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. 2.přeprac. vyd. Praha: Slon, 2006. ISBN 978-80-86429-87-8

BURGESSOVÁ, Adrienne. Návrat otcovství. Jota, 2004. ISBN 80-7217-296-4.

MAC DONALD, Gordon. Být dobrým tátou. Praha: Návrat domů, 2002. ISBN 80-7255-051-9.

AUGUSTYN, Józef. Být otcem. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004. ISBN 80-7192-581-0.

2

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Pavla Andrysová, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

27. dubna 2012

Ve Zlíně dne 12. ledna 2012

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby⁽¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3⁽²⁾;
- podle § 60⁽³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60⁽⁴⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 11.3.2012

.....

(1) Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejněním závěrečných prací.

(2) Účastí škola nezákonně využívá díla studentů, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, a kterých probíhá obhajoba, včetně poskytnutí opozitů a zvláštní obhajoby prostřednictvím elektronické knihovny školních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vlastní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédá k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

V diplomové práci se zabývám tématem otcovství, potažmo celé rodiny. Zajímám se o trendy provázející současnou rodinu její přeměnou, jakými jsou na příklad odkládaná mateřství či vzrůstající rozvodovost. Především se však zaměřuji na pozitivní fenomén, který se objevuje a rozvíjí nejen u nás v České republice, ale hojně také v zahraničí, a tím je aktivní otcovství. Poukazuji na to, jak se mění otcovská role v průběhu historie a představuji také veškeré klady, které s sebou tento novodobý trend přináší. V empirické části jsem se snažila pomocí kvantitativního výzkumu zmapovat, jakou roli zastávají otcové v současných rodinách a jaký je jejich názor na aktivní otcovství. Cílem celé mé práce je zjistit, zda je dlouho zažitý model muž – živitel a matka – pečovatelka již zastaralý a zda vhodnější alternativou jak pro zdravý vývoj dítěte, tak i pro partnerský vztah, je právě aktivní otcovství.

Klíčová slova: Aktivní otcovství, rodina, rodičovství, gender, děti, stereotypy, rodičovská péče

ABSTRACT

The presented thesis deals with the topic of paternity or family in total. I focus on the trends which accompany today's family, on its transformations as for example late maternities or increasing divorce. Mainly, I concentrate on the positive phenomenon which appears and develops not only in the Czech Republic but also abroad - the phenomenon of active paternity. I point how the father's role changes across historical context, and present as well all the positives that this modern trend brings. In the empirical part I tried to map, through the quantitative research, what is the father's role in contemporary families and what are the father's opinions of the active paternity. The aim of the thesis is find out whether the original model man - provider and mother - tender is outdated for today, and whether the active paternity is appropriate alternative both for children's growth and partners' life.

Keywords: Active paternity, family, parenthood, gender, children, stereotype, parental care

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Pavle Andrysové, Ph.D. za věnovaný čas, cenné rady, trpělivost, odborné připomínky a velmi laskavý a přívětivý přístup při vedení mé diplomové práce.

„Ať se vám to líbí nebo ne, váš otec má na vás trvalý vliv. Ať již vám byl blízký nebo vzdálený, fyzicky přítomný nebo nepřítomný, chladný nebo vřelý a projevoval vám lásku nebo vás zneužíval, váš otec na vás zanechal svůj otisk. A váš život ovlivňuje dosud - pravděpodobně víc, než si uvědomujete“ (Wright, 1998, s. 3).

„Příroda si nemohla dovolit luxus pouhé mateřské lásky – ochranu lidskému potomstvu zajistila instinktivní výbavou obou pohlaví, žen i mužů“ (Matějček, 1994, s. 13).

„Jsem – li dobrým tátou, je to proto, že tříbím svou citlivost na potřeby své rodiny, podřídím své nitro Božím zákonům a předvídám příležitosti i nebezpečí. Chci zajistit, aby všechno, co v rodině prožíváme, bylo pro moje děti budující a vedlo je k zralosti“ (MacDonald, 2002, s. 91).

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 RODINA	12
1.1 DEFINICE RODINY	12
1.2 FUNKCE RODINY	13
1.3 TRENDY SOUČASNÉ RODINY	14
1.3.1 Zvyšující se rozvodovost – rodina s jedním rodičem	16
1.3.2 Soužití beze sňatku	17
1.3.3 Snižování porodnosti	18
1.3.4 Pozdní mateřství	18
1.3.5 Dvoukariérová partnerství	19
1.3.6 Homosexuální a lesbické rodiny	20
2 RODIČOVSTVÍ	21
2.1 STIMULACE RODIČOVSTVÍ	23
2.2 NOVÉ POJETÍ MATEŘSKÉ A OTCOVSKÉ ROLE	24
2.3 OTCOVSTVÍ V KONTEXTU MUŽSKÉ IDENTITY	25
2.4 REPERTOÁRY OTCOVSTVÍ	29
3 TEORIE AKTIVNÍHO OTCOVSTVÍ	32
3.1 OD OTCE „NADŘAZENÉHO“ PŘES „ZAPOMENUTÉHO“ AŽ K OTCI „NOVÉMU“	32
3.2 MÝTY O OTCÍCH A GENDEROVÉ STEREOTYPY	34
3.3 FENOMÉN AKTIVNÍ OTCOVSTVÍ	36
3.4 MATEŘSTÍ OTCOVÉ – OTCOVÉ NA RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ	39
3.5 VLIV AKTIVNÍHO OTCE NA VÝVOJ DÍTĚTE	42
3.6 KULTURY PEČUJÍCÍCH OTCŮ	43
II EMPIRICKÁ ČÁST	45
4 AKTIVNÍ OTCOVSTVÍ ANEB PROMĚNA OTCOVSKÉ ROLE V SOUČASNÉ RODINĚ	46
4.1 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	46
4.2 METODOLOGIE	52
5 REALIZACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	53
5.1 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	53
5.2 DESKRIPTIVNÍ ZPRACOVÁNÍ DAT	53
5.3 STATISTICKÉ ZPRACOVÁNÍ DAT	80
5.3.1 Test nezávislosti chí – kvadrát pro čtyřpolní tabulku	80
5.3.2 Test nezávislosti chí – kvadrát pro kontingenční tabulku	83
5.4 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	88
ZÁVĚR	94
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	96
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	103

SEZNAM OBRÁZKŮ	104
SEZNAM TABULEK	105
SEZNAM PŘÍLOH	107

ÚVOD

Dlouhá léta se pozornost odborníků stále obracela pouze k ženám jakožto matkám, dalo by se říci, že vznikl až jakýsi kult mateřství. Hlavním a výlučným tématem týkajícím se rodičovství byl vztah matky a dítěte, jako by snad ani dítě žádného jiného rodiče nemělo či jako by otec neměl pro dítě žádný přínos. Člověk se mohl v řadě publikací dočíst, že je matka pro dítě nepostradatelná, že si s ním vytváří silný a významný vztah již v prenatálním období a ten po narození dítěte i nadále pokračuje a rozvíjí se. Ale kde je otec? Kam se poděl stejně důležitý a stejně významný komponent rodičovské péče? Aktuálním tématem současné doby je ženská emancipace, pronikání žen do pracovní sféry. Žena se v průběhu historie dokázala za pomoci feminismu vymanit ze svého podřadného postavení a v dnešní době již může zastávat stejné funkce jako muž. Ale funguje to i obráceně? Proniká i muž stejně tak rychle do sféry rodinné, jež bývá obvykle označována za doménu ženskou? To jsou otázky, které mě přivedly k výběru tématu pro mou diplomovou práci: Aktivní otcovství aneb proměna otcovské role v současné rodině. Aktivní otcovství je stále častěji objevujícím se fenoménem v dnešních rodinách, a to nejen u nás v České republice, ale také v zahraničí. Jako dobrý příklad nám může posloužit Švédsko, které velmi podporuje rovné příležitosti žen a mužů, a to také v oblasti rodičovství. Domnívám se, že téma tradičního rozdělení rolí na muže – živitele a ženu – pečovatelku se stává stále aktuálnější, avšak dle mého názoru pořád převládá zájem spíše o druhou polovinu tohoto modelu. Ale co když se cítí být svazováni těmito genderovými stereotypy i muži? Co když už nechtějí být především živiteli, ale chtějí se rovnoměrně podílet na péči o rodinu?

Diplomová práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a empirickou. Teoretickou část jsem rozpracovala do tří hlavních kapitol. První se zabývá především změnami, které charakterizují současnou rodinu, druhou kapitolu zaměřuji na rodičovství, snažím se objasnit, jak se mění rodičovské role a podrobněji se věnuji otcovství. Za velmi zajímavou považuji kapitolu třetí, ve které se zaměřuji na trend aktivního otcovství. Poukazuji na proměnu otcovství v průběhu historie a také na klady, které s sebou aktivní otcovství přináší. V empirické části jsem se snažila pomoci kvantitativního výzkumu zmapovat, jakou roli zastávají otcové v současných rodinách, co si představují pod pojmem aktivní otcovství a zda sami aktivními otci jsou. Cílem celé mé práce je zjistit, zda je dlouho zažitý model muž – živitel a matka – pečovatelka již zastaralý a zda vhodnější alternativou jak pro zdravý vývoj dítěte, tak i pro partnerský vztah, je právě aktivní otcovství.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

1.1 Definice rodiny

Rodina je tou nejstarší společenskou institucí, která vznikla kdysi v pradávných dobách, kdy se člověk ještě moc nepodobal tomu, jak ho známe dnes. Nevznikla jen z přirozeného pohlavního pudu, ale hlavně z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat a připravovat pro život. Člověk byl totiž v těch dobách mezi ostatními živočichy tak nedokonalý a jeho mládě přicházelo na svět tak nedostatečně připravené, že pečovat o něj byla zkrátka životní nutnost (Matějček, 1994). Rodina vytváří nejen určité emocionální klima, ale také formuje interpersonální vztahy, základy etiky, životního stylu a v neposlední řadě samozřejmě i hodnoty a postoje. Z pohledu sociologie je také formou začlenění jedince do sociální struktury, společnosti. V současné době se můžeme přiklonit k tomu, že rodina je chápána jako společenství, které si žije ve svém vlastním prostoru, poskytuje péči a základní jistoty dětem a zároveň uspokojuje potřeby všech členů (Průcha, 2009). Rodina je instituce, která tvoří základ a symbolickou kotvu společnosti, přestože v historii prodělala tolik změn (Hašková, Radimská, 2002). Rodina předává svým členům také osobní identitu, předá jim totiž jméno, každý jedinec následně ví, do které rodiny patří (Matoušek, 2010). Pro Geista (1992) představuje rodina institucionalizovaný sociální útvar, jenž zahrnuje nejméně tři osoby. Část těchto osob spojuje sociální vztah rodič – dítě, a to buď pokrevně, nebo adoptivně, a druhou část spojuje vztah matka – otec. Poslední část se nemusí vždy nutně objevit, v dnešní době totiž není výjimkou, že rodina vychovává pouze jedno dítě - jedná o vztah sourozenectví. Rodinu nespojuje pouze manželství či pokrevní příbuzenství, ale také odpovědnost a vzájemná pomoc (Maříková, Petrusek, 1996). Matoušek a Pazlarová (2010) uvádí, že přiměřenější je podle nich mluvit spíše o rodinném soužití než o rodině, kdy jádrem takového soužití je vazba mezi dospělými, jimiž mohou být jak partneři opačného, tak i stejného pohlaví. Průcha (2009) a také Geist (1992) interpretují dle životních fází člověka rodinu jako orientační, to je ta, do které se jedinec narodí a jež na něj má stěžejní vliv, a rodinu reprodukční, jež si člověk sám založí a následně přebírá rodičovské funkce. Přestože rodina prochází v současné době velkými změnami (viz. kapitola 1.3), zůstává dle Jandourka (2001) i nadále tím nejdůležitějším prostředím socializace, intimity a sociální podpory. Již padesát let se totiž sice mluví o krizi rodiny, avšak nezaniká, podle Haškové a Radimské (2002) jen mění svou podobu tak, jak to udělala mnohokrát v minulosti. Znaky optimálního rodinného prostředí podle Vaňka (1972 cit. podle Průcha, 2009) jsou vnitřní

stabilita rodiny, nenarušená a přirozená struktura, kulturní atmosféra a civilizační standard. Rodina není zdaleka jediná instituce, jež pečuje o prospěch, výchovu a vzdělávání dítěte, o jeho ochranu, není to jediná instituce, která má vliv na utváření osobnosti dítěte, velkou roli tu hraje také škola, kamarádi, následně zaměstnání. Rodina má však mezi všemi výsadní a jedinečné postavení, jelikož je to ona, kdo stojí na začátku, čímž může ovlivňovat dítě v jeho nejcitlivějších fázích. Je pro něj také modelem lidských vztahů, které si ponese dál do života. Pro dítě by měla rodina znamenat základní životní jistotu, což je ten nejlepší vklad, jaký mu může dát (Matějček, 1994).

1.2 Funkce rodiny

Až do 18. století byla v Evropě rodina natolik samozřejmým prostředím, které zajišťovalo své členy nejen ekonomicky, ale také po stránce vzdělávání a péče, že se o ní vedlo jen málo významných dokumentů. Komplex funkcí, které původně rodina plnila, se nezadržitelně tenčí, některé z nich od konce 19. století převzal sociální stát, přesto jsou zde takové, které nezmizí nikdy. V západní civilizaci plní rodina především funkci podporování socializace, vztahovou podporu dospělých lidí a ekonomickou podporu všech jejich členů. Co se týká dvou prvních funkcí, nebude zřejmě rodina zastupitelná nikdy, názory, že ústavní výchova má na vývoj dětí nepříznivý vliv, se objevují v literatuře asi již šedesát let. Děti, které vyrůstají v tomto prostředí, páchají častěji trestné činy, jsou méně aktivní, mají špatnou schopnost vcítovat se do druhých lidí, jejich orientace v interpersonálních vztazích není tak dobrá jako u dětí vyrůstajících v rodinách, mají nízké sebehodnocení, bývají častěji agresivní a hůře se orientují v morálních hodnotách (Matoušek, Pazlarová, 2010). Průcha (2009) považuje za hlavní funkce ekonomicko – zabezpečovací, biologicko – reprodukční, emocionálně – ochrannou a výchovně – socializační. Walsh (1993 cit. podle Ritvo, Glick, 2002) charakterizuje jako funkční rodinu takovou, kde jsou členové propojení a oddaní, vzájemně se podporují, respektují individuální odlišnosti, napomáhají rozvoji pohody a autonomie, dospělí se nestranně podílejí na moci a zodpovědnosti, organizační stabilita je charakterizovaná konzistentností, předvídatelností a flexibilitou. Otevřená komunikace mezi jednotlivými členy má jasná pravidla a je přístupná emocionálním projevům, problémy se řeší efektivně. Všechny členy spojují etické hodnoty a vzájemná důvěra, a důležitá je také finanční jistota a podpora příbuzných a přátel rodiny. Dunovský (1986 cit. podle Průcha, 2009) dle toho, jak rodina plní všechny své funkce, dělí rodiny na:

- ✿ funkční – dokáže dítěti zaručit dobrý vývoj,
- ✿ problémovou – zde se objevují sice poruchy některých funkcí, avšak neohrožují nijak vážněji vývoj dítěte,
- ✿ dysfunkční – vývoj dítěte je ohrožen, tudíž rodina potřebuje soustavnou pomoc odborníků,
- ✿ afunkční – rodina přestává naprosto plnit svůj základní účel, dítě proto musí být umístěno v náhradní rodinné výchově.

Dunovský (1986 cit. podle Matoušek, Pazlarová, 2010) také vytvořil dotazník, který je zaměřen na zjištění funkčnosti rodiny. Zabývá se zde složením rodiny, její stabilitou, sociálně – ekonomickou situací, osobnostmi rodičů, sourozenci, stavem a vývojem dítěte, zájmem rodičů o dítě a péčí rodičů o dítě.

1.3 Trendy současné rodiny

Nelze si nevšimnout, že soukromý život v české společnosti a také ve všech rozvinutých zemích se proměňuje, tento proces můžeme nazvat individualizací společnosti. Ačkoli se většina autorů neshodne na tom, zda je tento proces pozitivní či naopak negativní, jedno je jisté, o jeho existenci nelze pochybovat. Tato individualizace se projevuje tendencemi ke zdůrazňování osobních zájmů mužů i žen, z čehož následně pramení nejen zvyšující se křehkost partnerských vztahů, ale také vzrůstající nároky na kvalitu společného života. Rodina přestává být nástrojem reprodukce a stává se institucí, která musí poskytnout všem svým členům dostatek prostoru pro seberealizaci. Bohužel můžeme říci, že o současné rodině lze hovořit jako o rodině nestabilní. Přestože většina české populace stále souhlasí s tím, že ideálem je život v rodině, končí polovina manželství rozvodem (Dudová, 2008). V tradiční rodině byl kladen důraz především na transmissi ekonomických statků, což vedlo k silné stabilitě rodiny. Během 19. století však začaly hlavní úlohu hrát city a objevuje se rodina moderní, která zdůrazňuje nutnost lásky pro vznik manželství, a právě to vedlo k silné destabilizaci manželství. Ve druhé polovině 20. století se navíc začaly měnit jak vztahy mezi partnery, tak i mezi rodiči a dětmi. Oslabila se také přísná dělba práce mezi mužem a ženou v rodině a cílem nebylo již vštěpování morálních zásad, ale objevení a rozvíjení vlastního „já.“ Hlavním úkolem partnerů je potvrzování identity svého druhu, což není vždy možné, a věrnost partnerovi ustupuje věrnosti svému vlastnímu „já,“ dochází

k rozchodu (Hašková, Radimská, 2002). Možný (2002) bohužel také hovoří o tom, že dítě začíná být pocíťováno jako element brzdící individualizaci, rodičovský vztah je totiž poslední vztahem, který nelze vzít zpět. Je to jediný přetrvávající primární vztah, který je fatálně nezrušitelný. Manželství je totiž po dohodě stran zrušitelná občanská smlouva, avšak rodičovství nezná instituci rozvodu. Tržní společnost vyžaduje především volnost a nezávislost, ideálním subjektem trhu je „*nesmlouvavě nezadaný jedinec, nezatežovaný vztahem, manželstvím či rodinou.*“ A ačkoli se dnes ženy velmi rychle emancipují, ještě stále jsou na pracovním trhu znevýhodňovány. Pokud ovšem narůstá vzdělanost a aspirace žen na pracovní a společenské uplatnění, není model muž – živitel a žena pečovatelka trvale udržitelný, nabízí se tedy ale otázka, jak sladit péči o rodinu a dítě se zaměstnáním? Je to možné jen při splnění dvou podmínek - prosazením modelu sdílené péče, kdy se na péči o dítě podílí jak muž, tak i žena stejným dílem, a druhou podmínkou je podpora ze strany státu, který by poskytoval neplacené a snadno dostupné služby péče o dítě (Sirovátka, 2003). Změnou také je, že mnoho rodičovských funkcí a úkolů přebraly vnější společenské instituce, nukleární rodina se začíná separovat od generace prarodičů, role muže jako živitele rodiny a ženy jako pečovatelky se začíná přehodnocovat, což může způsobovat určité zmatení identity (Satirová, 2007). Sheehy (1999) se obává, že společnost orientuje rodiny na moc a spotřebu, ty si na to zvykly a přizpůsobily se – rodiče učí děti, aby dosáhly moci a tím se vyrovnaly vnějšímu světu. Dle Jaroslava Kašparů (2009) se pojetí tradiční rodiny rozpadá asi od sedmdesátých let 20. století, kdy došlo k překonání společenského odsouzení rozvodu. Následkem je podle něj generace lidí, kteří neznají z rodinného prostředí některé vzorce chování, jelikož je nemohli vypořádat v interakcích vlastních rodičů. Tito lidé nebyli vedeni k úctě k partnerovi, k důsledné výchově dětí či k odpuštění a toleranci. Nemohli proto nic z toho předat dál a jejich potomci se rozvádí také nebo se bojí manželství vůbec uzavřít. Tento autor dále uvádí, že se naše společnost stala „starozákonním Babylonem,“ pro který bylo také charakteristické zmatení pojmů. Dnes se změnila pýcha ve zdravé sebevědomí, lakomství v zákon ekonomiky, hulvátství ve svobodu projevu, hněv ve zdravou reakci na hloupost druhých, závist v boj o spravedlnost, nestřídmost ve vyšší životní úroveň, okrádání ve svobodný trh, zanedbaná výchova ve tvorbu vlastního názoru, mateřství bez manželství jako forma moderní existence, neúcta k tradici ve vítězství zdravého rozumu, lenost v sociální dávku a slušné vychování je jako přežitek doby (Kašparů, 2009). Není divu, že se podmínkám měnící se rodiny musí přizpůsobovat i sociální práce. Obecným trendem je přesun zájmu od výzkumu problémových rodin k výzkumu zdravého

rodinného fungování, čímž jsou poskytnuty cenné podněty jak pro prevenci rodinných problémů, tak i pro případnou intervenci. I psychologové se zaměřují spíše na zvyšování odolnosti rodin vůči nevyhnutelným nárokům života (Sobotková, 2007). Doporučením od Šrajera a Musila (2008) je zaměřovat se při sociální práci s rodinou na zdravotní a psychologický stav členů rodiny, vnitřní uspořádání vztahů v rodinách a také na ekonomickou situaci rodin, a to včetně zajištění sociálních práv všech jejich členů. V následujících podkapitolách se věnuji jednotlivým trendům, které lze v současné době vyzorovat u postmoderních rodin.

1.3.1 Zvyšující se rozvodovost – rodina s jedním rodičem

„Pravděpodobnost zániku manželství rozvodem u nás opravdu stoupá od počátku spolehlivější statistické evidence dodnes a tento trend má v celku exponenciální charakter: přes kolísání způsobená společenskými zlomy i změnou zákonů a praxe jejich aplikace, rozvodů u nás stále přibývá a tempo růstu se zvyšuje“ (Možný, 2002, s. 176). Bohužel je stále méně pravděpodobné, že vztah dvou lidí, kteří zakládají rodinu, vydrží po celou dobu jejich života. Ještě častěji než k rozvodu dochází k rozchodu partnerů, kteří manželství neuzavřeli. Česká republika je zemí s vysokou mírou tolerance vůči rozvodům (Hašková, Radimská, 2002). Důležitý význam zde má i sociální učení, bylo totiž zjištěno, že se častěji rozpadá manželství těch lidí, kteří sami pocházejí z rozvedené nebo dysfunkční rodiny. Jedinec získá v takové rodině zkušenost, která funguje jako mezigenerační přenos. Následně se mění postoje a klesá důvěra lidí v manželství, přičemž jako nejvhodnější řešení manželských potíží se jeví rozvod (Vágnerová, 2000). Nejvyšší pravděpodobnost rozvodu je v prvních letech manželství – mezi druhým a čtvrtým rokem, k faktickému selhání dochází ale samozřejmě ještě o něco dříve (Říčan, 2006). Pokud vztah nenaplnuje očekávání partnerů, mohou se rozejít a rozvést a následně vyhledávat nové vztahy. Manželství v naší společnosti ztrácí stabilitu, symbolickou hodnotu i popularitu, láska se stává bolestnější než kdy dříve. Důvod rozpadu rodin není takový, že by život v páru byl snad přežitkem, ale proto, že partnerský vztah je dnes natolik důležitý, že by bylo rozmarem setrvávat v manželství s partnerem, který pro nás neplní funkce individualizované společnosti (Dudová, 2008). Pokud se dříve žena rozvedla, a ačkoli tím mnohdy unikla z děsivých podmínek, rozvod byl téměř vždy posuzován jako její chyba, manžel se k ní totiž nechoval hezky jenom proto, že mu nevytvořila příjemný domov a nebyla mu dobrou manželkou. Posun názorů a změna společnosti jsou opravdu značné, dnes bývá totiž naopak s podivem kvitováno, že žena neodchází z manželství, pokud s manželem momentálně prožívá těžké chvíle.

le, jakými mohou být na příklad nevěra či nezaměstnanost, nějakým způsobem se vytratilo „v nemoci i ve zdraví“ a „v dobrém i ve zlém.“ Převažuje spíše nárok každého v partnerství na individuální štěstí, což ale musí s mnohými vývojovými úkoly partnerství zákonitě vyvolávat konflikt mezi touhou po štěstí, zodpovědností a závazkem (Lacinová, 2008). Podle Satirové (1994) je základním problémem to, že naše společnost buduje manželství téměř výlučně na lásce, na kterou pak klade takové požadavky, které láska samotná nemůže nikdy splnit. Podobný názor má i Kuchařová (2003), tvrdí, že lidé, kteří jsou mladší, více rozlišují mezi hodnotou mít spolehlivého životního partnera a hodnotou žít ve spokojeném manželství. Rozvod bývá zpravidla velmi náročný a pro oba partnery znamená nutnost najít si nový sociální svět, ve kterém budou žít. Člověk je donucen najít si jiný řád, uspořádat si vztahy i s přáteli, přeorganizovat vztahy s dětmi, mnohdy si musí najít i nové bydlení (Dudová, 2008). Rodina s jedním rodičem je vystavena mnoha problémům, kterým musí čelit. Může to být sociální izolace a osamělost rodiče, žárlivost ze strany dětí při hledání nového partnera, neustálá přítomnost u dětí, rodič má méně příležitostí prodiskutovat klady a zápory nějakého rozhodnutí, nesmíme také zapomínat na pocity dětí, které zpravidla nesou rozvod rodičů velmi těžce. Zde narážíme opět na genderové stereotypy, protože zhruba jen deset procent dětí zůstává po rozvodu u otců, matky jsou stále považovány za lepší pečovatelky, přestože muži jsou v těchto oblastech stejně schopní a výkonní (Ritvo, Glick, 2009).

1.3.2 Soužití beze sňatku

Živou diskuzi o hodnotě manželství a rodičovství vyvolal velký pokles sňatečnosti a také porodnosti ve druhé polovině 90. let minulého století. Alespoň v určité fázi života se stává především pro mladší generace obvyklou formou soužití život s partnerem beze sňatku. Takové soužití následně vyústí buď do manželství, nebo zůstane i nadále na této úrovni. Je zřejmé, že zejména pro mladé lidi má manželství srovnatelný význam jako jiné alternativní formy partnerského soužití. Zůstává otázkou, zda je tento trend způsoben změnou manželských aspirací nebo rezignací před vysokou labilitou manželství (Kuchařová, 2003). Možný (2002) přichází se zajímavým názorem, že „*hodnota manželství pro profesně zdatnou ženu klesá s mírou jejího profesionálního úspěchu.*“ Nepotřebuje podle něj už totiž manželství jako ekonomický zdroj a také své společenské zařazení už si určuje sama, nemusí již přebírat to manželovo. Dle Fialové a kolektivu (2000) volí lidé nesezdané soužití především kvůli možnosti snadného rozchodu, jedinci, kteří volí celoživotní způsob tohoto soužití, na něm oceňují především nezávislost. Ti, kteří jej chápou jako přechodný stav,

věří v lepší poznání svého partnera a chtějí si vyzkoušet pevnost vzájemného vztahu. Ná-zory obou pohlaví na tento způsob soužití se velmi podobají.

1.3.3 Snižování porodnosti

Pokud člověk pozoruje demografické statistiky, zajisté si všiml, že v české společnosti v polovině devadesátých let klesla porodnost, jako by se nechala inspirovat ostatními zá-padními společnostmi, kde se tento jev objevil již v polovině let sedmdesátých. Z výzkumů lze vyčíst, že průměrná česká rodina vychovává už sotva jedno dítě (Možný, 2002). Nízká porodnost přitom vede ke dvěma demografickým následkům - ke stárnutí populace a k úbytku obyvatelstva (Rabušic, 2001). Důvody, proč mají páry v dnešní době tak nízký počet dětí nebo jsou dokonce dobrovolně bezdětní, jsou různé. Může to být obava z budoucnosti, příliš velká ekonomická zátěž, špatný zdravotní stav, partner další dítě mů-že odmítat. Velmi častým důvodem bývá také kariéra partnerů, kterou nechtějí přerušovat či se jí vzdát, některé páry se nechtějí omezovat v trávení volného času, vzdát se svého životního standardu, chtějí si užívat života (Šalamounová, In Kocourková, Rabušic, 2006). „*Člověku moderní doby se vědomí revokovatelnosti a šance na nový pokus staly druhou přirozeností. Početí dítěte nemá tuto povahu. Na rozdíl od volby školy, profesionální orien-tace, zaměstnání i manželského partnera, oprava jednou učiněného rozhodnutí tu možná není: dítě se nedá vzít zpět anebo vyměnit za jiné. Patří k dosud nesplaceným dluhům za-nedbávané sociologie rodičovství.*“ (Možný, 2002, s. 131) V současné době mohou ženy spolehlivě korigovat porodnost díky antikoncepčním prostředkům. Navíc negativní stereo-tyt bezdětné ženy již není tak silný jako dřív. V minulosti byla taková žena považována za sobeckou, chladnou či citově nestálou (Sobotková, 2007). Zvyšuje se také neplodnost párů, a to především mužská, odborníci za tímto jevem vidí především znečištěné životní pro-středí a stres (Konečná, 2003). Takový problém může partnerům přinést řadu negativních pocitů, jako je méněcennost, pocity viny, bezmocnost, nárůst zlosti, smutku atd. Naštěstí se daří tyto problémy docela dobře řešit díky oboru reprodukční medicína, v České republice existuje více než dvacet center asistované reprodukce, která jsou na velmi dobré úrovni. Předpokládá se, že zhruba jedna pětina párů potřebuje pomoc, aby mohla přivést na svět potomka. (Sobotková, 2007).

1.3.4 Pozdní mateřství

Počet matek, které odkládají mateřství na pozdější dobu, se rapidně zvyšuje, i když u nás tento trend v porovnání se západními zeměmi nastupuje opožděně. Na rozdíl od starších

matek, které vnímají pocit připravenosti na dítě jako něco, co získaly časem jako emocionální zralost následující po dosažení ostatních životních cílů, prožívají mladší matky přání mít dítě jako instinkt či osud. Ženy, které se nacházejí v období střední dospělosti, mají větší sebedůvěru, sebejistotu i pocit kontroly a autonomie. Také muži začínají docenovat význam intimity, důvěry a dobrých vztahů a péče. To může být samozřejmě výhoda oproti mladším rodičům. Ačkoli pozdní mateřství s sebou přináší jistá zdravotní rizika, roste počet žen, které se tímto trendem nechávají inspirovat. K tomu je vedou nejrůznější důvody. Může jím být dosažení emocionální jistoty a připravenosti, potřeba finanční jistoty, kariérního růstu. Mnoho žen také potká toho „pravého“ partnera až v pozdějším věku nebo může mít problém s otěhotněním. Mezi pozitiva, která přináší pozdní rodičovství, patří např. větší citlivost na projevy dítěte, častější zapojování dítěte do organizovaných aktivit, starší rodiče vnímají své děti jako temperamentnější, větší osobnosti, zajímavé je, že nepocítují takovou únavu a symptomatické problémy jako mladší rodiče. Kdybychom se měli zaměřit na výskyt odkládaného mateřství, objevuje se častěji u žen s vysokoškolským vzděláním (Sobotková, 2007).

1.3.5 Dvokariérová partnerství

Vzhledem k tomu, jak rychle prorůstá ženská emancipace do sféry pracovní a společenské, není se čemu divit, když se čím dál více začíná uplatňovat tento trend. Podle Šmídové (2003) tvoří dvokariérová manželství ty rodiny, kde jsou oba manželé zaměstnáni a byli okolnostmi donuceni podělit se o domácí práce a výchovu dětí. Přestává platit, že po narození dítěte zůstává matka doma a veškerý svůj čas věnuje péči o něj a o domácnost, zatímco muž se stává výhradním živitelem rodiny. Myslím si, že toto je krok kupředu, a to především v souvislosti s ženami, které se mohou pracovní realizovat i po narození dítěte, ale také v souvislosti s muži, jelikož tak žijí v rodině, kde nezávisí ekonomická situace rodiny výhradně na nich. Navíc si mohou být muž se ženou rovnocennějšími partnery, což se týká kariéry i rodičovství. Řada studií dokazuje, že pro rostoucí dítě přináší více podnětů spíše ta matka, která přichází ze zaměstnání, ta, která s ním není 24 hodin denně. Partneri ve dvokariérových rodinách bývají inteligentní, houževnatí a výkonní, což jim umožňuje vyniknout nejen v profesi, ale také v organizování rodiny a péči o ni. Větší příjmy jim totiž pomohou přenést podstatnou část břemene na placené služby. Rozhodující však je především schopnost zorganizovat chod domácnosti a profesi tak, aby se vzájemně nemohly vylučovat (Možný, 2002).

1.3.6 Homosexuální a lesbické rodiny

V polovině roku 2006 byl přijat Zákon o registrovaném partnerství, což dokazuje, že homosexuální menšina se ve společnosti stále zviditelňuje a zároveň se také rozšiřují tolerantní postoje ostatních. Ty ale většinou rázem opadnou, pokud se homosexuálního páru týká rodičovství, u veřejnosti se pak objeví pobouření, rozhořčení a nepochopení, ačkoli výzkumy dosud nepotvrdily žádnou významnou odlišnost v rodičovství homosexuálních a heterosexuálních párů. Co se týká názoru na homosexuální partnerství, společnost mnohem více toleruje fyzický kontakt dvou žen než mužů, také ženy, které spolu bydlí, nevzbuzují takové podezření, jako když spolu bydlí muži. Rodiny homosexuálů tvoří různé formace, je možné, že má jeden z partnerů dítě z předchozího heterosexuálního vztahu nebo je žena svobodnou matkou žijící v lesbickém vztahu. Může se také stát, že žena svou homosexualitu tají a osvojí si dítě. Důležité je vědět, že většina zahraničních výzkumů popírá, že by vývoj dětí, které žijí v homosexuálních rodinách, byl nějak ohrožen či narušen, a to jak v oblasti sexuální orientace, tak i v celkovém psychickém zdraví (Sobotková, 2007). Např. ve Spojených státech se už objevují zprávy o tom, že děti homosexuálních mužských párů, se vyvíjí naprosto normálně (Burgessová, 2004). Dle mého názoru by ale v případě homosexuálních rodin měl být nablízku někdo (např. teta, strýc), kdo by mohl poskytnout dítěti vzor opačného pohlaví tak, aby dítě bylo schopné poznat svou vlastní identitu a modelovat si mužskou a ženskou roli.

2 RODIČOVSTVÍ

Jedním ze základních rozměrů osobnosti člověka je rodičovská identita, to, jak se v rodičích utváří, má dalekosáhlý vliv na sociální vývoj dítěte. Pokud člověk porozumí identitě rodičovské, umožňuje mu to porozumět v mnohém i vývoji dítěte (Matejček, 1994). „*Rodičovství je výrazným projevem generativity dospělého věku, ale i specifickým způsobem intimacy, protože umožňuje vznik výlučné, hluboké citové vazby, většinou přetrvávající po celý život.*“ (Vágnerová, 2007, s. 108) Pughe a Pilphot (2007 cit. podle Matoušek, Pazlarová, 2010) dodávají, že dobré rodičovství má být milující, stálé, pečující, bezpečné, ochraňující a podpůrné. Dá se říci, že instituce rodičovství zůstávala až do sedmdesátých let sociologii skryta, fungovala jako pozadí ostatních komplikovanějších aspektů rodinného života. Situaci zcela obrátila až feministická hnutí, kritická sociologie, ale také statistiky přinášející informaci, že poprvé v naší historii (samozřejmě s výjimkou válek, epidemií a velkých ekonomických krizí) klesla porodnost pod reprodukční míru. Rodičovství tak ztratilo svou samozřejmost a neochvějnost a stalo se zajímavým (Možný, 2002). Postavení dítěte ve společnosti se velmi změnilo, dítě není pouze nevyhnutelným důsledkem sexu nebo morální povinnosti, jeho hodnota se totiž nachází v něm samotném jako lidské bytosti a také v jeho potenci navázat s rodiči trvalé emocionální pouto (Šed'ová, 2003). Podle Možného (2002) má pro lidstvo epochální význam, který srovnává dokonce s ovládnutím ohně, vynález antikoncepce. Ten dal ženě do ruky možnost rozhodnout se, kdy a kolik dětí bude mít. Jak změny v rodičovství, tak i možnost ovlivňovat je, se promítly také do sféry sociální. Tím, že je nízká porodnost, se totiž mění i věková struktura společnosti a politika sledující voličské hlasy tedy přesouvá svůj zájem k osobám svobodným, málodětným a starým, což následně působí jako posilující zpětná vazba, která opět vede k dalšímu snižování porodnosti (Možný, 2002). Hartl a Hartlová (2009) rozlišují rodičovství plánované, kdy jsou rodiče toho názoru, že doba narození dítěte je důležitá pro optimální výchovu a péči o dítě, a odložené, kdy partneři záměrně posunou rodičovství do pozdějšího věku, ve kterém mají již zajištěnou kariéru a vybudovaný domov.

Tato nová životní role přináší do života rodičů uspokojení základní životní potřeby – mít někoho, o koho se mohou starat, kdo je na jejich péči zcela závislý a kdo je absolutně potřebuje – podle terminologie Eriksona potřeba generativity. Dítě nejen že vnáší do života rodičů nové pozitivní prožitky, ale také významně stimuluje jejich osobnostní vývoj. V rodičích se probouzí ochranný postoj, který dosud nepoznali a který dává jejich životu nový smysl. Na straně druhé však začínají pociťovat nároky, které přineslo dítě do

jejich života, jenž se dosud jevil být jako pohodlný. Rodiče si musí naprosto změnit denní rozvrh, přibude jim mnoho závažných povinností, nemohou se dále orientovat na své vlastní zájmy a potřeby, což v nich může vzbuzovat spoustu konfliktů a obav. Vzhledem k tomu, že každé vývojové období dítěte klade nové a nové požadavky na rodiče, je nutná neustálá flexibilita a pružné přizpůsobování se potřebám dítěte. Adaptace na příchod nového člena však neprobíhá vždycky úplně automaticky (Langmeier, Krejčířová, 2006). Být dobrým rodičem je velmi náročný úkol, děti totiž přicházejí na svět bez „návodu k použití“, jsou to natolik komplikovaní tvorové, že neexistuje žádný zaručený recept na to, jak s nimi jednat, na vše si musí přijít rodiče většinou sami. Často se potýkají s mnoha problémy, bojí se, že neuspějí při výchově svých dětí, že pro ně nejsou tím správným příkladem, je nemožné se vrátit na začátek a začít znovu a lépe. Tím nejdůležitějším, co pro sebe mohou rodiče udělat, je důvěřovat ve své schopnosti být rodiči, není potřeba být dokonalý, chyby jsou dovoleny (Dobson, 1995).

V poslední době se můžeme stále častěji setkávat s pojmem „pozitivní rodičovství“, které je synonymem správného a dobrého rodičovského přístupu k výchově dětí v rodinách. Tento přístup vychází z předpokladu, že rodina je nezastupitelná nejen z toho důvodu, že umožňuje naplnění fyzických potřeb dítěte a bezproblémový chod domácnosti, ale hlavně a především proto, že jen v rodině může dítě navázat hluboký vztah. Díky tomuto pevnému a jistému základu může následně dozrávat v samostatnou, otevřenou, vyrovnanou a spokojenou osobnost, která má jak vnitřní sebekázeň, tak i respekt k sobě a k okolí. Čím méně konfliktní vztah má totiž dítě s rodiči, tím snáze poté probíhá jeho osobní zrání. Rodiče uplatňující takový přístup k dítěti jsou pozitivní, nenásilní, sledují nejlepší zájem dítěte, ale přitom stanovují dítěti pevné hranice chování. Z výzkumu, který provedla psycholožka Baumrindová, vyplynulo, že rodiče, kteří byli pevní a zároveň vřelí, vychovali děti samostatné, zvědavé a spokojené. Pozitivní rodičovství vychází z principu vzájemného oboustranného respektu a úcty a také rovnosti dětí a rodičů jako lidských bytostí. Dalším principem je jasné stanovení pravidel chování s možností svobodného jednání a s nutností nést důsledky vlastního rozhodnutí. Důležité je vybudovat dobrý vzájemný vztah tak, že budou rodiče s dětmi strávit volný čas, naslouchat jim a vyjadřovat jim bezpodmínečnou rodičovskou lásku. Posledním principem je podporovat ne výkon, ale snahu dětí. Dát jim najevo, že jsou schopné, přestože dělají chyby (Vondráčková, 2009).

2.1 Stimulace rodičovství

Stimulaci rodičovství lze podle Vágnerové (2000) rozdělit na vnější a vnitřní. Jako vnější stimulaci můžeme označit standardní očekávání, že mladí lidé budou mít děti, funguje v podstatě navzdory změnám společnosti pořád jako silná sociální norma. Zdrojem neformálního tlaku k rodičovství jsou především významní blízcí, rodina, vrstevníci. K sociálnímu tlaku na bezdětné ženy se připojují zejména jejich vrstevnice, které se staly matkami a prezentují své mateřství jako završení určité životní etapy (Mareš, 2008). Společenský tlak sice přispívá k tomu, aby lidé zakládali rodiny, je však zároveň více tolerantní k odkládání jak manželství, tak i rodičovství, styl rodinného života se stává individuální záležitostí obou partnerů. Potřeba mít vlastní rodinu bývá velmi ovlivňována vlastní zkušeností z dětství. Pokud na člověka působí vzor vlastních rodičů pozitivně, chápe i rodičovství pozitivně a navíc ví, jak by se měl rodič správně chovat. Pokud ale model působí negativně a představuje pro člověka nežádoucí alternativu, stimuluje tak odlišný postoj k rodičovství (Vágnerová, 2000).

To, jestli si partneři pořídí dítě, ale ovlivňuje dále celá řada vnějších skutečností. Patří sem míra ekonomického a materiálního zabezpečení, jestli mají partneři dostatečný finanční příjem, možnost samostatného bydlení či vybavení domácnosti. Zda ukončili vzdělání, získali v zaměstnání dostatek zkušeností a dosáhli dobrého postavení (Fialová a kol., 2000). Ačkoli se jedná vesměs o materiální stránku věci, v současnosti je splnění těchto podmínek pro potencionální rodiče velmi důležité.

Jako vnitřní stimulaci můžeme chápat vrozenou biologickou potřebu zplodit potomstvo a také uspokojování psychických potřeb. Mezi tyto patří např. potřeba oživení, nových zážitků, zkušeností, potřeba citové vazby, kdy dítě jak přijímá lásku, tak ji i vděčně oplácí, dále potřeba seberealizace, kdy si člověk může potvrdit svou normalitu na biologické a psychosociální úrovni, člověk tak může demonstrovat svou dospělost. Dále je to potřeba otevřené budoucnosti, dítě je totiž pokračováním života svých rodičů, přenáší nejen vlastnosti a podobu, ale také určité tradice a zvyklosti, které předává dalším generacím (Vágnerová, 2000).

Jak se utváří postoje k rodičovství? Kuchařová (2003) zmiňuje, na kolik je dítě pro rodiče přínosem a na kolik zátěží, a to nejen ekonomicky, ale především emocionálně a z hlediska životního stylu rodičů a celé rodiny. Narození dítěte mění časový fond rodičů, poměr mezi příjmy a výdaji, což vede k negativnímu dopadu na ekonomickou situaci v rodině. Naopak

má ale narození dítěte velmi příznivý vliv na vztahy v rodině, a to zejména na vztahy mezi generacemi.

2.2 Nové pojetí mateřské a otcovské role

Mateřství i otcovství je i přes svůj jistý biologický základ převážně sociálním produktem, ospravedlňuje určité vzorce chování ženy i muže v dané kultuře. Společnost a kultura nám v podstatě říká, zda děti mít či nemít, kolik jich mít nebo kdy je ten správný čas rodinu založit. Také vymezuje, jak by se matky a otcové měli chovat, co je přípustné, a co už v rodičovských rolích tolerovatelné není. Obsah mateřské a otcovské role není neměnný a pevně daný, vyvíjí se v průběhu historie a také v rámci jednotlivých kultur, přesné vymezení však zpětně vyvolává určitý nátlak na ženy i muže, jelikož jim říká, jak by měli rodiče fungovat (Maříková, 2004). Jak matka, tak otec jsou pro vývoj dětí nesmírně důležití, velmi se mi líbí názor Trapkové a Chvály (2009), pro které představuje partnerský vztah něco jako placentu. Je emoční, vztahová, vyživuje dítě přirozeně oscilující mezi oběma rodiči. Smí si cucnout od jednoho, od druhého a pohyb mezi nimi ani nezaznamená. Pokud partnerství rodičů funguje, čerpá z něj pocit bezpečí a důvěry. Nikdy ale nestačí splnit úkoly jedné vývojové fáze, pocit důvěry a integrity každého v rodině je třeba zajišťovat po celý život, na přítomnosti a vyladování rodičů záleží minimálně do ukončení separačního procesu dítěte.

Proměnu mateřství a otcovství nelze vnímat izolovaně, je potřeba brát v potaz proměnu celé rodiny. Dříve byl svět striktně rozdělen na sféru veřejnou, což byla mužská doména, a na sféru soukromou, což byla naopak doména ženská. Toto rozdělení mělo za následek také velmi přísné rozdělení rodičovských rolí, ženy byly zodpovědné za výchovu dětí a za péči o domácnost, zatímco muži byli těmi, co měli za úkol především uživit rodinu. Žena tedy figurovala jako matka, pečovatelka, citové zázemí, byl jí přisouzen svět rodiny a domácnosti. Muži byl vyhrazen svět práce a veřejné aktivity (Maříková, 2004). Toto rozdělení sice bylo krátkodobě narušováno např. válkami atd., avšak k systematickému narušení a zpochybnění tohoto rozdělení došlo až kolem šedesátých let dvacátého století vlivem masivního vstupu žen na místa, která byla dříve určena pouze mužům (Dudová, 2008). Proměnila se i rodina, což souvisí jak s proměnou materiální existence (rozvoj industrializace, urbanizace, rozvoj vědy, techniky a nových technologií), tak s proměnou hodnotového systému (svoboda, autonomie, důraz na individualitu). Rodina se zmenšila a osvobodila se od nejrůznějších tlaků a omezení, vymanila se ze svazujících pravidel nejbližšího okolí

(sousedé), stala se závislá na neosobních institucích, jež určitým způsobem nahrazují rodičovské funkce, dítě se stalo vysoce ceněnou hodnotou, avšak nejdůležitějším vztahem se stal vztah mezi mužem a ženou. Pokud by bylo i nadále chápáno tradiční pojetí rodičovských rolí, kdy by byla žena pouze pečovatelka a muž pouze živitelem, jako to přirozené, byl by na rodičovství vyvíjen silný nátlak a stalo by se vysoce závaznou sociální normou. Mnoha rodičům takové striktní vymezení nevyhovuje, je příliš svazující. Řešení spočívá v tom, že se tyto dvě dosud rozdílné sféry sblížily a reformulovaly se požadavky na rodičovské role (Maříková, 2004). Podle Connella (1995, cit. podle Johansson, 2011) vzrůstá počet otců, kteří se snaží vybudovat alternativní model mužství, který tkví v tom, že se rozhodnout sdílet odpovědnost za své děti, vymaní se ze stereotypního názoru, že tato oblast je pouze a výhradně doménou žen. Od otců se očekává více zájmu o rodinu, větší citová zainteresovanost a angažovanost, schopnost podílet se na péči o děti, vyšší podíl na domácích pracích. Naopak od matek se očekává větší samostatnost, sebeprosazení, rozhodnost, schopnost zabezpečit sebe i své děti, odolnost vůči stresu (Matoušek, 1997). Pozitivně je vnímána i větší míra partnerství mezi rodiči, své rodičovské role vzájemně sdílí, jeden rodič je druhým zastupitelný (Maříková, 2004). Otcové si mnohem více než např. jejich dědečkové užijí intimitu rodinného života, dříve totiž byla jejich hlavní funkcí obživa a ochrana rodiny před nebezpečím zvenčí, dnes ale otcové působí daleko víc v rodině než mimo ni. Rodinu už dávno neohrožuje dravá zvěř či nepřátelský kmen, v dnešní době ji ohrožuje vnitřní nedorozumění, nedostatek lásky a nedostatek ohledu jednoho ke druhému. Lze tedy říci, že otcům přibyla nová funkce, očekává se od nich odpovědnost, věrnost a spolehlivost. Měli by vědět, jak porozumět své ženě, jak předcházet konfliktům a jak je řešit, či jak rozumět potřebám svého dítěte. Vzhledem k tomu, že se otec více dostává do intimního styku s dítětem už od prvních dnů, má možnost formovat jeho osobnost, tudíž je role vychovatele mnohem silnější než dříve (Matějček, 1986).

2.3 Otcovství v kontextu mužské identity

Otcovství se v zaujetí mateřstvím ocitlo na mnoho let na okraji zájmu. Všude jsme se mohli dočíst, jak je matka pro dítě přínosná, bylo provedeno mnoho výzkumů, které se zaměřovaly na rodičovství, avšak konkrétně pouze na matky, jako by ani dítě žádného jiného rodiče nemělo. Až v sedmdesátých letech dvacátého století se dostává otec na jeviště odborné pozornosti, jsou zkoumány kompetence muže v rodičovství, poukazuje se na přínos jeho angažovanosti ve výchově i na důsledky jeho nepřítomnosti, otec je plnohodnotným

rodičem (Václavová, 2004). „*Potřeba otcovské lásky je hluboko vepsána do každého člověka, i dospělého*“ (Augustyn, 2004, s. 11). Každý člověk potřebuje otevřenou, přátelskou a ochraňující otcovskou lásku, která je zdrojem radosti a štěstí, pokud dítě s otcem srdečný vztah nemá, hladoví po něm. Mnoho otců si v dnešní době neví rady s plněním otcovské role, přesto v sobě stále mají touhu mít a vychovávat děti. V dnešní době už mladí muži začínají chápat, že otcovství neznamená pouze dávat, ale také přijímat a obohacovat se, otec, jenž vychovává děti, bývá dětmi také sám vychováván. Pokud je muž otevřený a vnímavý a dokáže se vcítit do svého dítěte, poznává i vlastní cestu vnitřního zrání. Díky otcovství se muž odpoutá od svých rodičů a tak i od svého dětství (Augustyn, 2004).

Otcovství je přirozenou součástí mužské identity v mnoha kulturách a také v té naší. Pohlavní identita je pojem celkem nový a získání této identity je velmi složitý proces, který zahrnuje jak pozitivní vztah začleňování, tak i negativní vztah odlučování. To znamená, že člověk se vymezuje na základě podobnosti s jedním a také na základě odlišnosti s druhým (Badinterová, 2005). Mužství můžeme chápat jako soubor mužských charakteristik, které jsou podmíněny historickým, sociálním a kulturním prostředím. V tomto prostředí se mužství vytvořilo a i nadále se formuje (Šmídová, 2003). Maskulinita v dnešní době zažívá obtíže, jelikož moc, která vždy sloužila muži jako krunýř, dostává trhliny ze všech stran. Mluví se o tzv. krizi mužské identity, muži byly totiž vyvráceny pevné orientační body díky feminismu šedesátých let, ženy skončily s rozlišováním rolí a začaly se prodírat do dříve výhradně mužských míst, čímž se rozplynula univerzální mužská charakteristika: nadřazenost nad ženami. Nyní je velmi těžké vymezit mužskou identitu, muži jsou zmatení a bojí se, že budou mužní málo, nebo naopak moc. Dá se však mluvit o tzv. otcovské revoluci, nový otec se objevuje v souvislosti s koncem patriarchy, kdy byl příznačný nezájem o děti. Otcovská realita je nyní ale tak pestrá, že portrét typického dnešního otce nelze vůbec vytvořit. V souvislosti se změnami rodin mluví jedni o soumraku otců, jiní o jejich znovuzrození. Je však jisté, že otcovství přináší více těm mužům, kteří se na péči a výchově o dítě podílejí aktivně a ze svobodné volby. Muž se dokáže o dítě postarat stejně dobře jako žena, ale podmínkou pro to je, aby v sobě zmobilizoval veškeré prvotní ženství a potlačil tradiční maskulinitu – ryzí mačo, který je k otcovství nezpůsobivý. Otec umí „mámovat“ stejně dobře jako matka. Po několika prvních letech ale musí opět zmobilizovat svou mužnost a stát se dítěti otcem mentorem. Je však velmi těžké přecházet z jedné etapy otcovské lásky do té druhé (Badinterová, 2005).

Dle Biddulpha (2007) je otcovství základní součástí výchovy synů i dcer, chlapci, kterým chybí taková aktivní péče, nikdy nebudou jako muži pořádně fungovat, a dívky potřebují otce z důvodů, které jsou pro jejich vývoj specifické, přičemž matky samy jim nemohou vyhovět. Ukazuje se, že pečující otec funguje jako velmi dobrý identifikační model pro syna, ale důležitější než jeho mužství je důvěrnost a vřelost vztahu otce a syna. To znamená, že spíše „ženské“ vlastnosti vzbuzují u synů chuť, aby si zvolili za vzor otce (Badintorová, 2005). Chlapce, kterým chybí otcovská péče, lze poměrně snadno rozeznat. Jsou to dva odlišné typy, první je posedlý mužností, trpí tzv. mačo – mánií, nosí oblečení, které působí agresivně, shromažďuje bojové hračky a komiksy. Takový typ rád zkoumá zbraně a vyhledává přátelství, která jsou nekvalitní, silně soutěžící. Typ druhý má velmi nízké sebevědomí, často jej přepadá sklíčenost, bývá označován jako mamincin mazánek. Často je terčem posměchu, a proto odmítá zkoušet nové věci. Oba tyto typy hladoví po otci, a právě otec je jediný, kdo si s tímto dokáže poradit. Dnešní otcové se velmi snaží a touží po tom, aby byli dobrými otci, jelikož oni sami dobré otce nezažili. Snaží se naučit starat o druhého, naslouchat mu, mluvit otevřeněji, omezit soutěživost a poskytovat větší emocionální podporu. Pokud muž ale chce být otcem a chtěl by vložit do výchovy svých dětí důslednost, pevnost, vřelost a angažovanost, může se stát, že bude začínat v tzv. virtuálním prázdnu, jelikož tyto vlastnosti u otce nikdy nepoznal, má lásku, ale metody už bohužel ne (Biddulph, 2007).

Ale co vlastně znamená být dobrým otcem? Co všechno v sobě tento pojem skrývá? Podle Goetze (1998 cit. podle Bakalář, 2002) dobrý otec považuje za svou prioritu být zde pro děti, vyjadřovat jim svou náklonnost (i tělesným kontaktem), poskytovat jim lásku a přijmout je takové, jaké jsou. Dobrý otec tráví se svými dětmi čas a dává jim najevo, že s nimi chce upřímně být, začleňuje je do svých aktivit, svým vzorem jim vštěpuje hodnoty a sebekontrolu, ochraňuje je a zajímá ho jejich názor. Dobrý otec znamená pro své děti mnoho i po své smrti, hodnoty, kterými se vyznačoval, tu totiž žijí i nadále – v jeho potomcích (Augustyn, 2004). MacDonald (2002) upozorňuje na několik zásadních principů, které mohou pomoci mužům, aby se stali pro své děti dobrými otci. Mezi ně patří například zasvětit svůj život tomu, aby se otec stal pro své děti nástrojem a vzorem lidské zkušenosti, přiznat si svou nedostatečnost a hledat správnou inspiraci pro vlastní život nebo očistit život svých dětí od nezdravých a negativních vlivů a tendencí. Pokud chce muž uspět jako otec, měl by se ze všeho nejdříve zbavit starých rolí. Mezi takové patří například muž – král, který byl po návratu ze zaměstnání obskakován svou ženou i dětmi. Jedinou

příležitostí, kdy se zapojil do výchovy, bylo udílení trestů, případně odpuštění. Celá rodina kolem něj chodila po špičkách a musela si dávat velký pozor, aby jej něčím neobtěžovala. Dalo by se říct, že tohoto otce charakterizovala věta: „Počkej, až přijde domů otec!“ Dalším typem staré role je otec kritický, který byl plný urážek, poháněla ho vlastní frustrace a zloba, pokud se mu nedařilo něco v práci, nezažil pocit úspěchu nebo vkládal do dětí zbytečné naděje, za všechno mohla vřdycky jeho rodina, kterou za to také patřičně trestal a urážel. Opačným případem byl otec pasivní, který přenechal všechny své povinnosti ženě a dětem a utíkal k novinám, televizi, alkoholu nebo do dílny. Čas od času měl nějakou poznámku nebo se snažil ospravedlnit své chování, ale jinak se do rodinného života nikdy nezapojil. Poslední starou rolí je otec nepřítomný, který byl sice schopný a i mocný, ale ne ve své rodině. Věnoval se pouze své kariéře. K dětem se sice choval mile a celkem zdvořile, ale nikdy nebyl na jejich představení či fotbalovém utkání (Biddulph, 2007).

Dle Matějčka (1994) by bylo vhodné povzbuzovat a posilovat zájem mladých mužů o děti, potažmo o otcovství, jejich mužská vybavenost instinktivními mechanismy vůči malým dětem by se měla pěstovat a kultivovat. Bylo navíc výzkumy potvrzeno, že pokud se otec zajímá o malé dítě, je tato péče prevencí rozvodu a důležitým činitelem rodinné soudržnosti. Čas je největším darem, který může otec svým dětem dát, otcovství totiž vyžaduje čas od chvíle, kdy přijde dítě na tento svět. Tento čas nejde ani ničím vyvážit a ani ničím nahradit, dítě se potřebuje s otcem dělit o svou každodennost (Augustyn, 2004).

Podle Badinterové (2005) by měla otcovská revoluce přinést budoucím generacím velké zvraty a především také rozmanitější a subtilnější maskulinitu. Předpokladem pro tuto revoluci jsou demokratické vztahy mezi partnery, je třeba si uvědomit, že žena se vyrovná muži a že otec se vyrovná matce. „*Obecně vzato, co se týká možností otcovského chování, příroda nám dává najevo, že možné je cokoli. Ať hovoříme o ptácích ve vzduchu či zvířatech na zemi nebo se soustředíme na chování lidí a dalších primátů, přirozená se zdá diverzita, flexibilita a neustálé přizpůsobování se měnícím se okolnostem*“ (Burgessová, 2004, s. 93).

Podstata otcovství je velmi proměnlivá a rozmanitá, neexistují pouze otcové, kteří jsou buď mizerové, nebo tatínci. To, jak se chovají, neurčují biologicky předurčená pravidla, ale spíše sociálně vytvářené role. Význam biologického otcovství však stále roste, vzhledem k testování DNA si i muži dnes už mohou být jistí, že dítě, o něž pečují, je jejich. Ženy i muži mohou počít dítě díky laboratořím. Navíc se předpokládá, že v budoucnu už bude

běžně dostupná antikoncepce pro muže, což zajistí, že se žádný muž nestane otcem, aniž by o tom nevěděl (Bugressová, 2004).

2.4 Repertoáry otcovství

Sociální repertoáry jsou určité vzory jednání a tyto vzory mají k dispozici všichni jedinci v dané sociální pozici. Z těchto vzorů si následně vybírají a tím skládají své vlastní verze nějaké určité role. To znamená, že muž se může identifikovat s více repertoáry, které náleží k sociální pozici otce, musí se rozhodovat, na základě kterých bude budovat svou osobní otcovskou roli. Jeden z hlavních repertoárů otcovství je otec **živitel** (Dudová, 2008). V tradičním modelu rodiny je to právě muž, kdo je chápán jako výhradní živitel rodiny, muž je silně orientován na sféru placené práce, zatímco žena má místo v rodině a domácnosti, přičemž tyto vztahy jsou komplementární, doplňují se (Maříková, 1999). Tato dimenze je stále klíčová pro mužskou identitu i přes všechny změny, které otcovství v posledních letech zaznamenalo – odklon od tradiční autoritářské a živitelské otcovské role, sblížení otce a dětí, nástup moderní formy otcovství. I když otcové sami sebe nedefinují především jako živitele rodiny, cítí nutnost se vůči této normě nějak vymezit, stále totiž jsou si vědomi obecného očekávání, že by měl otec finančně zabezpečit rodinu. Ačkoli je tato norma přítomná všude, otcové se odlišují v tom, nakolik ji akceptují a nakolik se podle ní chovají. Podle toho můžeme otce živitele rozdělit na tři typy. První je otec živitel, který tuto normu bez výhrad akceptuje, základní povinností je pro něj zabezpečit finančně rodinu. Výkon otcovství pro něj tedy spočívá v naplňování živitelské úlohy. Druhým typem je živitel na úrovni reprezentace, ten tuto normu akceptuje, ale zároveň si uvědomuje, že má i jiné povinnosti a nároky, samotné živitelství nestačí, přestože má prvořadou úlohu. Třetím typem je otec, jenž odmítá normu živitele, větší význam přikládá rozměrům otcovství, které ho nenutí trávit dlouhý čas mimo domácnost (Dudová, 2008). To je krok k aktivnímu či pečovatelskému otcovství, muž by se rád více věnoval dětem, rád by sdílel rodičovskou roli se svou partnerkou, odmítá genderové stereotypy - zaškatulkování mužských a ženských rolí (Sedláček, 2008).

Dalším repertoárem je otec jako **pečovatel**. Pečovatelské aktivity se stávají stále běžnějšími součástmi otcovských praktik. Tento repertoár je vnímán jako osobní péče o děti a případně o domácnost, v níž děti žijí, jde tedy o aktivitu, která je nutná pro pohodu a zdraví dítěte (Dudová, 2008). Tato oblast byla dříve pouze doménou žen, žena byla automaticky

spojována s rodinou, muži v rodině se začala věnovat pozornost až v sedmdesátých letech, zkoumaly se jejich rodičovské zkušenosti, výkon domácích prací i péče o děti (Maříková, 1999). V České republice už neplatí, že by měla být péče pouze záležitostí žen. Opět zde můžeme najít tři typy otců, první se podílí na péči o domácnost minimálně stejně jako jeho partnerka, do druhé skupiny je zařazen muž, který ponechává hlavní část péče o děti a o domácnost na ženě a sám jí s povinnostmi pomáhá, tyto aktivity vnímá spíše jako ženskou záležitost. Třetí typ tvoří muži, kteří stále zastávají tradiční pohled na genderovou dělbu práce. Péči o domácnost, děti a i o ně samotné přenechávají v plné míře na partnerce (Dudová, 2008).

Následuje repertoár otec jako **blízký dítěte**. Tento repertoár je také součástí nové moderní normy a předpokládá citovou blízkost a přítomnost otce – společně se zapojením do péče o dítě a o domácnost. Tento muž se liší od tradičního tím, že má k dítěti přímý, nezprostředkovaný a individualizovaný vztah. Co obsahuje dimenze blízkosti? Blízky citový vztah, porozumění, důvěrnost, fyzickou a geografickou blízkost a také časovou dostupnost. Zde rozlišujeme také tři typy otců. Je to mazlíčí se otec, který vyžaduje fyzickou blízkost s dítětem, fyzické kontakty, mazlení a sdílení společného prostoru, takový muž neodlišuje zásadně mateřství od otcovství. Dalším typem je otec komplic, který odlišuje mateřství a otcovství, snaží se sdílet s dítětem něco jiného, než s ním sdílí matka, blízkost je pro ně komunikace s dětmi, sdělování si důležitých informací, vztah s dítětem chápou jako kamarádský. Poslední typ nepřikládá blízkosti s dítětem žádný větší význam, nemazlí se s dítětem, domnívá se, že dítě je tu pro něj v případě potřeby (tamtéž).

Čtvrtým repertoárem je otec jako **vychovatel**. Ve 20. století došlo k destabilizaci otcovské autority, hovoří se o neautoritářské autoritě, přesto zůstává součástí současného otcovství. Aby byl otec dobrým vychovatelem, je dobré střídat repertoár otce partnera při hře a kamaráda s otcem vychovatelem, jenž určuje pravidla a nutí dítě k jejich respektování, dokáže se snížit naroveň dítěte, ale umí se také postavit zpět do své vychovatelské role a ukázat mu hranice. Prvním typem tohoto repertoáru je otec průvodce, který přistupuje k výchově trochu s ostychem, neuplatňuje autoritu za každou cenu. Chápe se spíše jako průvodce, který jde dítěti příkladem, ale udržuje si i určitý odstup. Druhý typ otec vychovatel, který jednoznačně vystupuje jako autorita, avšak vyznačuje se větší blízkostí. Třetím typem je muž, který rezignuje na svou autoritu a preferuje vztah kamarádství (Dudová, 2008). Muž se snaží být spíše vrstevníkem, tím ale bohužel nenabízí dostatečně působivý otcovský model, otec vlastně vystupuje jako další dítě (Smahel, 2004).

Pátým repertoárem je otec jako **učitel**. Ten učí dítě novým znalostem dovednostem, ukazuje mu svět, což tvoří podstatnou část socializace dítěte. Tento repertoár můžeme rozdělit na dva typy. První je otec kouč, pro něhož je úloha otce silně spojena se školní docházkou, velmi se mobilizuje pro školní úspěch dítěte, ale zároveň se snaží učit dítě novým věcem prostřednictvím společných aktivit. Druhým typem je otec bavič, který o školní prospěch či intelektuální rozvoj dítěte nestojí tak jako otec kouč, školní příprava je ponechána na matce, zajímá se pouze o známky. Pokud tento otec dítě učí něčemu novému, tak formou zábavy – cílem tedy není učení, ale zabavit dítě. Toto bylo pět repertoárů, které jsou pro otce velmi významné, uvědomují si tlak při naplňování těchto dimenzí (Dudová, 2008).

Objevují se však ještě další rozměry, které už pro muže nejsou tak klíčové. Jedná se o otce jako **baviče a partnera při hře**, kdy se muž stává partnerem a komplicem dítěte, tato role nesouvisí nutně s otcovstvím. Je to také otec jako **hlava rodiny**, kterému jde o finanční zabezpečení rodiny, o zodpovědnost za rodinu a také reprezentaci rodiny navenek. Posledním repertoárem je otec jako **představitel původu** (Dudová, 2008).

3 TEORIE AKTIVNÍHO OTCOVSTVÍ

3.1 Od otce „nadřazeného“ přes „zapomenutého“ až k otci „novému“

Postavení otce v rodině a stejně tak jeho význam se v dějinách vyvíjely s proměnami společnosti, v rámci kterých zaujímali otcové své postavení. Status otce včetně jeho práv a povinností byl formován a definován mnoha společenskými a kulturními faktory (Chmelařová, 2008). Historie západoevropské rodiny je historií **otcovské moci**, která jde vždy ruku v ruce s autoritou muže. Tato autorita má původ v Indii, v posvátných textech véd je rodina pokládána za společenství, kde vůdcem je vždy muž, jehož moc se projevuje především absolutním právem soudit a trestat (Badinterová, 1998). Z filozofického hlediska odvodil manželskou a otcovskou autoritu muže jako první Aristoteles. Podle něj mezi lidmi panovala přirozená nerovnost a nejdokonalejší bytostí byl muž, který tak přirozeně rozkazoval ostatním členům rodiny (Chmelařová, 2008). Existovala obrovská víra v mužskou schopnost plodit potomstvo, ale i tvořit ideje, umění a společnost. Kultura se rozvíjela velmi rychlým tempem a tvořit ji mohli jen otcové, zatímco matky se společenského života účastnit nemohly (Zoja, 2005). I křesťanské teologie, které vycházejí z židovských kořenů, upevnily myšlenku otcovské a mužské autority, v knize Genéze se dočteme, že žena byla stvořena z mužova žebra a následně byla zodpovědná ze spáchaného hříchu, čímž se stala zkárou pro všechny muže a také všechna jeho pokolení, přestože Ježíš Kristus hlásal, že muž a žena jsou si rovni, mají stejná práva a stejné povinnosti (Chmelařová, 2008). Ženy se mohly vzdělávat jen minimálně, a to doma, spíše pečovaly o řádný chod domácnosti a to, co bylo za zdmi domu, se jí vůbec netýkalo. Zato muž pobýval doma málo, navíc se mohl beze všech formalit rozvést kvůli ženě nevěře či neplodnosti (Matoušek, 1997). I v antickém Římě tato nadřazenost převládala, muži měli i právo ženy prodat do otroctví nebo je dokonce i zabít, matky neměly vůbec žádná práva (Chmelařová, 2008). „*Otcí se udělovaly stále větší počty, takže byl téměř připodoběn k božstvu*“ (Zoja, 2005, s. 80).

Od dob antiky docházelo k oslabování mužské autority jen velmi pomalu, otec rozhodoval o všem, co se týkalo dětí, zároveň měl ale povinnost se o ně starat a hradit jim všechny jejich náklady. To trvalo zhruba do konce 18. století, poté začala být otcovská pozice pod vlivem historických, kulturních a sociálních změn v evropské společnosti oslabována. V 17. a 18. století (předindustriální doba) fungoval otec především jako **učitel a hlava rodiny**, pracoval po boku své ženy v hospodářství, na trhu nebo v obchodě, kde byly stále přítomny i jejich děti, jež následovně přebíraly hospodaření svých rodičů. To, že měly ro-

diny práci přímo doma, zajišťovalo muži pozici, kdy se mohl aktivně zapojovat do výchovy svých dětí, byl důležitější pro péči svých dětí, pro jejich vývoj, růst i výživu. To muž byl přirozený rodič, který vytváří u dětí jejich morální hodnoty, ženy byly dle společnosti příliš izolovány a samy potřebovaly ochranu mužů, byly jen o něco víc než pasivní nádoby, ve kterých dítě vyrostne (Chmelařová, 2008).

Vše se však změnilo průmyslovou revolucí, která přinesla otcům velmi těžké chvíle. V evropských zemích totiž představovali rolníci více než devadesát procent obyvatelstva, syn rolníka se opět stával rolníkem. Revoluce ale tento řád zrušila. Otcové se cítili zmatení, neměli totiž žádnou představu o nových povoláních, neuměli si sami sebe představit jako dělníky. **Žena a děti se vytrhly mužské autoritě** (Zoja, 2005). Ženě vzniká nová povinnost – aby byla především matkou. Utváří se tak mýtus o mateřském instinktu neboli spontánní lásky každé matky ke svému dítěti, který přetrvává další dvě století (Badinterová, 1998).

Na počátku 19. století je sice ještě především otec zodpovědný za dítě, ale v průběhu se naprosto mění jak otcovství, tak i celá struktura rodiny. Otec je najednou vzdálený a o dítěti nic neví a celá domácnost se stává doménou matky. A tak se svět rozdělil na dvě sféry, na soukromou sféru rodinného krbu pod vedením matky a na veřejnou a profesionální sféru, která je doménou mužů. Společnost přijala názor, že matky dokážou lépe než muži uspokojovat potřeby dětí. Otcové byli sice i nadále hlavami rodin, avšak vychovatelkami se staly definitivně matky a muž do této sféry zasahoval jen tehdy, když selhala matčina autorita. Místo zaměstnání otců bylo daleko, tudíž si následovně muži začali hledat smysl mužství mimo domov, otcovství se pro ně stalo méně důležitou rolí a na významu nabývaly ambice a pracovní úspěch (Chmelařová, 2008).

Co se týká dvacátého století, dalo by se charakterizovat jako kult mateřství, psychoanalýza a **zapomenutý otec** (tamtéž). Díky psychoanalýze na sebe matky vzaly poslední povinnost – zodpovědnost za podvědomí a tužby svého dítěte. Narůstaly jim povinnosti a tím se přirozeně zlepšoval i jejich obraz, ale za tu cenu, že pokud by neudělaly pro své dítě první poslední, byly by morálně odsouzené (Badinterová, 1998). Následovníci Zikmunda Freuda se velmi zabývali vztahem matka – dítě, přičemž otce většinou vždy opomíjeli, jen matka byla tou výlučnou, zcela nenahraditelnou, jedinečnou a instinktivní. Tento kult mateřství způsoboval, že otec byl ještě více podceňován, ženy byly totiž od přírody lepšími rodiči než muži. Můžeme si všimnout, že tento názor je silně zakořeněn v lidské mentalitě, přestože pro něj neexistuje rozumový důvod. Trvalo velmi dlouho, než se podařilo tyto myš-

lenky vyvrátit seriózními výzkumy, které dokazovaly, že otec má naprosto stejné předpoklady pro péči o dítě jako matka. Výrazným protestem proti kultu mateřství se stal článek Michaela Lamba, který nazval otce jako zapomenuté přispěvatele k výchově dítěte (Chmelařová, 2008).

Přelomovou dobou pro otce se stala sedmdesátá léta, která lze charakterizovat jako **návrat otce**. Začala se zkoumat role otce a jeho vliv na vývoj dítěte, otec se začal vracet do intimního rodinného prostředí. Není to ovšem jednoduché ani pro otce a ani pro jejich partnerky a děti. Co nastartovalo tento nový pohled? Byla to především druhá vlna feministického hnutí, vstup větší části žen do pracovního procesu, jejich participace v placených povoláních a trend menších rodin. Dalo by se říct, že mužství a otcovství prochází určitou krizí, existuje konflikt mezi požadavky společnosti a individualitou jedince, mezi stereotypními přesvědčeními o povaze muže a touhou žen, aby se muži od těchto stereotypů oprostili. Samotní muži nahlas vyslovují, jak jsou nespokojeni s tím, jakou pozici v rodině zastávají. Začíná se tedy objevovat „**nový otec**“ a objevují se také nové ideály otcovství, které odpovídají současným kulturním a společenským trendům. Přestože přetrvávají některé náhledy na tradiční otcovství, dochází k akceptaci odlišných forem praktikování a prožívání otcovství. Otec přijímá různé úkoly, které patří k rodičovství, aniž by definoval svou identitu v opozici k té ženské. Samozřejmě takové chování není prototypem, dá se ale říci, že se tento vzorec začíná v západních společnostech čím dál častěji objevovat. Ženy se také začínají více dožadovat dělby všech povinností a úloh, čímž vyvíjejí na muže určitý nátlak. Muži více diskutují o tom, jak bude probíhat péče o dítě, jsou více angažovaní. Bohužel ale ještě i dnes dochází k negativním reakcím ze strany mužů, pokud vidí, že jiný muž více citově participuje ve vztahu k rodině a dětem (Chmelařová, 2008). Zoja (2005) tvrdí, že nový otec chce být něžný, výlučně pozitivní a že „materšší.“

3.2 Mýty o otcích a genderové stereotypy

Tím, co může bránit mužům k větší angažovanosti v péči o dítě a také o domácnost, mohou být stereotypní přesvědčení, která bohužel v naší společnosti ve vztahu k mužům – otcům stále převládají. O co se opírají tyto mýty? Především o několik představ zakládajících se na univerzalitě otcovství. Tyto představy nám tedy říkají, že chování otců je ve všech kulturách stejné a že dispozice k rodičovství jsou předem dané, tedy vrozené. Genderové stereotypy jsou tedy předsudky a mylné představy o „správném“ a „přirozeném“ chování, které je ženám a mužům na základě příslušnosti k jednomu pohlaví prisuzováno, a to bez

bližšího určení toho, co jsme získali výchovou, co je vrozené či jaké jsou naše individuální názory, vlastnosti, schopnosti a podobně (Sedláček, 2008). Tyto stereotypy se snaží udržet ženy a muže v určitých rolích, které někomu vyhovují, ale pro mnoho lidí jsou spíše překážkou, jelikož si chtějí zařídit život podle svého, ne podle toho, jak by si přálo jejich okolí. Známe to asi všichni, se stereotypy se totiž setkáváme na každém kroku, v reklamách, ve škole, v názorech jiných lidí, v pohádkách, zákonech i v našem jazyce. Představte si na příklad muže, který vykonává domácí práce, rovnoměrně si je dělí mezi sebe a partnerku. Spousta lidí si bude myslet, že je tento muž „pod pantoflem,“ přitom to může být tak, že tento muž chápe a respektuje svoji partnerku, chce jí dopřát tolik volného času, jako má on sám (Jarkovská, 2004). Past genderových stereotypů tkví tedy především v tom, že radikálně oddělují ženské a mužské role, to znamená, že žádný správný muž nevykazuje žádné rysy ženské a naopak (Sedláček, 2008). S tímto souvisí i pojem gender, v překladu znamená rod a označuje sociálně a kulturně konstruované rozdíly mezi muži a ženami, a to v závislosti na místě a čase (Průcha, 2009). Člověk na svém genderu, aniž by si to uvědomoval, tvrdě pracuje, ženy nakupují oblečení v dámském oddělení, navštěvují dámská kadeřnictví atd., to samé platí pro muže, taky totiž „pracují“ na svém mužství. Gender je tedy způsob, jakým předvádíme okolí, že jsme muži nebo ženy, a naopak je to také způsob, jakým nás okolí jako muže a ženy posuzuje. Člověk, u kterého převládá genderově stereotypní uvažování, si nemusí všimnout toho, že muži mohou být také velmi citliví a empatictí, dokážou naslouchat druhým, že ženy mohou být silné a odvážné a dokážou prorazit v profesním životě (Jarkovská, 2004).

Jaké jsou tedy neznámější mýty o otcovství? Předně je to mýtus mateřské nadvlády nad otcovstvím, jenž se rozšiřoval zejména vlivem vývojové psychologie, kdy se mnohá léta poukazovalo na to, že muži nemohou být nikdy tak dobří v péči o dítě jako matky, jelikož právě ony mají mateřské instinkty. Výzkumy však probíhaly výlučně v rodinách, kde byla primární pečující osobou matka, tudíž byl otec apriori vyloučen. Nové studie však ukázaly, že dítěti nezáleží na pohlaví pečující osoby. Na příklad v případě ohrožení vyhledávaly děti vždy otce, pokud to byl on, kdo o ně primárně pečoval, a také naopak matku, pokud to byla ona, kdo o ně primárně pečoval. Vztah rodiče a dítěte v raném věku je velmi klíčový a mnoho psychologů se v dnešní době shoduje na tom, že je výsledkem spíše praktické péče než pokračováním prenatální vazby. Dalším mýtem je mýtus přirozenosti, který velmi často ospravedlňuje tradiční rozdělení rolí, jakými jsou matka – pečovatelka a otec – živitel. Tento mýtus nám říká, že odjakživa se o děti staraly ženy, že všude na světě to funguje tak,

že matky jsou těmi, kdo pečují o děti, že i v přírodě můžeme jasně vidět, že o mláďata se vždy starají samice, zatímco samci loví potravu. Takto jednoznačné to ale opravdu není (viz kapitola kultury pečujících otců) (Sedláček, 2008). Bylo by velmi přínosné, pokud by se podařilo odstranit tyto mýty a genderové stereotypy, jelikož by se tím mohl objevit prostor pro individuální volby životních cest jak žen, tak i mužů (Jarkovská, 2004).

3.3 Fenomén aktivní otcovství

Zdá se, že v současné době se stále častěji ozývá volání po změně mužství, síla žádoucích alternativních podob otcovství je v tom, že muži, kteří jsou zralí, vnímaví, otevření změnám a jistí si svou identitou, se mohou stát vzorem těm mužům, kterým jejich dosavadní konvenční mužství nevyhovuje. I mnoho výzkumů a studií potvrzuje, že se opravdu muži chtějí měnit, ale proti jakým stereotypům převládajícím v západních společnostech vlastně vzdorují? Konvenční (tradiční) mužství zdůrazňuje fyzičnost, impulzivní chování, soutěživost, nezávislost, nezranitelnost a neschopnost ke všem ženským aktivitám, kdežto nové mužství je charakterizováno mezosobními dovednostmi, jemnost a klid je požadovaným emocionálním stavem (Šmídová, 2003). „*Noví“ otcové jsou především ti, kteří se aktivně podílejí nejen na výchově svých dětí, ale také na péči o ně, na domácích pracích a činnostech, které jsou s rodinou spojeny, nepatří však k těm zábavným*“ (Šmídová, 2008). O aktivním otcovství tedy mluvíme, pokud je péče o dítě i o domácnost rovnoměrně sdílena oběma partnery, to znamená, že se zároveň jedná i o genderově vyrovnaná partnerství (Sedláček, 2008). Podle Sirovátky a Bartákové (2008) si polovina žen přeje, aby muži více pečovali o své děti a aby se také více podíleli na chodu domácnosti. Aktivní otec je pojmán jako stejně schopný, stejně kompetentní pečovatel a vychovatel jako žena, není tedy tím, kdo zajišťuje primárně rodinu ekonomicky a kdo uplatňuje kontrolu nad dětmi, ale je to někdo, kdo v rodině zastává více rolí, kdo má místo v přímé péči o dítě, a to od narození až po dospělost. „Nový“ otec je více zainteresován na péči o dítě (Maříková, 1999).

Z mnoha výzkumů a studií zřetelně a nepochybně vyplynulo, že muži jsou vůči malému dítěti vybavení stejnými mechanismy jako ženy, staví se k nim stejným způsobem, dokonce se ho dotýkají stejným postupem a dívají se na něj ze stejné vzdálenosti či na něj mluví vyšším hlasem (Matějček, 1994). „*Otec má mít vedle matky plnohodnotné místo, protože je kompetentním rodičem, který je s to číst signály dítěte již od jeho útlého věku a dítě si k němu vytváří jedinečné pouto*“ (Václavová, 2004, s. 11). Jak ženy, tak i muži oplývají vlastnostmi a dovednostmi, které mnoho lidí označuje jako mateřské. Přídavné jméno ma-

teřský totiž není vázáno na ženský rod, nepochází nutně od matky, nýbrž vyjadřuje blízkost, vztah. Tak, jako se ženám podařilo překonat spoustu tabu a vstoupily na území, která dříve patřila pouze mužům, tak se i muži zbavují těchto tabu a začínají vstupovat do sfér, které byly dříve vyhrazeny pouze ženám. Existují muži, kteří se s láskou starají o své děti, přebalují je, koupají, vozí v kočárku, když jsou nemocné, sedí u jejich postýlky a foukají jim bolístky. Nedělají to jen o víkendech, nýbrž každý den, a to se suverenity, se kterou tradiční muž např. vymění žárovku (Sedláček, 2008). Dle Šálka (2004) se většina lidí nechala převálcovat společenským mýtem, že žena patří především za plotnu, a muž má být v podstatě takovým oslíkem na peníze. Stejně, jako se ženy bouří proti roli pračky, myčky, vysavače a nákupního košíku v jednom, bouří se i muži proti tomu, že jsou všeobecně chápáni jako ti, co se musí doživotně profesně prosazovat, což jim nedovoluje si pořádně vychutnat život s partnerkou a dětmi. Reakce na aktivní otcovství mohou být různé, bohužel se však nezdá, že zatímco ženy tyto muže obdivují a spatřují v nich jakéhosi posla naděje, muži v nich vidí „rosolovitého podivína pod pantoflem.“ Zajímavé na druhou stranu je, proč nedostávají také ženy patřičná ocenění za to, že zvládají jak chodit do zaměstnání, tak se i následně starat o děti, společnost je za to nechválí, spíše naopak, chápe to jako něco, co není nijak výjimečné, co je zkrátka údělem žen (Sedláček, 2009).

Klíč k vyrovnanějším genderovým vztahům leží v trvalé spolupráci při péči o děti a při nakládání s majetkem, ne v oddělení domén pro muže a pro ženy. Aktivním otcem se stává častěji muž, který má méně rigidní představu o genderově vhodných rolích, obecně tedy muž, který je tolerantní a vstřícný k ženám, feministům, ale také k dalším jinakostem, na příklad homosexualitě. Cesta k aktivnímu otcovství zajisté není jednoduchá, ale na rodinu celkově má blahodárny vliv, pokud otec sdílí své rodičovství s partnerkou, nezůstává pouze v roli pomocníka – do té se někdy pasuje sám, jindy ho tam odsune právě partnerka (Šmídová, 2008). Některé ženy by totiž rády viděly svého partnera, jak se angažuje s dětmi i s domácností, avšak zároveň by chtěly mít nad vztahem otce a dětí dohled, chtějí jen pomoci, ne aby muži konkurovali jejich důvěrnému rodičovství (Gjuričová, 2002). Ačkoli se hovoří o limitech takového otce, pokud se stává aktivním otcem zcela z vlastní vůle, existuje jen nepatrný rozdíl mezi ním a jeho partnerkou (Šmídová, 2008). Často se mluví o mateřském instinktu jako o privilegii matek, nikdo prý nemá takovou schopnost vytvořit s dítětem tak blízký vztah jako právě ony, mateřský instinkt je předurčuje k větší způsobilosti všestranně zabezpečit dítě. Ovšem už méně se hovoří o tom, že ženy jsou k těmto pečovatelským dovednostem vedeny už od malička, a i přes tuto počáteční výhodu jsou si

(zejména prvorodičky) nejisté v praktické péči o dítě, učí se až „za pochodu.“ Ukazuje se tedy, že péče o děti není instinktivní záležitostí, ale spíše je to otázka každodenní praxe. A jak se zřetelně ukazuje, muži tuto praxi zvládají stejně dobře jako ženy (Sedláček, 2008; Václavová, 2004). Pokud bychom se bavili o nějaké vnitřní rodičovské vybavenosti, jednalo by se spíše o základní rodičovské jednání projevující se vysokou mírou přizpůsobivosti poznávání, vnímání potřeb dítěte, umění porozumět jejich signálům. A těmito základními rodičovskými schopnostmi jsou vybaveni jak matka, tak i otec (Václavová, 2004).

Začít s aktivním otcovstvím mohou muži již v době těhotenství, protože to, jak jej prožívají, zda poskytují ženám pocit bezpečí, radosti, ochrany či naopak úzkosti, má následně vliv na nenarozené dítě, proto by měl být muž ženě oporou a vytvořit s ní společenství, které by bylo naplněné citovou jistotou (Balharová, 2004). S tím souhlasí také Gulášová (2004), dle které je úloha otce v těhotenství ženy nenahraditelná. Hovoří se také o těhotenství tatínků. Na příklad v některých kulturách měli nastávající otcové zakázáno jíst některé pokrmy (na Borneu směli jíst jen rýži se solí) a museli žít odděleně od ostatních. To, že byl otec přítomen u porodu, vyjadřovalo určitou míru sounáležitosti a podpory, ve Skotsku a Irsku nosil otec kus oděvu své ženy, aby tak vzal část porodních bolestí na sebe. Dokonce i v našich podmínkách prožívá až 30 % tatínků nejrůznější změny v chování, u některých se objevují i tělesné příznaky, jako je nechutenství, nevolnost či zvracení. Takovým rituálům, psychickým a fyzickým změnám, které provází tzv. těhotenství mužů, se říká kuváda. Tento termín byl zaveden antropologem E. B. Taylorem a v překladu znamená připravovat se, sedět na vejcích. Ačkoli se kuváda dříve považovala spíše za exotickou záležitost, bylo zjištěno, že i v našich podmínkách dochází u nastávajících otců k hormonálním změnám. Asi polovině nastávajícím tatínkům klesla v době těhotenství hladina testosteronu, ostatním klesla až po porodu. Takové snížení testosteronu může tlumit agresivní chování a naopak podporovat otcovskou péči a vazbu na dítě. Estradiol je ženský hormon, který se u mužů vyskytuje pouze ve velmi malém množství, avšak u budoucích otců byl zjištěný téměř u 70 % z nich. V naší kultuře sice není s nastávajícím otcovstvím spojen nějaký rituál či soubor rituálů, avšak je zřejmé, že mnoho otců se na svou novou roli aktivně připravuje, čte různé knihy, pomáhá s výběrem dětské vybavičky či se přímo účastní porodu. Vztah otce k novorozenci se tak může rozvíjet už od prvního pohledu, dotyku nebo zaplakání (Skočovský, 2004).

Velmi důležitá je však jedna věc: „*Pokud budeme muže neustále přesvědčovat (a oni sebe v tom utvrzovat), že nemohou být stejně dobrými pečovateli jako ženy, opravdu tomu tak*

bude. Pokud však pro muže otce tuto možnost otevřeme (a muži se jí otevřou), pak se možná i u nás jednou stanou muži s batolaty v náručích tak běžnou součástí, že nad tím ani obočí nepozvedneme“ (Sedláček, 2008, s. 25). Chtějí-li mít ženy doma skutečného otce svých dětí, měli by v nich podporovat mužství, je důležité, aby se muži mohli cítit skutečně jako muži. Může se zdát, že ženy si v současné době už vystačí samy, ale není tomu tak, ženy stále potřebují mít někoho, kdo je bude milovat a chránit, kdo bude ochoten se pro ně bit s drakem (Fridrich, 2004). Kromě nesporně pozitivního vlivu aktivního otcovství na vývoj dítěte (viz kapitola 3.5) se promítá tento trend kladně i v partnerském soužití. Vzhledem k tomu, že se ženy začaly více emancipovat ve veřejném životě, zvýraznil se i tzv. dvousměnný provoz (práce a domácnost). Ženy se často cítily přetížené a pro muže se objevila možnost více participovat na péči o děti a zároveň se také očekává jejich větší zapojení do zvládnání domácích prací. Takový muž se stává vytouženým prototypem. Důležitým krokem však je, aby ženy přijali aktivitu otce, radovali se z ní, aby potlačily určitý pocit či zkušenost z dětství, kdy se o děti a o domácnost staraly výhradně ženy. Pokud to zvládnou, mohou se radovat z určitého uvolnění, větší svobody, z nově nabytého volného času. Tato spokojenost se často projeví i v partnerském vztahu, oba partnery může spojoovat oboustranná rodičovská sebedůvěra. Muž totiž porozumí ženě a její situaci, kdy tráví spoustu času péčí o děti a domácnost, a žena lépe porozumí pocitům muže, když se vrací ze zaměstnání (Šoltová, 2011).

V současné době existují také skupiny mužů, kteří usilují o redefinici otcovské role, o zbourání tradičních stereotypů, sdružují se a bojují za svá práva veřejně. Taková sdružení mohou např. zprostředkovávat právní rady a podporu otcům, kteří usilují o právo na výchovu svých dětí. Ještě stále je totiž dítě po rozvodu v drtivé většině svěřováno do péče matek jakožto lepších pečovatelek. Cílem takových aktivních otců je tedy realizace zásady, dle které by bylo dítě svěřeno do výchovy tomu kvalitnějšímu z obou rodičů, a tím zboření stereotypu, dle kterého se pro výchovu apriori nejlépe hodí matka (Hašková, Radimská, 2002).

3.4 Mateřští otcové – otcové na rodičovské dovolené

O mužích na rodičovské dovolené se v posledních desetiletích v rámci evropské společnosti hodně diskutuje, je to aktuální téma v souvislosti se třemi vzájemně provázanými celky – mění se role otce v rodině, rovné postavení žen a mužů a podmínky sladování rodiny a zaměstnání (Nešporová, 2005). „Jsou muži, kteří přebalují, krmí, uspávají, koupou (a ně-

kdy také třeba koi) ještě vůbec otci? Nebo už matkami? Pokud o mužích řekneme, že jsou mateřští, co to znamená? Zženštění jejich role? Je však slovo mateřský synonymem pro ženskost? Když řekneme, že naším mateřským jazykem je čeština, znamená to, že čeština je ženského pohlaví? Těžko. Vyjadřuje to blízkost, vztah, jaký k jazyku máme. Podobně to můžeme nahlížet u mateřské péče. Je o blízkosti mezi pečující osobou a dítětem “ (Sedláček, 2009). Přestože muži v České republice již mohou využívat rodičovskou dovolenou, využívá tuto možnost pouze jedno procento mužů (Nešporová, 2005). Důvody mohou být různé. Asi tím nejdůležitějším jsou ekonomické faktory, vzhledem k tomu, že výše rodičovského příspěvku je nízká, automaticky se předpokládá, že doma s dítětem zůstane ten, kdo má menší příjem, což bývají i přes velkou emancipaci stále ženy. Dále je to určitě organizační struktura, většina zemí je totiž založena na očekávání, že doma zůstane s dítětem matka, tady se také může objevit negativní přístup zaměstnavatelů k mužům, kteří by chtěli být na rodičovské dovolené. Velkou roli hrají i fyzické faktory, jakými je způsob kojení a zdravotní potřeby matky. Nesmírný vliv mají i postoje k genderovým rolím, neméně významná je i podpora okolí, zda muž zná nějaké jiné muže, co jsou na rodičovské dovolené či jestli je podporován přáteli (2003 cit. podle Maříková, Radimská In Kundra, 2009).

Pokud využívají rodičovskou dovolenou muži, hroutí se zde dva základní stereotypy, těmi je muž jako živitel rodiny a žena jako pečovatelka (Nešporová, 2005). Důležitou roli zde ale sehrávají i partnerky mužů, někdy to mohou být totiž ony, které lpí na osvědčeném rozdělení rolí. Jsou rády zabezpečeny muži, kteří garantují status i jí. Naopak jindy jsou zase hybatelkami návyků, které si muži přinesli z domova od maminek (Šmídová, 2008). Dle výzkumů využívají rodičovskou dovolenou spíše muži starší, což by odpovídala teorii, že starší otcové se více věnují svým dětem, zatímco ti mladší upřednostňují pracovní kariéru (Nešporová, 2005). Potvrzuje to zároveň i tvrzení, že starší muži, kteří už ve své profesi dosáhli určité pozice, se s větší ochotou aktivně zapojují do jiných otcovských rolí, než je role živitele (1999 cit. podle Chorvát In Nešporová, 2005).

Pečovatelská otcovství, kdy jsou muži na rodičovských dovolených, mají pozitivní přínos pro zaměstnavatele, společnost, muže, ženy, pro rodinu a i pro stát. Pokud se totiž budou muži více zapojovat do péče o děti, nebudou pečující stereotypy spojovány výhradně se ženami a tím se sníží diskriminace žen. Setře se také rozdíl v rizikovosti mezi zaměstnanci a zaměstnankyněmi, čímž si budou moci vybrat zaměstnavatele toho nejkvalifikovanějšího pracovníka bez ohledu na předsudky. Muži a ženy by tak mohli svobodně volit své životní strategie, rozhodovat se podle svých potřeb a ne podle stereotypů. Zvyšovala by se také

vzájemná tolerance, respekt a soudržnost rodin. Co se týká společnosti, jedná se především o prolínání veřejné a soukromé sféry, které byla dosud rozdělována stereotypně podle pohlaví. Veřejný prostor by byl přátelštější a otevřenější dětem i rodičům. Pro stát má pečovatelské otcovství tu výhodu, že se usnadní ženám návrat na trh práce a zkrátí se doba, kdy nebudou aktivní, což sníží riziko, že by byly hůře zaměstnatelné a že by zatížily stát sociálními dávkami (2008 cit. podle Valouchová In Kundra, 2009).

Vzorem otcovské dovolené se stalo Švédsko, které je známé pro svou politiku rovnosti. Stát podporuje rodiny, ve kterých se střídají v péči o dítě oba rodiče. Část dovolené je garantována matkám, stejná část otcům a zbytek si mohou rozdělit dle vlastního uvážení. Podobný model mají také v Norsku, Dánsku, na Islandu, v Rakousku, v Portugalsku i Německu. Celkově využívá celou rodičovskou dovolenou ve Švédsku 16 procent otců (u nás to je procento jedno) (Sedláček, Javorská, 2008). A alespoň část rodičovské dovolené využívá většina otců – přes 90 procent (2008 cit. podle Moss, Korintus In Kundra, 2008). Změny ve Švédsku byly doprovázeny různými podpůrnými kampaněmi, které pozitivně stimulovaly rodiny, aby zahrnuly do péče o děti i muže otce. Rodinná politika je zde založena na rovnocenném významu mateřství a práce v definici ženských rolí, partnerství ve vztazích mezi partnery a generacemi, vzrůstajícím podílu mužů na péči o děti, pomoci rodinám, které mají problémy s výchovou, aktivním podílu rodičů na fungování sociálních institucí a na síti specializovaných institucí – sociálních a výchovných (Sedláček, Javorská, 2008). Mužům sice od 1. 6. 2007 odpadla povinnost přihlašovat dobu strávenou na rodičovské dovolené do důchodového pojištění, avšak stále se jim nesnižuje hranice pro odchod do důchodu podle počtu dětí, o které pečují – tak jako ženám. Aktivní podporou státu by mohlo být odstranění platové nerovnosti na trhu práce (tím, že by byly nastaveny podmínky tak, že by si mohli ženy a muži rovnoměrněji rozdělit povinnosti mezi sebe – z mužů by bylo sejmuto břemeno živitele rodiny, víc by pečovali o dítě) a také zajištění toho, že se ani po narození dítěte nezmění životní úroveň celé rodiny - měla by být co největší možnost přivýdělku i při rodičovské dovolené – možnost kombinovat rodičovskou dovolenou s různě vysokým částečným úvazkem (Valouchová, 2008). Bylo by také dobré, kdyby mohl absolvovat mateřskou dovolenou i muž, což nyní může jen v situaci, když se o něj nemůže z objektivních důvodů starat matka (Chudáčková, 2004).

3.5 Vliv aktivního otce na vývoj dítěte

Přestože se většinou hovoří o tom, jak je pro dítě nepostradatelná především matka, ráda bych upozornila na to, že vliv otce na dítě je stejně důležitý, každý z rodičů může své dítě při správné výchově velmi cenným způsobem obohatit. „*Otcové jsou pro své děti přínosem v mnoha ohledech – coby pečovatelé, kamarádi, živitelé, ochránci, pedagogové a životní vzory – a také se k nim dokážou až neskutečně emocionálně připoutat. To znamená, že je bezvýhradně milují a zůstanou jim věrní až do konce života*“ (Burgessová, 2004, s. 181). Otec ovlivňuje nejen schopnost socializace dítěte, ale také uspokojivost vztahů s vrstevníky a dospělými či jejich oblíbenost v kolektivu. Děti, kterým se otcové věnují, mají snazší počátek školní docházky, vytváří zdravější a vyrovnanější přátelství (Raus, 2004). Ukazuje se, že péče angažovaného otce může mít dlouhodobý vliv na empatickou schopnost dítěte i na jeho ohleduplnost ke druhým lidem, výzkumy bylo zjištěno, že děti, které měli v dětství plně participujícího otce, vyrostli s větším porozuměním pro ostatní, než ty děti, jejichž otec k nim byl málo všímavý. Důležitou protiváhou k matčiným ochranným tendencím je otcovo povzbuzování dítěte k větší nezávislosti. V rodinách, kde není přítomen muž, jsou děti většinou zahrnuty velkou mírou mateřské lásky, která jim dává jen málo možností k prozkoumávání světa, stejně tak nejsou děti vybízeny k vývoji asertivních, nezávislých postojů. Matky bývají zpravidla nadměrně ochranné, naopak otcové vyžadují nereálný stupeň autonomie a nezávislosti (především u chlapců), pokud se tedy na výchově podílejí oba rodiče rovným dílem, jejich kombinovaná očekávání většinou vyústí v realističtější a méně extrémní přístup (Biller, 1993 cit. podle Bakalář, 2002). U trávení času otce s dětmi není důležitá jen kvantita, ale především kvalita tohoto času, důležité je vytváření bezpečné vazby s dítětem, míra fyzického kontaktu při hře. Otcové vyjadřující spíše pozitivní emoce vybavují děti lépe pro jejich vztahy (Raus, 2004). Velmi klíčový je také vztah otce a dcery, pokud se otec pozitivně angažuje a dává jí možnost srovnat její feminitu s jeho maskulinitou, může to mít trvalý vliv na to, jak bude dcera jednat s muži a naopak. Pokud je žena úspěšná ve vztazích k mužům a také ve svém profesním životě, měla s velkou pravděpodobností za otce muže vitálního s dostatkem osobní jistoty a s orientací na dosažení úspěchu (Biller, 1993 cit. podle Bakalář, 2002). Matějček (1994 cit. podle Bakalář, 2002) upozorňuje také na vytváření vědomí vlastního „já.“ Pokud vyrůstá dítě pouze s matkou, jedná se o jeden vztah se dvěma póly. Je-li však rodina úplná, zažívá dítě dvoupólový vztah k matce a druhý k otci, navíc je svědkem třetího vztahu mezi matkou a otcem. Až z tohoto trojúhelníku mu vyplyne vědomí vlastní svébytné osoby. Ba-

kalář také hovoří o tom, že otec je hlavní autoritou při výchově dítěte, ačkoli se to snaží různé proudy (např. feminismus) potlačit až odstranit. Co se týká komunikace mezi dítětem a otcem, zde uvádí Šulová (2005) jako přínos to, že je většinou náročnější než s matkou, která na potřeby dítěte okamžitě reaguje, s otcem se dítě musí více snažit, aby komunikaci udrželo. Navíc pro dítě je těžší otci porozumět, protože používá zpravidla vzácnější slova než matka. „*Badatelé v oblasti sociálních věd spojují nepřítomnost otce ve výchově se širokým spektrem společenských problémů a vývojových nedostatků u dětí. Mezi tyto problémy patří – podle výsledků četných studií – problém vzrůstu trestné činnosti u mladistvých, závislost na alkoholu a na drogách, těhotenství u nezletilých, promiskuita, vzdor vůči pravidlům, normám, zákonům a v neposlední řadě i vandalismus. Byla zjištěna úzká souvislost mezi nepřítomností otce a pravděpodobností, že dítě nedokončí školu, že se bude pokoušet o sebevraždu, že se stane obětí sexuálního zneužití, nebo že bude později nezaměstnané*“ (Bakalář, 2002, s. 141). Otec není důležitý pouze v období, kdy jsou děti malé, v dospívání podporují jejich samostatnost, oddělenost, nezávislost či asertivitu a odlišnost. Tím, že jim vytváří klima potřebné pro rozvíjení vlastní odlišnosti, jim usnadňuje získání vědomí vlastní identity a autonomie. Angažovaný otec má také vliv na intelektuální vývoj dětí a všeobecně na uspokojení v partnerství a v životě (Raus, 2004). Otec zprostředkovává dítěti vstup do společnosti, přítomnost otce v rodině totiž nutí dítě, aby si formovalo další vztah v rodině (ne jen k matce), a to dítěti paradoxně umožňuje v pozdějším věku najít odstup od rodiny (Balharová, 2004).

3.6 Kultury pečujících otců

Existuje spousta kultur a společností, ve kterých jsou pečovatelské role naprosto odlišné od těch našich (Sedláček, 2008). Jednou z nejpoutavějších moderních studií provedl americký antropolog Barry Hewlett, jenž zkoumal kmen lovců – sběračů, který obýval oblast tropického pralesa na severní hranici Konga. Pygmejové Aka jsou naprosto nedostižní v rodičovské péči otců. Pygmejští otcové se bezkonkurenčně nejvíce starají o nemluvnata, drží je v náručí nebo je mají u sebe na vzdálenost paže po 47 procent času. Často je také berou s sebou, když popíjí palmové víno, vstávají k němu, když se v noci probudí, umývají je, utírají jim zadek a pokud mají děti hlad, když zrovna není poblíž matka, nabídnou jim své bradavky jako dočasnou útěchu. Také batolata své otce Pygmeje aktivně vyhledávají, lezou za nimi, natahují se, chtějí se nechat pochovat. Otcové se o děti starají, i když nemají matky co na práci a povídají si. Matky jsou považovány za velice přísné, jelikož

tráví mnoho času přípravou jídla a při této činnosti odhání své děti, které se ho pokoušejí ukrást. Podobné chování můžeme také nalézt u obyvatel Trobriandských ostrovů nebo např. u kmene Arapešů. Arapeše pozorovala Margaret Meadová, zjistila, že otcové tohoto kmene sice nemohli být u porodu (bylo to tabu), ale naopak se velmi podíleli na těhotenství. Příslušníci tohoto kmene zastávají názor, že k početí dítěte je potřeba mnoho pohlavních styků. Arapešský otec má důležitou roli i po narození dítěte, je mu příjemná každodenní péče o dítě i se svou rutinou i s problémy. Otcové jsou za tuto péči také velmi uznáváni, pokud o nich někdo řekne, že dobře vypadají, zpravidla odpovídají, že je měli vidět, než porodili všechny ty děti (Burgessová, 2004). Také v přírodě existuje velké množství rozmanitého rodičovského chování, např. devadesát procent ptáků „preferuje“ rovnoměrnou střídavou péči. U vlků se o mláďata starají samci i samičky jedné tlupy, u některých druhů tučňáků se starají o mláďata výhradně samečci (Sedláček, 2008). Existují také mořské rybky, kdy samečci lákají samičky do hnízda, které sami postaví, samička zde naklade vajíčka a poté hnízdo opustí, následně se tak stará o potomky výlučně sameček, který pomáhá okysličovat vodu, chrání vajíčka a larvy před dravci (Skočovský, 2004). Zde můžeme vidět, že ani u zvířat, ani u lidí neexistuje jediná správná cesta rodičovství (Sedláček, 2008).

II. EMPIRICKÁ ČÁST

4 AKTIVNÍ OTCOVSTVÍ ANEB PROMĚNA OTCOVSKÉ ROLE V SOUČASNÉ RODINĚ

4.1 Charakteristika výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření je zmapovat, jaký je přístup současných mužů otců k rodičovství, jak chápou svou roli v rodině, zda u nich převládají ještě tradiční stereotypy, kdy muž funguje jako živitel rodiny a žena pečuje o děti a o domácnost, nebo zda jsou zastánci genderové rovnosti, kdy se s ženami rovnoměrně podílí na péči o rodinu včetně domácích prací (tzv. aktivní otcovství).

Dílčí cíle:

- ✿ Zjistit, zda vnímají muži nějaké změny v souvislosti s rodičovstvím, otcovstvím.
- ✿ Zjistit, jakou roli zastávají muži v současných rodinách.
- ✿ Zjistit, co si muži otcové představují pod pojmem „aktivní otcovství“ a zda se za aktivní otce (AO) považují, co jim otcovství dává, a co naopak bere.
- ✿ Zjistit, zda mají muži vůbec možnost realizovat se jako AO - zda se jim daří sladit profesi a rodinu, případně co jim brání ve větší participaci na péči o svou rodinu.
- ✿ Zjistit, jaký postoj zaujímají muži k možnosti absolvovat rodičovskou dovolenou.
- ✿ Navrhnout opatření, která by vedla k vyšší angažovanosti mužů v péči o rodinu a o domácnost.

Osobním cílem je obohacení sama sebe o nové informace a zkušenosti s vedením výzkumu a zároveň také přispění k rozvoji tohoto tématu, a to jak teoreticky, tak i empiricky.

Formulace výzkumného problému a výzkumných otázek

Výzkumný problém zní: Jak vnímají současní muži otcové rodičovství a svou roli v rodině? Vzhledem k tomu, že se jedná o obecnou formulaci výzkumného problému, stanovila jsem si i dílčí výzkumné otázky. Ty jsem rozdělila celkem do pěti kategorií.

1. Změny v rodičovství

- ✿ VO₁: Souhlasí většina (přes 70%) mužů - otců s názorem, že otcovská role se v současné době mění?
- ✿ VO₂: Jak se podle mužů otcovství (potažmo celé rodičovství) mění?
- ✿ VO₃: Proč se podle mužů rodičovství a s ním spojené otcovství mění?

2. Vnímání sebe sama jako otce

- ✿ VO₄: V čem vidí muži přínos otcovství?
- ✿ VO₅: V čem vidí muži negativa otcovství?
- ✿ VO₆: Jak muži sami sebe jako otce hodnotí?

3. Aktivní otcovství

- ✿ VO₇: Co si muži představují pod pojmem aktivní otcovství?
- ✿ VO₈: Pokládá se většina mužů za aktivní otce?
- ✿ VO₉: Věří většina otců tomu, že aktivní otcovství by pro ně bylo nebo je přínosem?
- ✿ VO₁₀: Domnívá se většina mužů, že jejich partnerky je za aktivní otce považují?
- ✿ VO₁₁: Odmítá většina mužů stanovisko, že muži nemohou být tak dobrými pečovateli jako ženy, neboť k tomu nejsou přírodou vybaveni?
- ✿ VO₁₂: Existují statisticky významné diference v postojích respondentů k pečovatelským schopnostem mužů vzhledem k tomu, zda jsou či nejsou tito respondenti sami aktivními otci?
- ✿ VO₁₃: Co si myslí muži o tradičním rozdělení rolí otec – živitel a matka – pečovatelka?
- ✿ VO₁₄: Jak muži vnímají svou roli otce?

- ✿ VO₁₅: Převládá fenomén aktivního otcovství, kdy se muž s partnerkou rovnoměrně podílí na péči o děti i o domácnost, u většiny otců?
- ✿ VO₁₆: Existuje statisticky signifikantní rozdíl mezi podílem aktivních otců, kteří spadají do věkové kategorie do 35 let, a aktivních otců, kteří spadají do věkové kategorie nad 35 let?
- ✿ VO₁₇: Existuje statisticky signifikantní rozdíl mezi podílem aktivních otců dle stupně jejich nejvyššího dosaženého vzdělání?
- ✿ VO₁₈: Existuje statisticky signifikantní rozdíl mezi podílem aktivních otců, kteří jsou věřící, a aktivních otců, kteří věřící nejsou?
- ✿ VO₁₉: Domnívá se většina mužů, že by se dokázala o své dítě postarat naprosto sama?
- ✿ VO₂₀: Domnívá se většina partnerek dotazovaných, že by se jejich partneři dokázali postarat o své děti naprosto sami?

4. Soulad kariéry s otcovstvím

- ✿ VO₂₁: Preferovala by většina mužů čas strávený s dětmi před povýšením vyžadujícím více času stráveného v zaměstnání?
- ✿ VO₂₂: Jaké místo zaujímá v životě mužů otců jejich profese?
- ✿ VO₂₃: Jaká je hlavní činnost mužů otců po jejich návratu ze zaměstnání?
- ✿ VO₂₄: Domnívají se otcové, že nemají vhodné pracovní podmínky k tomu, aby se mohli své rodině více věnovat, že je těžké skloubit profesi a rodinu?
- ✿ VO₂₅: V čem konkrétně vhodné podmínky nemají?

5. Otcové na rodičovské dovolené

- ✿ VO₂₆: Co si muži myslí o otcovské dovolené?
- ✿ VO₂₇: Z jakého důvodu byly na rodičovské dovolené partnerky mužů?

- ✿ VO₂₉: Přála by si většina mužů absolvovat rodičovskou dovolenou?
- ✿ VO₃₀: Jsou názory mužů na to, zda by chtěli absolvovat rodičovskou dovolenou vzhledem k tomu, zda oni sami jsou či nejsou aktivními otci, rozdílné?

Formulace hypotéz a operacionalizace proměnných

Je zřejmé, že u deskriptivních výzkumných otázek není nutné stanovovat si hypotézy. To ovšem neplatí pro výzkumné otázky vztahové (12, 16, 17, 18, 30), kde je naopak stanovení hypotéz nutností. Nulové a alternativní hypotézy uvádím až při samotném statistickém zpracování dat.

- ✿ **H₁**: V postojích respondentů k pečovatelským schopnostem mužů vzhledem k tomu, zda jsou či nejsou tito respondenti sami aktivními otci, existují statisticky významné diference.
- ✿ **H₂**: Rozdíl mezi podílem aktivních otců, kteří spadají do věkové kategorie do 35 let, a aktivních otců, kteří spadají do věkové kategorie nad 35 let, je statisticky signifikantní.
- ✿ **H₃**: Rozdíl mezi podílem aktivních otců dle stupně jejich nejvyššího dosaženého vzdělání je statisticky signifikantní.
- ✿ **H₄**: Rozdíl mezi podílem aktivních otců, kteří jsou věřící, a aktivních otců, kteří věřící nejsou, je statisticky signifikantní.
- ✿ **H₅**: Názory mužů na to, zda by chtěli absolvovat rodičovskou dovolenou, jsou vzhledem k tomu, zda oni sami jsou či nejsou aktivními otci, rozdílné.

Definovala jsem tedy tyto proměnné: postoje k pečovatelským schopnostem mužů, existence či neexistence aktivního otcovství, věkové kategorie, do nichž patří otcové, stupeň nejvyššího dosaženého vzdělání, existence či neexistence víry u respondentů a názory na to, zda by chtěli muži absolvovat rodičovskou dovolenou. Všechny proměnné jsou kategoriální. Proměnné věková kategorie a nejvyšší dosažené vzdělání jsou data ordinální a ostatní proměnné jsou data nominální.

Druh výzkumu

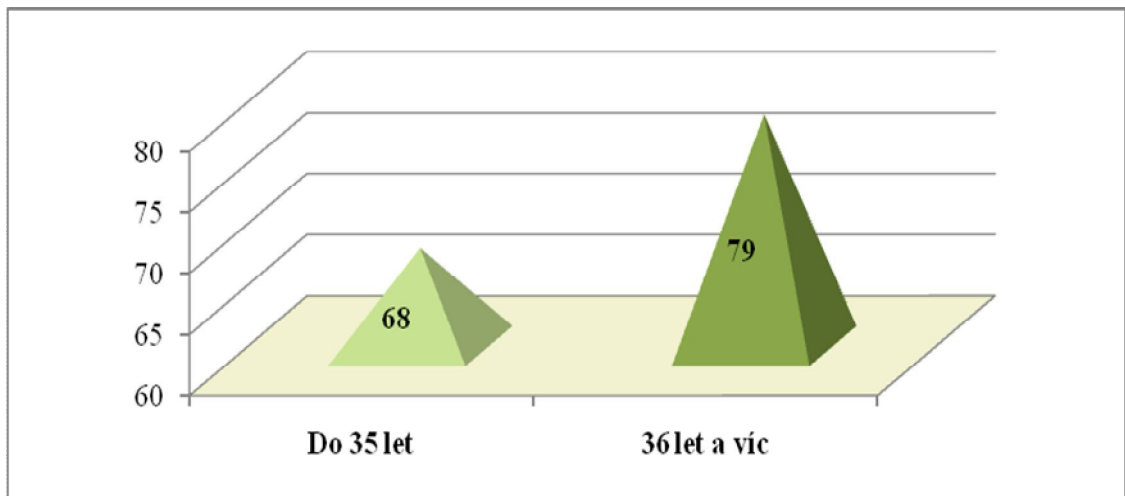
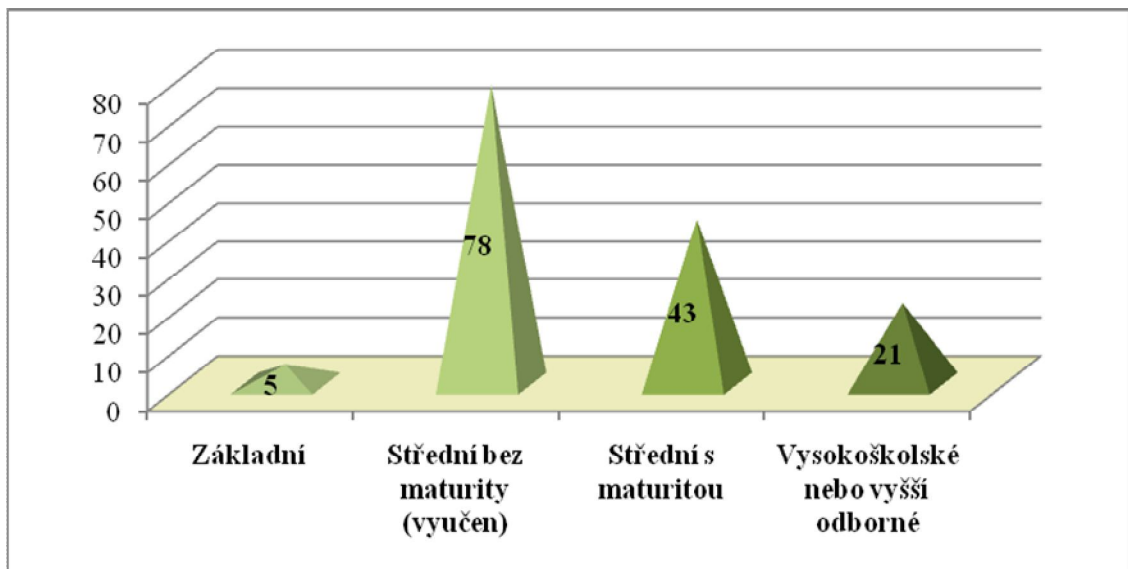
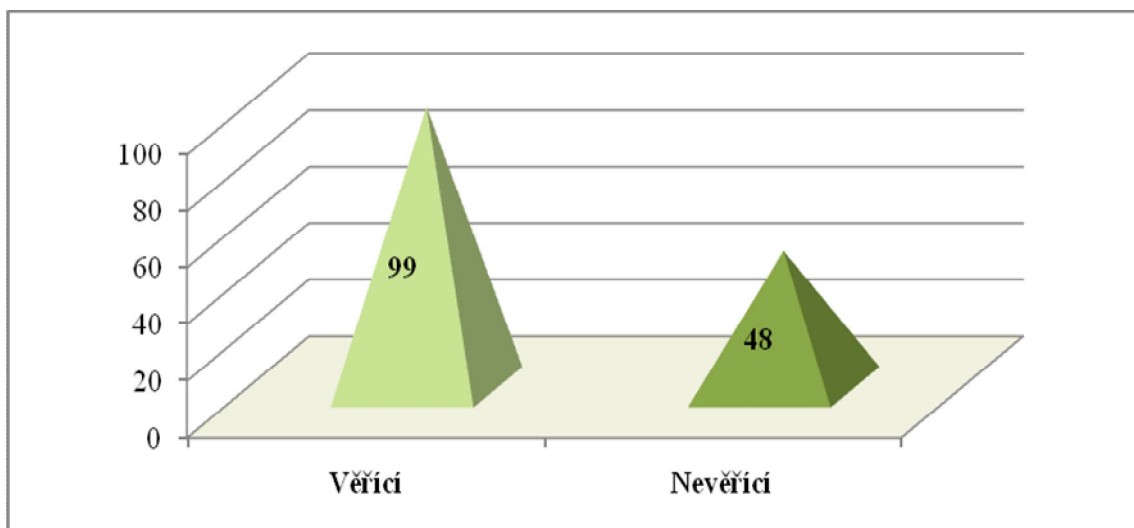
Vzhledem k cílům, které jsem si na začátku výzkumu stanovila, jsem se rozhodla, že nejepektivnější bude, když využiji **kvantitativní výzkum**, který se vyznačuje tím, že umožňuje oslovit více respondentů v relativně krátkém časovém úseku.

Charakteristika výzkumného vzorku a způsob jeho výběru

Výzkumný vzorek je tvořen 147 muži otci, kteří mají minimálně jedno dítě ve věku do 18 let a zároveň žijí se ženami a dětmi ve společné domácnosti, přičemž se jedná o rodiny plně funkční, to znamená, že nemají ani žádný zdravotní handicap (na příklad mentální nebo tělesné postižení), ani žádný sociální handicap (na příklad stálou nezaměstnanost), což by mohlo výsledky výzkumu značně zkreslit a ovlivnit. Vzhledem k tématu aktivního otcovství jsem si jako kritérium také stanovila, že partnerky respondentů už musí být po rodičovské dovolené, aby bylo zajištěno, že muži i ženy budou mít stejné podmínky k tomu, aby se mohli starat o dítě (dětí) a domácnost. Dalším kritériem, ne však méně důležitým, byla samozřejmě ochota mužů - otců spolupracovat a vyplnit mi dotazníky. Oslovovala jsem muže – otce ze svého okolí, kteří poté zajistili předání dotazníků svým známým a kamarádům – otcům, čímž vznikla rozsáhlá síť respondentů. Jedná se tedy o dva způsoby výběru výzkumného vzorku, nejdříve o dostupný výběr, kdy jsem v okolí vyhledala účastníky výzkumu podle svých kritérií, a následně o techniku sněhové koule, kdy jsem stávající respondenty požádala o další kontakty na muže, kteří by odpovídali mým předem stanoveným kritériím, případně tito muži sami oslovovali své známé spadající do cílové skupiny. Z důvodů velké vzdálenosti od bydliště některých respondentů jsem distribuovala dotazníky také elektronicky – dotazníky se mi vracely prostřednictvím emailu.

Tabulka 1 Charakteristika výzkumného vzorku

Absolutní četnost	%	Nejvyšší dosažené vzdělání	Absolutní četnost	%	Existence či neexistence víry	Absolutní četnost	%
68	46	Základní	5	4	Věřící	99	67
79	54	Střední bez maturity (vyučení)	78	53	Nevěřící	48	33
		Střední s maturitou	43	29			
		Vysokoškolské, vyšší odborné	21	14			

Obrázek 1 Věkové složení respondentů**Obrázek 2** Složení respondentů podle stupně nejvyššího dosaženého vzdělání**Obrázek 3** Složení respondentů dle existence či neexistence víry

Časový harmonogram

- ✿ **Září – listopad 2011:** studium odborné literatury
- ✿ **Prosinec – leden:** zpracování teoretické části diplomové práce, vytvoření a rozdání dotazníků
- ✿ **Únor – březen:** shromáždění dotazníků, zpracování dat, interpretace a vyhodnocení výzkumu

4.2 Metodologie

Pro dosažení vytyčených cílů empirické části mé diplomové práce jsem zvolila metodu **dotazníku**.

Dotazníkové šetření umožnilo oslovit více respondentů za relativně krátkou dobu a zároveň tak zajistilo anonymitu, což doufám vedlo k pravdivější a otevřenější výpovědi dotazovaných. V úvodu dotazníku jsou 3 evidenční otázky týkající se věku, nejvyššího dosaženého stupně vzdělání a existence či neexistence náboženského vyznání. Dotazník obsahuje celkem 25 otázek, které jsem rozdělila do jednotlivých kategorií. Otázka 1. – 3. se zabývá změnami v rodičovství, 4. – 6. tím, jak vnímají dotazovaní muži rodičovství a také sami sebe jako otce, 7. – 18. aktivním otcovstvím, přičemž jedna otázka (16.) je určena partnerkám dotazovaných, 19. – 22. souladu kariéry s otcovstvím a 23. – 25. otci na rodičovské dovolené. Dotazník obsahuje 1 otázku otevřenou (7.), 2 polouzavřené, které nabízí kromě výčtu nabízených odpovědí také možnost „jiná odpověď“ (22., 24.) a 23 otázek uzavřených, v rámci kterých se nachází také 5 otázek škálovaných. Na konci dotazníku je také prostor pro respondenty, kteří by chtěli k tématu otcovství něco doplnit.

Otázky jsem tvořila na základě prostudované literatury a také na základě vlastních představ o daném tématu. Ještě před rozdáním dotazníků respondentům jsem provedla tzv. předvýzkum, kdy jsem zkonzultovala se čtyřmi otci z mého blízkého okolí (avšak předem jsem vyloučila muže, se kterými mám příbuzenský vztah z důvodu zachování si objektivního stanoviska) obsah dotazníku, abych měla jistotu, že otázky budou pro ostatní muže dobře srozumitelné a pochopitelné. Dle jejich připomínek jsem následně vytvořila finální podobu dotazníku.

5 REALIZACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Do této kapitoly jsem zařadila kromě kapitoly pojednávající o způsobu zpracování dat, která se vztahuje k práci s výsledky dotazníkového šetření (jak budu data zpracovávat), tak i samotným zpracováním získaných dat. Rozhodla jsem se pro zpracování dotazníků jak popisnými, tak i statistickými metodami, přičemž začínám případem prvním.

5.1 Způsob zpracování dat

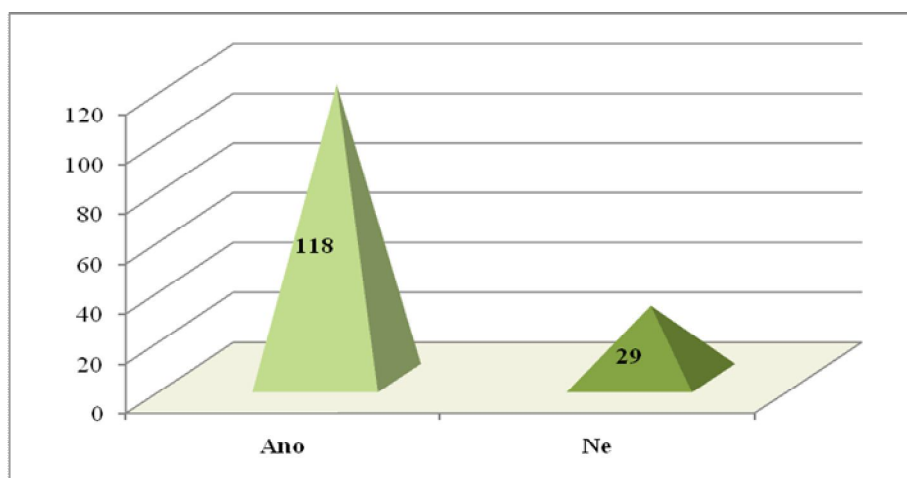
Po sběru dat jsem vytvořila vyhodnocovací arch. Do tohoto archu byly následně zaznačeny počty příslušných odpovědí, a to za pomoci „čárkování.“ Výsledky všech otázek v dotazníku jsem znázornila pomocí dílčích tabulek (zde jsou uvedeny relativní a absolutní četnosti) a sloupcových grafů, které jsem doplnila deskriptivním komentářem. Otevřené otázky jsem zpracovala na základě kódování, které se používá při vyhodnocování kvalitativních výzkumů. Vytvořila jsem kategorie z volných odpovědí respondentů na principu podobnosti výroků, díky čemuž jsem následně mohla zpracovat tyto data kvantitativně. Vzhledem k tomu, že jsem si u výzkumné otázky č. 12, 16, 17, 18 a 30 stanovila hypotézy, použila jsem pro zpracování dat také statistickou metodu test nezávislosti chí – kvadrát pro kontingenční tabulku (k ověření hypotéz H_1 , H_3 a H_5) a test nezávislosti chí – kvadrát pro čtyřpolní tabulku (k ověření hypotéz H_2 a H_4), tím jsem zjistila, zda existují souvislosti mezi proměnnými a mohla jsem tak rozhodnout, zda přijmu či odmítnu nulové hypotézy.

5.2 Deskriptivní zpracování dat

1. Vidíte rozdíly v tom, co obnášelo rodičovství a s ním spojené otcovství teď, a co v minulosti?

Tabulka 2 Pohled otců na změnu rodičovství a otcovství

Odpověď	Absolutní četnost	%
Ano	118	80
Ne	29	20

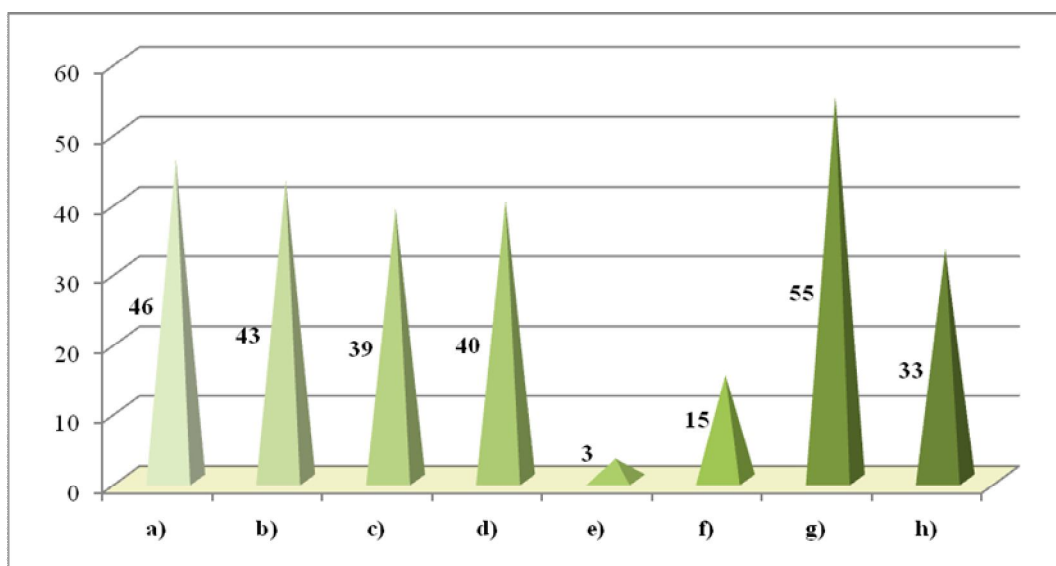
Obrázek 4 Pohled otců na změnu rodičovství a otcovství

Nejdříve jsem se zajímala o to, zda dotazovaní respondenti vidí rozdíly v tom, co obnášelo rodičovství a s ním spojené otcovství nyní, a co v minulosti. Zde jsem nabídla pouze dvě možnosti, a to „ano“ a „ne.“ Můžeme vyčíst, že 118 (80%) otců změnu sleduje, zatímco 29 otců (20%) se domnívá, že jak rodičovství, tak i otcovství se žádným způsobem nezměnilo. Výsledek těchto postřehů odpovídá názorům odborníků hovořících o tzv. měnící se rodině (všimnout si můžeme např. u Radimské, Možného, Dudové a dalších). O to, jaké změny konkrétně muži v této oblasti vnímají, se zajímám níže.

2. Jaké rozdíly konkrétně vidíte v tom, co obnášelo rodičovství a s ním spojené otcovství dnes, a co v minulosti?

Tabulka 3 Konkrétní změny, které pozorují respondenti v rodičovství

Odpověď	Absolutní četnost	%
a) V minulosti fungoval muž především jako živitel rodiny	46	39
b) V minulosti bylo rodičovství více podporováno ze strany státu	43	36
c) Muži se nyní více angažují jako otcové	39	33
d) Ženy se více začínají zajímat o svou kariéru	40	34
e) Otcovství začíná mít stejnou váhu jako mateřství	3	3
f) Rodiče se více začínají orientovat na liberální (volnou) výchovu	15	13
g) V minulosti měli rodiče na své děti více času	55	47
h) V minulosti měli partneři lepší podmínky k rodičovství než nyní	33	28

Obrázek 5 Konkrétní změny, které pozorují respondenti v rodičovství

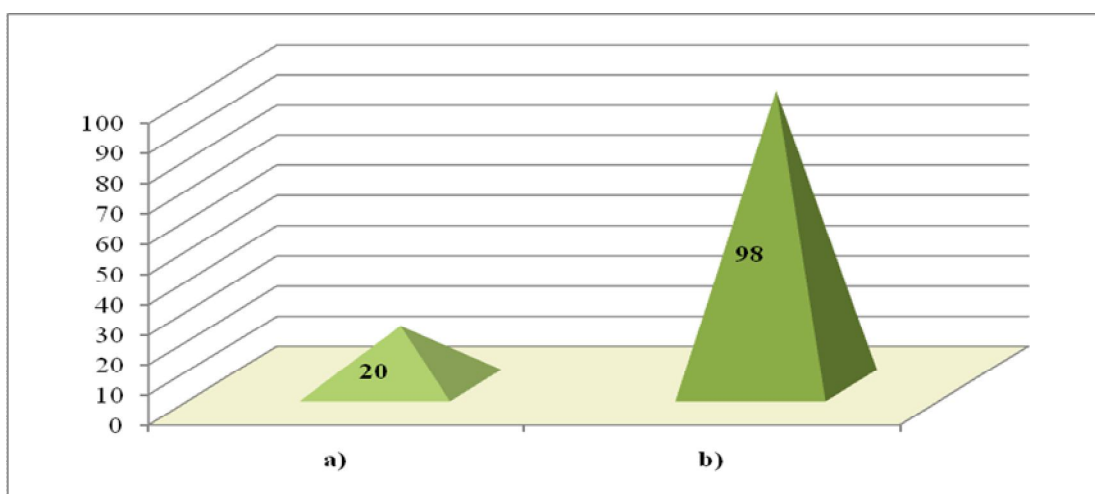
V otázce č. 2 jsem se ptala respondentů na to, jakých konkrétních změn v rodičovství a otcovství si všímají, přičemž jsem jim nabídla celkem 8 možných odpovědí. Každý respondent mohl zaznačit maximálně 3 možnosti, přičemž 24 otců zaznačilo pouze 1 odpověď, 32 otců 2 odpovědi a 62 otců využilo všechny 3 možnosti. Na tuto otázku odpovídalo celkem 118 otců, kteří v předchozí otázce odpověděli, že v rodičovství změnu vidí, ostatní respondenti odpovídali až na otázku čtvrtou. Z výsledků je patrné, že nejvíce si dotazovaní respondenti všímají změny v tom, že v minulosti měli rodiče na své děti více času, tuto možnost odpovědi využilo celkem 55 otců ze 118, což je 47% všech otců, kteří na tuto otázku odpověděli. Dále si 46 otců (39%) myslí, že mezi minulostí a současností je rozdíl v tom, že dnes otcové nefungují pouze jako živitelé rodin, že zastávají i jiné role. 43 respondentů (36%) se domnívá, že v minulosti bylo rodičovství více podporováno ze strany státu a 40 otců (34%) souhlasí také s tím, že v současné době se ženy začínají více zajímat o svou kariéru. S odpovědí, že se dnes muži více angažují jako otcové, se ztotožňuje celkem 39 otců (33%). 33 respondentů (28%) je toho názoru, že v minulosti měli partneři lepší podmínky k rodičovství než nyní, a 15 otců (13%) si myslí, že se současní rodiče začínají více orientovat na liberální výchovu. Nejméně otců (3, to jsou 3%) zaznačilo odpověď, že otcovství začíná mít stejnou váhu jako mateřství.

3. Z jakého důvodu si myslíte, že se rodičovství a otcovství mění?

Tabulka 4 Důvody, proč se mění rodičovství a otcovství (dle respondentů)

Odpověď	Absolutní četnost	%
a) Je to přirozený vývoj	20	17
b) Je to důsledek jiných podmínek, než měli rodiče minulých generací	98	83

Obrázek 6 Důvody, proč se mění rodičovství a otcovství (dle respondentů)

V otázce č. 3 měli respondenti na výběr ze dvou možných odpovědí. Opět na tuto otázku odpovídalo pouze 118 otců, kteří v otázce č. 1 zaznačili odpověď „ano.“ Můžeme vidět, že většina dotazovaných (98 otců, 83 %) je toho názoru, že změny v rodičovství a otcovství jsou důsledkem jiných podmínek, než měli rodiče minulých generací. Pouze 20 otců (17%) chápe tyto změny jako přirozený vývoj.

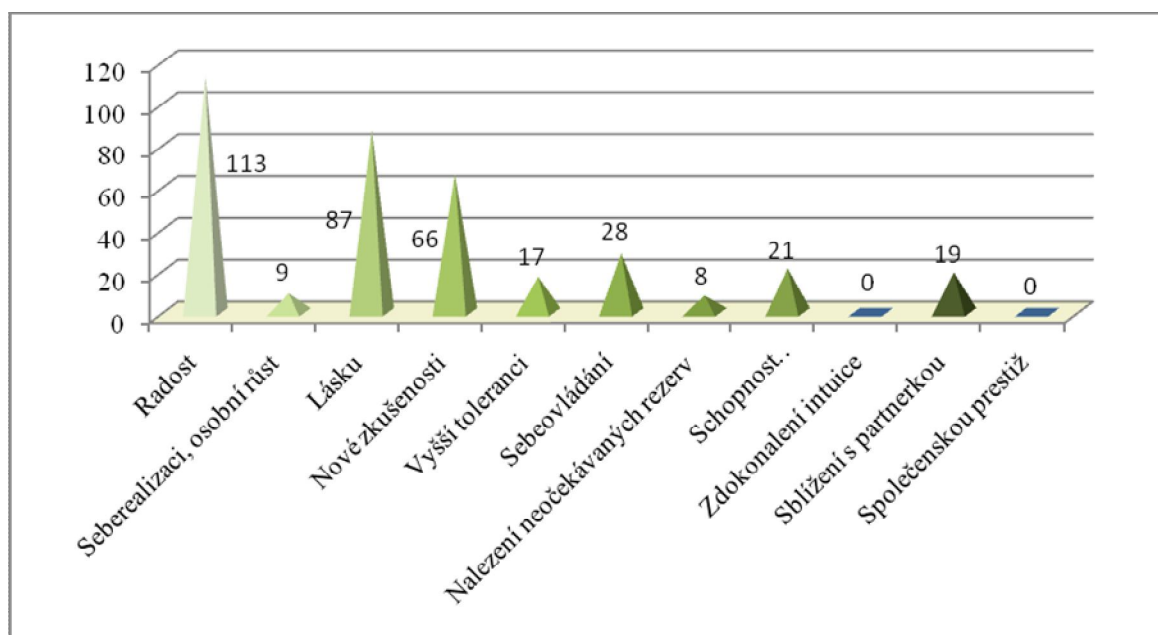
4. Co Vám otcovství přináší?

Tabulka 5 Co přináší respondentům otcovství

Odpověď	Absolutní četnost	%
Radost	113	77
Seberealizaci, osobní růst	9	6
Lásku	87	59
Nové zkušenosti	66	45
Vyšší toleranci	17	12
Sebeovládání	28	19
Nalezení neočekávaných rezerv	8	5

Schopnost plánovat, organizovat, rozdělovat úkoly	21	14
Zdokonalení intuice	0	0
Sblížení s partnerkou	19	13
Společenskou prestiž	0	0

Obrázek 7 Co přináší respondentům otcovství

Ve čtvrté otázce jsem se zaměřila na to, co přináší respondentům otcovství, čím je otcovství obohatilo. Zde měli muži opět možnost zaznačit 3 odpovědi, tuto možnost využilo celkem 93 respondentů. Dvě odpovědi zaznačilo 35 mužů a jedna odpověď stačila celkem 19 mužům. Nejčastějšími odpověďmi byla radost (113 mužů - 77% všech dotazovaných), láska (87 otců, 59%) a nové zkušenosti (66 mužů, 45%). Jako přínos otcovství vidí 28 respondentů (19%) také nově nabyté sebeovládání a 21 respondentů (14%) si u sebe pod vlivem otcovství všimla také schopnosti plánovat, organizovat a rozdělovat úkoly. Dalším kladem, který otcovství respondentům přineslo, je pro 19 otců (13%) sblížení s partnerkou a pro 17 otců (12%) vyšší tolerance. Pouze 9 otců (6%) označilo odpověď seberealizaci a osobní růst a osmi otcům (5%) přineslo otcovství také nalezení neočekávaných rezerv. Dvě odpovědi nevyužil ani jeden respondent, jednalo se o zdokonalení intuice a společenskou prestiž.

5. Shledáváte na otcovství něco negativního?

Tabulka 5a Vidí muži na otcovství něco negativního?

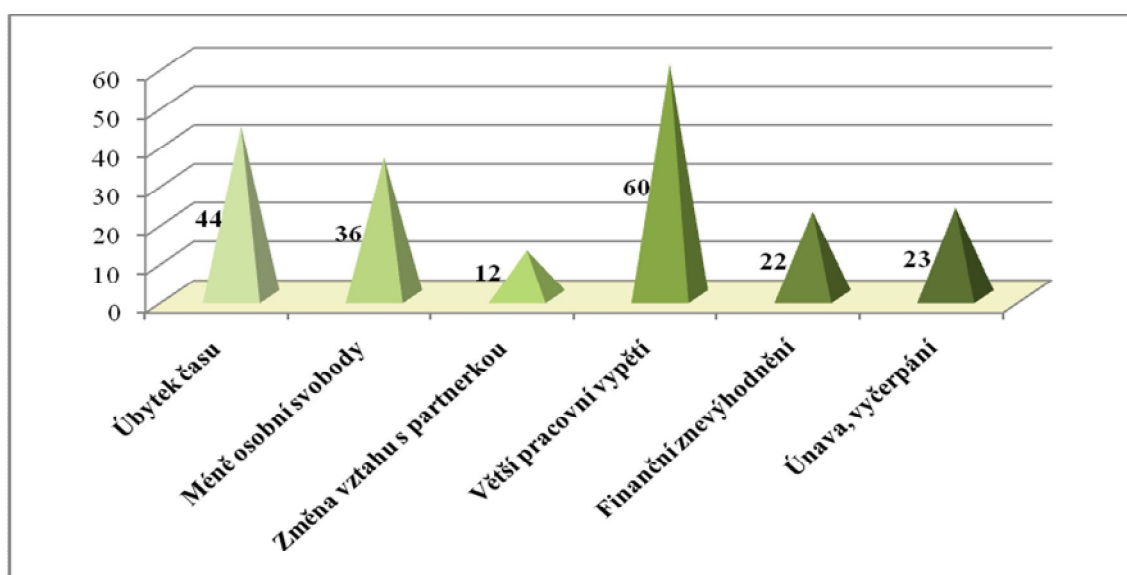
Odpověď	Absolutní četnost	%
Nic	50	34
Negativa	97	66

Z této tabulky můžeme vyčíst, že celkem 50 otců (34% z celkového počtu respondentů) nevidí na otcovství nic negativního, zatímco 97 otců (66%) označilo konkrétní negativa, která v souvislosti s otcovstvím pociťují – viz tabulka č. 5b.

Tabulka 5 b Negativa otcovství

Odpověď	Absolutní četnost	%
Úbytek času	44	45
Méně osobní svobody	36	37
Změna vztahu s partnerkou	12	12
Větší pracovní vypětí	60	62
Finanční znevýhodnění	22	23
Únava, vyčerpání	23	24

Obrázek 8 Negativa otcovství

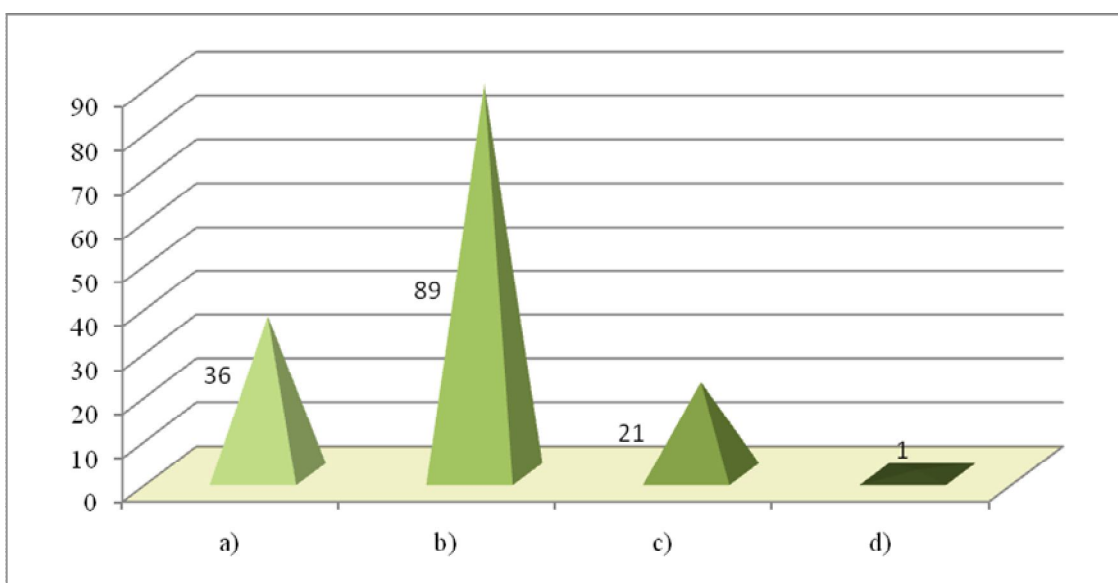
V 5. otázce dotazníku jsem se snažila zjistit, zda přináší mužům otcovství nějaká negativa. Celkem 50 respondentů odpovědělo, že na otcovství nic negativního neshledává, 97 mužů je však toho názoru, že otcovství s sebou určité zápory přináší. Respondenti mohli zaznačit maximálně 3 možnosti, toho využilo celkem 30 mužů. 33 mužů označilo 2 odpovědi a 41 mužů 1 odpověď. Nejčastějším negativem bylo podle respondentů (60 mužů z celkového počtu 97, to je 62%) větší pracovní vypětí kvůli zajištění rodiny a úbytek času (44 mužů, 45%). Jako další negativum vnímá 36 otců (37%) méně osobní svobody a 23 otců (24%) únavu a vyčerpání. S finančním znevýhodněním v souvislosti s pořízením dítěte se potýká 22 mužů (23%). Přestože odpověď „změna vztahu s partnerkou“ zaznačilo nejméně mužů (12, to je 12%), myslím si, že to není dobrý výsledek.

6. Jak hodnotíte sám sebe jako otce?

Tabulka 6 Jak hodnotí respondenti sami sebe jako otce

Odpověď	Absolutní četnost	%
a) Myslím si, že jsem dobrý otec	36	24
b) Snažím se, ale ne vždy je vše podle mých představ	89	61
c) Jako otec mám ještě jisté rezervy	21	14
d) Nejsem dobrý otec	1	1

Obrázek 9 Jak hodnotí respondenti sami sebe jako otce

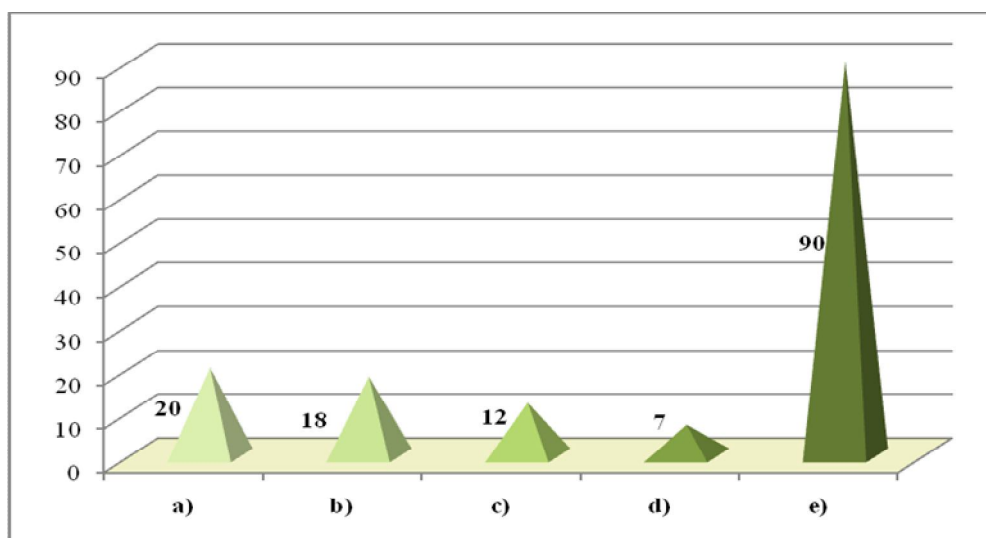
Tabulka č. 6 a obrázek č. 9 jsou zaměřeny na to, jak vnímají muži sami sebe jako otce, jak se hodnotí. Na výběr měli celkem ze 4 možností, přičemž nejvíce respondentů (89 otců, 61%) uvedlo, že se snaží být dobrými otci, ale ne vždy je vše podle jejich představ, že je u nich ještě něco, co jim brání v tom, aby se vnímali jako dobří otcové. 36 mužů (24%) si myslí, že jsou dobří otcové a 21 mužů (14%) se domnívá, že jako otcové mají ještě jisté rezervy. Odpověď „nejsem dobrý otec“ zaznačil 1 otec (1%).

7. Co si představujete pod pojmem aktivní otcovství?

Tabulka 7 Význam aktivního otcovství podle respondentů

Odpověď	Absolutní četnost	%
a) Aktivní výchova, předávání hodnot dětem	20	14
b) Sdílení rolí	18	12
c) Otec na rodičovské dovolené	12	8
d) Ekonomické zabezpečení rodiny	7	5
e) Věnování času dítěti	90	61

Obrázek 10 Význam aktivního otcovství podle respondentů

V otázce č. 7 jsem se ptala respondentů, co si vlastně představují pod pojmem aktivní otcovství. Tuto otázku jsem pojala jako otevřenou, abych nikomu nevnucovala své možnosti a aby každý respondent mohl napsat to, co si opravdu myslí. Všechny tyto odpovědi jsem následně sepsala a jednotlivě jsem je zařadila celkem do 5 kategorií, díky čemuž jsem tato

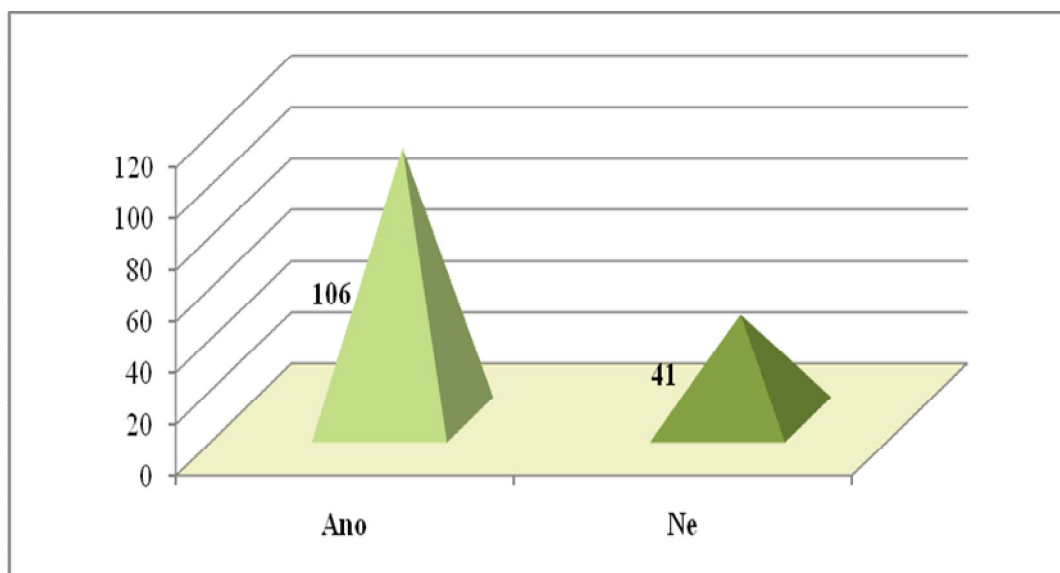
data mohla zpracovat kvantitativně. Někteří otcové se vyjadřovali velmi skromně, jiní se rádi rozepsali. Nejvíce otců (90 z celkového počtu 147, to je 61%) si pod pojmem aktivní rodičovství představuje věnování času dítěti. To znamená, že si s ním hrají, učí se, jezdí s ním na výlety, provozují společně sporty, pečují o ně. 20 respondentů (14%) si pod aktivním otcovstvím představilo především výchovu, předávání hodnot svým dětem, učít je, co je správné a co špatné. 18 otců (12%) si spojuje tento pojem s tím, že otcové a matky vzájemně sdílí své role, rozdělení rolí na „ženské“ a „mužské“ je dle tohoto vysvětlení již zastaralé, otec má kromě péče o dítě starost také o domácnost nebo s tím alespoň ženě pomáhá. 12 otců (8%) se domnívá, že aktivní otec je ten, který absolvuje rodičovskou dovolenou a 7 otců (5%) vnímá aktivní otcovství jako ekonomické zabezpečení potřeb rodiny.

8. Pokládáte se sám za aktivního otce?

Tabulka 8 Považují se respondenti za aktivní otce?

Odpověď	Absolutní četnost	%
Ano	106	72
Ne	41	28

Obrázek 11 Považují se respondenti za aktivní otce?

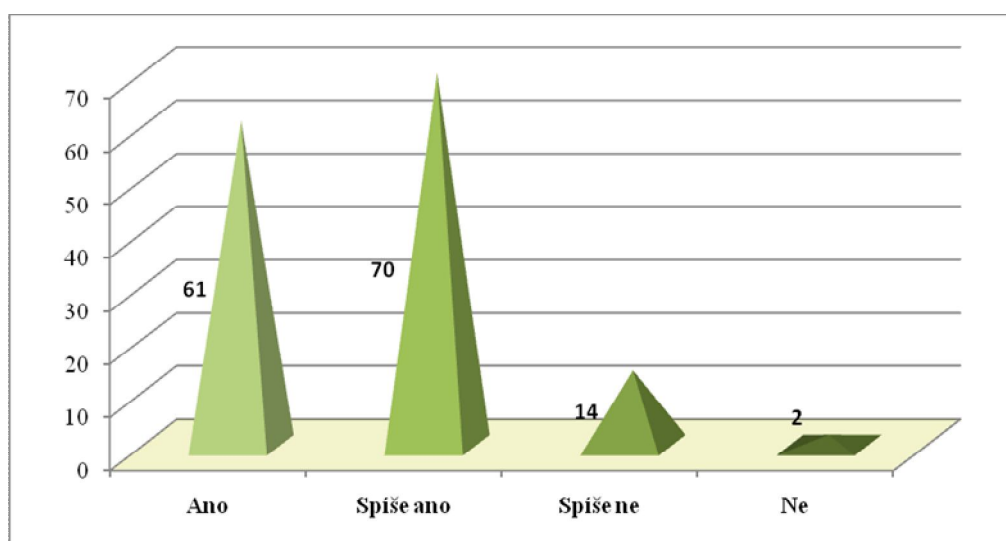
Otázka č. 8 samozřejmě velmi úzce souvisí s otázkou předchozí, s tím, co si muži pod pojmem aktivní otcovství představují. Celkem 106 mužů (72%) považuje samo sebe za aktivní otce, zatímco 41 mužů (28%) přiznalo, že se jako aktivní otcové necítí.

9. Je podle Vás aktivní otcovství pozitivním fenoménem dnešní doby, je přínosné?

Tabulka 9 Postoj respondentů k přínosu aktivního otcovství

Odpověď	Absolutní četnost	%
Ano	61	41
Spíše ano	70	48
Spíše ne	14	10
Ne	2	1

Obrázek 12 Postoj respondentů k přínosu aktivního otcovství

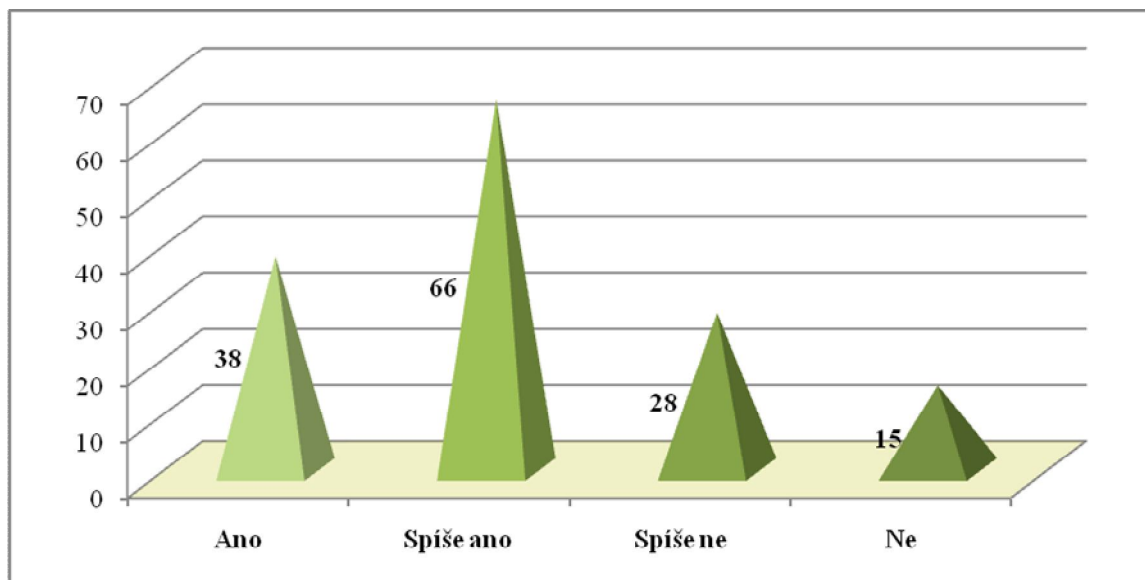

Respondenti měli na výběr celkem ze 4 možností, 131 mužů se vyjádřilo k aktivnímu otcovství kladně, z toho 61 mužů (41%) je přesvědčeno o tom, že aktivní otcovství je pozitivním fenoménem dnešní doby a 70 mužů (48%) zaznačilo odpověď „spíše ano.“ Spíše negativně vnímá tento trend 14 respondentů (10%) a zcela negativně 2 otcové (1%).

10. Domníváte se, že Vaše partnerka Vás za aktivního otce považuje?

Tabulka 10 Myslí si respondenti, že je jejich partnerky považují za aktivní otce?

Odpověď	Absolutní četnost	%
Ano	38	26
Spíše ano	66	45
Spíše ne	28	19
Ne	15	10

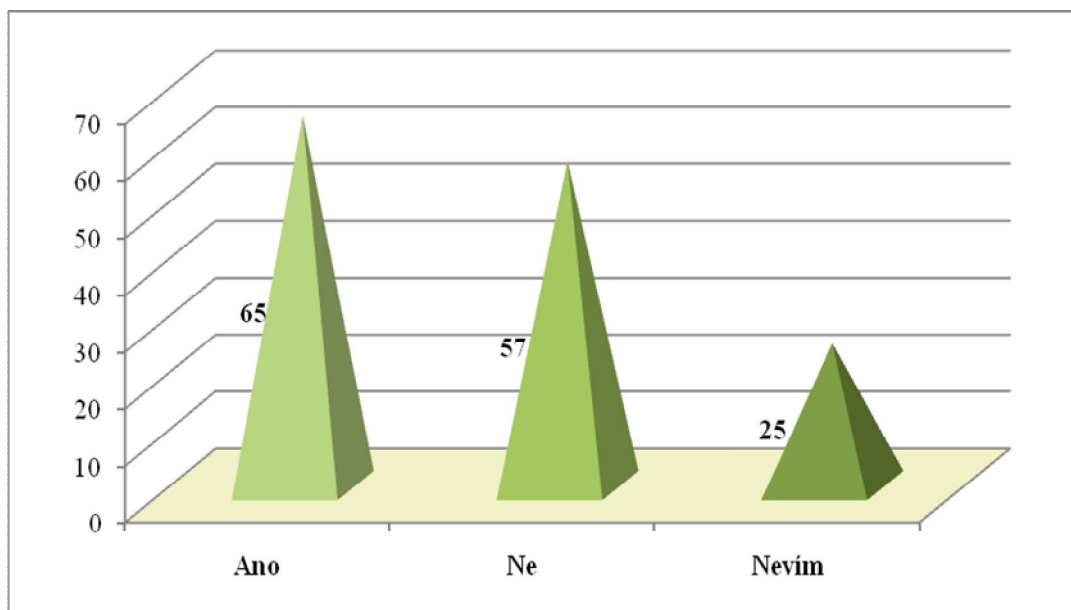
Obrázek 13 Myslí si respondenti, že je jejich partnerky považují za aktivní otce?

V otázce č. 10 odpovídali respondenti na to, zda si myslí, že je jejich partnerky považují za aktivní otce, přičemž mohli vybírat celkem ze 4 možností. 38 otců (26%) se domívá, že je jejich partnerky za aktivní otce považují. Nejvíce odpovědí získala možnost „spíše ano,“ tu zaznačilo 66 mužů (45%). Negativně odpovědělo 43 otců, z toho 28 mužů (19%) si myslí, že je jejich partnerky za aktivní otce spíše nepovažují a 15 mužů (10%) odpovědělo s určitostí, že je partnerky za aktivní otce nepovažují.

11. Souhlasíte s názorem, že muži nemohou být tak dobrými pečovateli jako ženy, neboť k tomu nejsou přírodou vybaveni?

Tabulka 11 Pohled otců na muže jako pečovatele

Odpověď	Absolutní četnost	%
Ano, ženy oplývají mateřským instinktem, kterým muži nedisponují	65	44
Ne, je to podle mě jen mýtus	57	39
Nevím	25	17

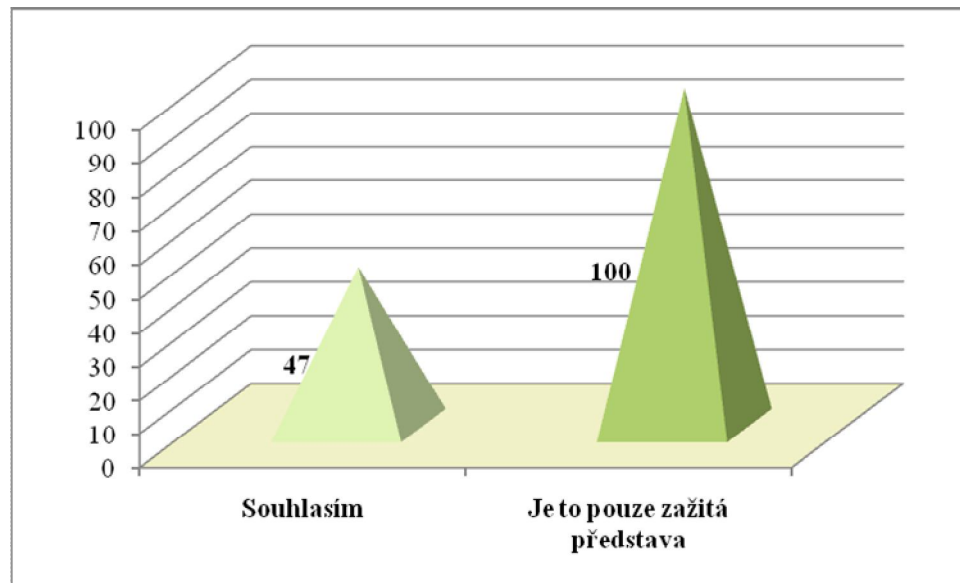
Obrázek 14 Pohled otců na muže jako pečovatele

V otázce č. 11 mě zajímalo, zda muži souhlasí s názorem, který patří ke známým mýtům vzhledem k rodičovské péči, a to že muži nemohou být tak dobrými pečovateli jako ženy, neboť k tomu nejsou přírodou vybaveni. Mezi odpověďmi „ano“ a „ne“ nebyl tak výrazný rozdíl, jako jsem předpokládala, překvapilo mě, že 65 mužů (44%) se s tímto názorem ztotožňuje. Nesouhlasí 57 otců (39%) a možnosti „nevím“ využilo 25 mužů (17%). Přitom mnoho autorů se staví zcela proti tomuto mýtu (např. Maříková, Matějček, Václavová atd.)

12. Co si myslíte o tradičním rozdělení rolí otec – živitel a matka – pečovatelka?

Tabulka 12 Pohled otců na genderový stereotyp otec – živitel a matka – pečovatelka

Odpověď	Absolutní četnost	%
Souhlasím s tím, je to přirozené	47	32
Je to pouze zažitá představa, záleží pouze na domluvě partnerů, jak si role rozdělí	100	68

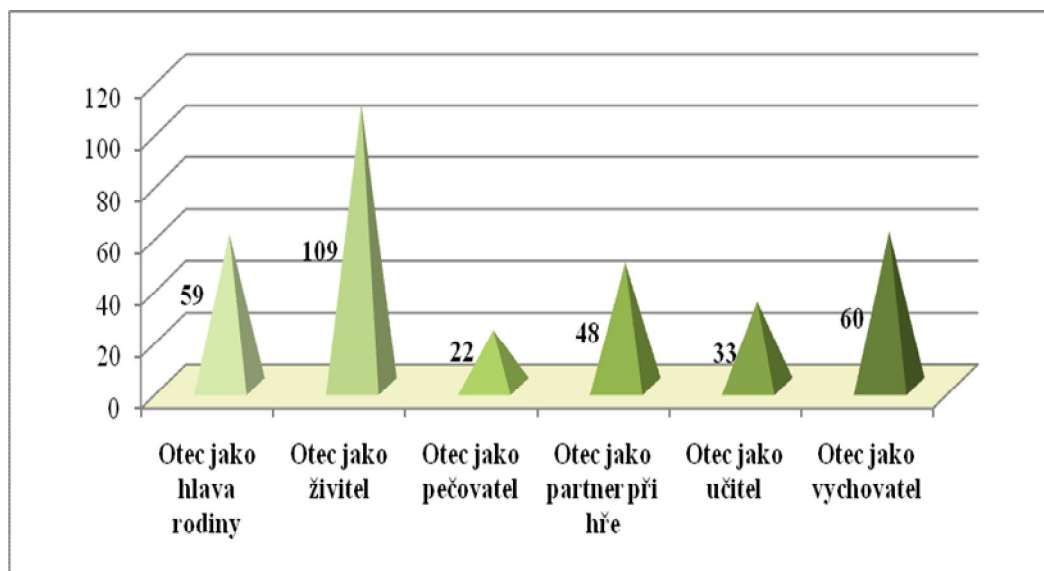
Obrázek 15 Pohled otců na genderový stereotyp

Z výsledků je patrné, že respondenti se spíše přiklánějí k tomu názoru, že genderový stereotyp, kdy se striktně rozděluje role otce živitele a matky pečovatelky, je pro ně pouze zažitou představou, která už neplatí. Odpovědělo tak 100 mužů (68% respondentů). S touto odpovědí se ztotožňují všichni muži, které jsem vyhodnotila jako aktivní otce, viz níže.

13. Jak vnímáte svou roli otce?

Tabulka 13 Jak muži vnímají svou roli otce

Odpověď	Absolutní četnost	%
Otec jako hlava rodiny	59	40
Otec jako živitel	109	74
Otec jako pečovatel	22	15
Otec jako partner při hře	48	33
Otec jako učitel	33	22
Otec jako vychovatel	60	41

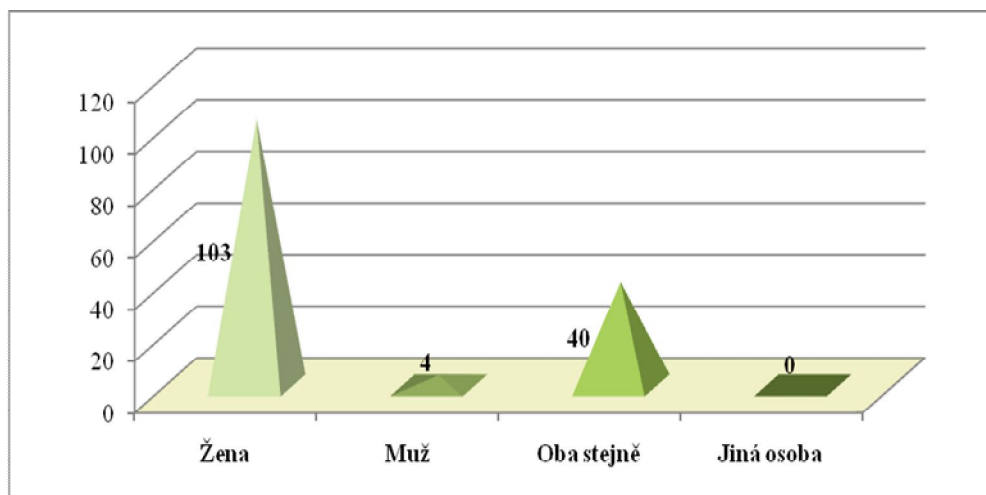
Obrázek 16 Jak muži vnímají svou roli otce

V otázce č. 13 jsem se zajímala o to, jak muži chápou svou roli otce, k tomu jsem jim v dotazníku poskytla 6 různých možností, přičemž respondenti mohli označit maximálně možnosti 3. Všechny 3 možnosti využilo 70 otců, 2 možnosti 44 otců a pouze 1 možnost označilo 33 otců. Z celkového počtu 147 respondentů chápe 109 mužů (74%) svou roli jako otec živitel, což odpovídá tomu, co napsala Dudová (2008). Muži se podle ní už nechápou pouze jako výhradní živitelé rodin, ale i přesto mají potřebu se k této roli nějak vyjádřit. Role živitele jim zůstává, avšak přibírají k tomu i další role. Téměř shodný počet respondentů uvedl, že se cítí jako vychovatelé (60 mužů, 41%) a jako hlavy rodin (59 mužů, 40%). 48 otců (33%) sama sebe vnímá jako partnera při hře s dítětem a 33 otců (22%) jako jejich učitelé. Nejméně otců (22, to je 15%) se označila také za pečovatele.

14. Kdo si myslíte, že se ve Vaší rodině více podílí na péči o dítě (výchova, trávení volného času, koupání, přebalování, oblékání, uspávání, návštěva třídních schůzek, lékaře atd.)?

Tabulka 14 Kdo se v rodině respondentů více podílí na péči o dítě

Odpověď	Absolutní četnost	%
Žena	103	70
Muž	4	3
Oba stejně	40	27
Jiná osoba	0	0

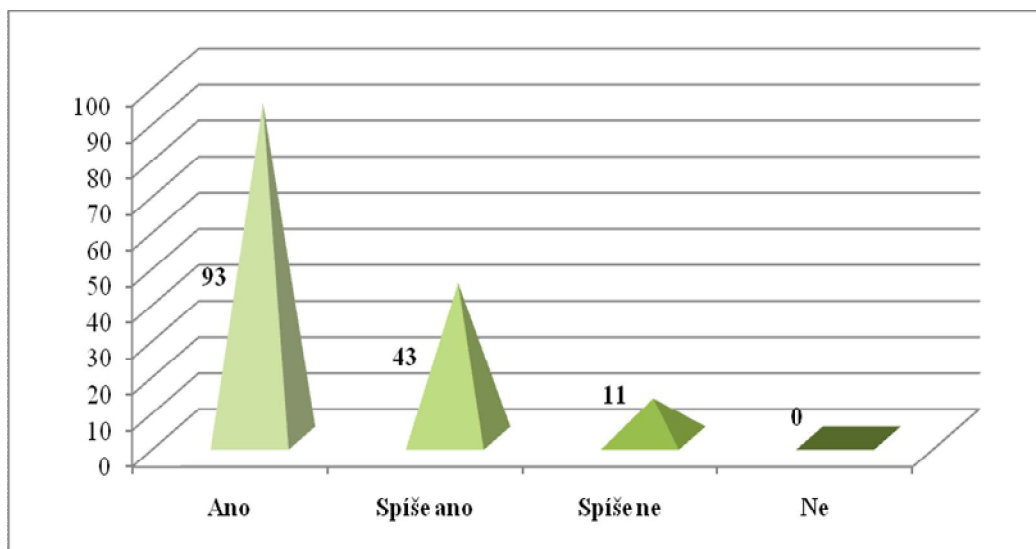
Obrázek 17 Kdo se v rodině respondentů více podílí na péči o dítě

Tabulka č. 14 a obrázek č. 17 odpovídají na otázku, kdo se v rodině respondentů více podílí na péči o dítě, jako je např. výchova, trávení volného času, návštěva třídních schůzek, lékaře a podobně. Muži měli na výběr ze 4 možností, přičemž možností čtvrtou „jiná osoba“ nikdo nevyužil. Z výsledků je patrné, že v rodinách respondentů o děti stále více pečují ženy, odpovědělo tak celkem 103 mužů (70% z celkového počtu 147). Myslím si však, že výsledný počet mužů, kteří se starají o děti stejně jako ženy (40 otců, 27%) je uspokojivý, jsem si totiž plně vědoma toho, že ne každá změna probíhá rychle. Domnívám se, že toto je pozitivní krok k genderově vyrovnaným partnerstvím. Překvapilo mě, že ve 4 rodinách (3%) je hlavním pečovatelem o dítě muž, to hodnotím velmi kladně, bylo by samozřejmě velmi zajímavé zjistit, z jakých důvodů tomu tak je, vzhledem k anonymitě dotazovaných respondentů to však není možné.

15. Dokázal byste se o své děti starat např. týden úplně sám?

Tabulka 15 Pohled mužů na to, zda by se dokázali o své dítě postarat sami

Odpověď	Absolutní četnost	%
Ano	93	63
Spíše ano	43	29
Spíše ne	11	8
Ne	0	0

Obrázek 18 Pohled mužů na to, zda by se dokázali o své dítě postarat sami

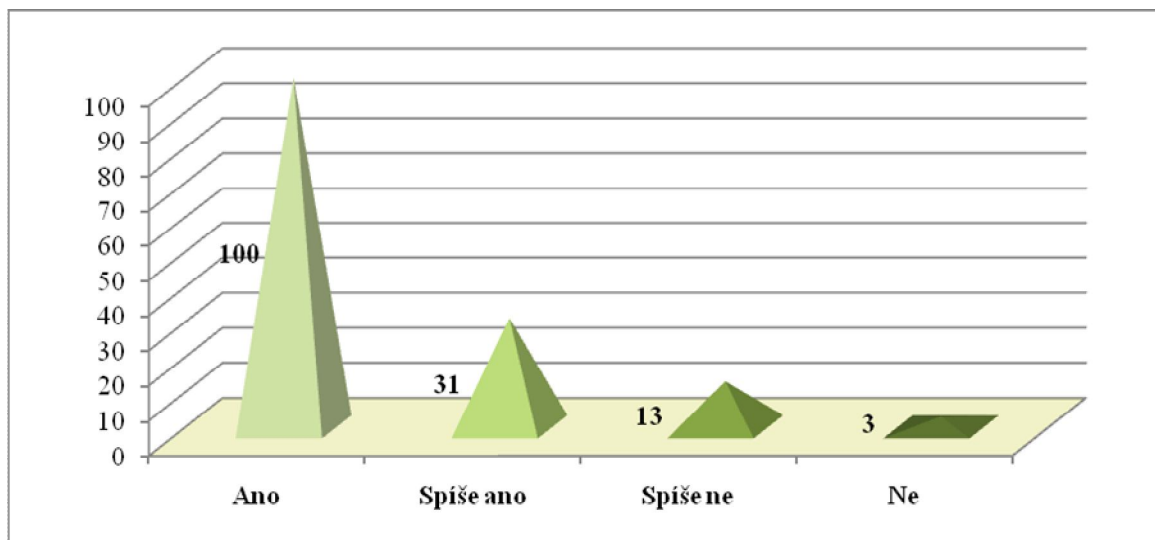
V této otázce jsem se snažila zjistit, zda se respondenti domnívají, že by byli schopni se postarat např. týden o své děti úplně sami. Jak můžeme vidět, odpovědi byly v drtivé většině kladné. 93 otců (63% všech dotazovaných) zaznačilo odpověď „ano“ a 43 otců (29%) „spíše ano.“ Pouze 11 otců (8%) si myslí, že by se o své děti takovou dobu postarat spíše nedovedlo. Jednoznačnou odpověď „ne“ nevyužil žádný z respondentů.

16. Myslíte si, že by se Váš partner dokázal postarat o děti např. týden úplně sám?

Tabulka 16 Pohled partnerek respondentů na to, zda by se jejich partneři dokázali postarat o dítě sami

Odpověď	Absolutní četnost	%
Ano	100	68
Spíše ano	31	21
Spíše ne	13	9
Ne	3	2

Obrázek 19 Pohled partnerek respondentů na to, zda by se jejich partneři dokázali postarat o dítě sami

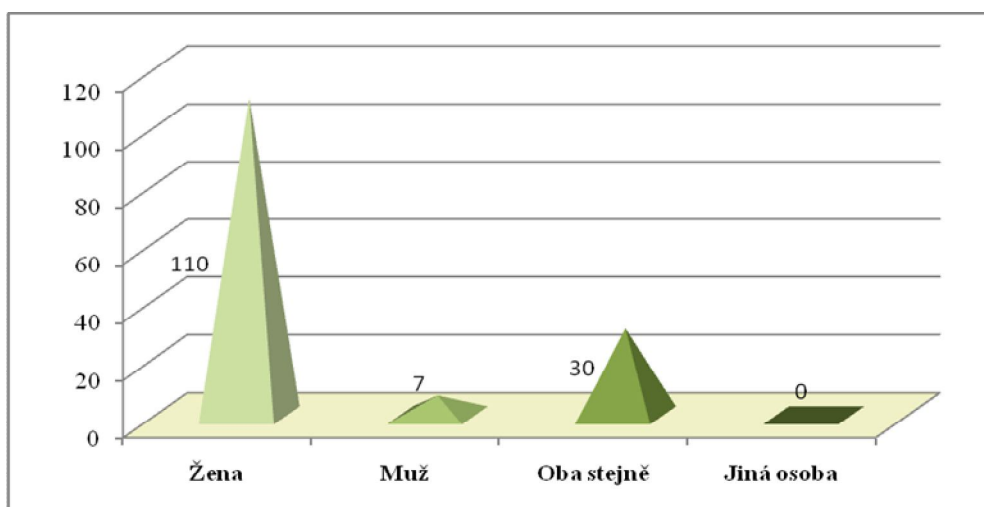

Ze zvědavosti jsem do dotazníku zařadila také jednu otázku pro partnerky respondentů, ačkoli si uvědomuji, že zde hrozilo riziko, že respondenti si odpověď označí sami. Zajímalo mě to samé co v předchozí otázce s tím rozdílem, že mi tentokrát měly odpovídat partnerky dotazovaných otců. Celkově kladných odpovědí je u žen o 5 méně (celkem 131), odpověď „ano“ zaznačilo rovných 100 žen (68%) a odpověď „spíše ano“ 31 žen (21%). Že by se respondenti spíše nedokázali postarat sami o děti, se domnívá 13 žen (9%), to je o 2 více než si myslí muži. Na rozdíl od mužů zde byla využita i čtvrtá možnost, kterou označily 3 ženy (2%).

17. Kdo si myslíte, že se ve Vaší rodině více podílí na péči o domácnost (nakupování, mytí nádobí, uklízení, vysávání, příprava jídla atd.)?

Tabulka 17 Kdo se v rodině respondentů více podílí na péči o domácnost

Odpověď	Absolutní četnost	%
Žena	110	75
Muž	7	5
Oba stejně	30	20
Jiná osoba	0	0

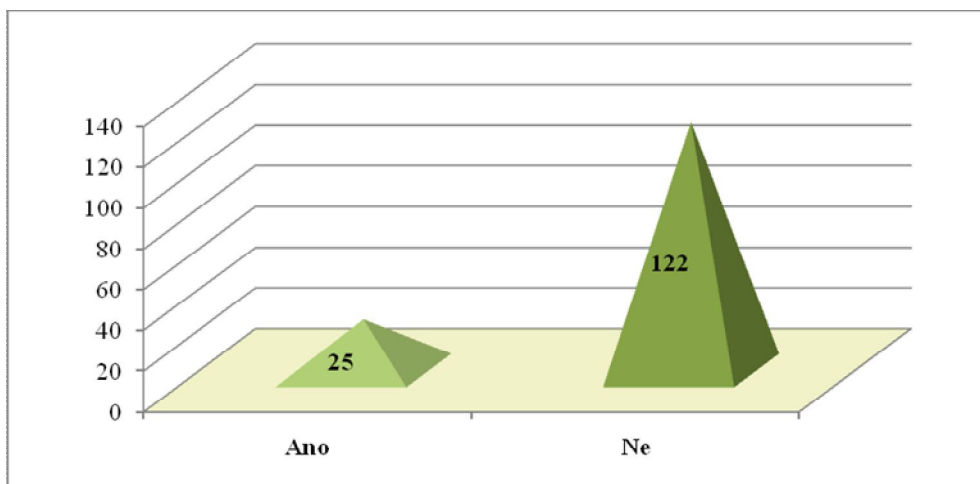
Obrázek 20 Kdo se v rodině respondentů více podílí na péči o domácnost

Pomocí otázky č. 17 v dotazníku jsem chtěla zjistit, kdo se v rodině respondentů více podílí na péči o domácnost, tím jsem myslela např. nakupování, mytí nádobí, uklízení, vysávání, přípravu jídla a podobně. Respondenti měli opět 4 možnosti, ale čtvrtou možnost žádný z nich nevyužil. Celkem 110 mužů (75%) odpovědělo, že více se na těchto pracích podílí žena, což odpovídá modelu partnerství, která nejsou genderově vyrovnaná. Druhou nejčastější odpovědí bylo, že se na péči o domácnost podílí oba partneři stejně, odpovědělo tak 30 otců (20%). Zaujalo mě, že 7 mužů (5%) odpovědělo tak, že pečují o domácnost více než ženy, to podle mého názoru není až tak obvyklé.

Aktivní otec je podle Sedláčka (2008) a Šmídové (2008) nejen ten muž, který pečuje o své dítě, ale také ten, který se podílí na pracích, které nepatří mezi oblíbené, jsou to práce spojené s domácností - péče o domácnost. Abych přišla na to, který z respondentů je aktivní otec, bylo nutné, abych objevila ve stočtyřicetisedmi dotaznicích ty, ve kterých byla v otázce č. 14 označena odpověď buď „muž“ nebo „oba stejně“ a zároveň v otázce č. 17 buď odpověď „muž“ nebo „oba stejně.“ Kolik otců z celkového počtu respondentů je aktivních, můžeme vidět níže.

Tabulka 18 Jsou respondenti aktivní otcové?

Odpověď	Absolutní četnost	%
Ano	25	17
Ne	122	83

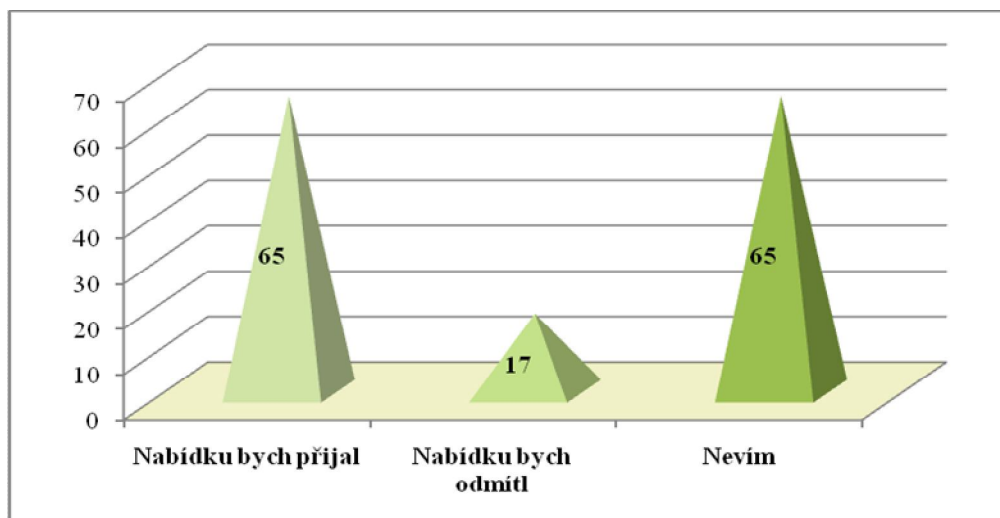
Obrázek 21 Jsou respondenti aktivní otcové?

Celkově je tedy počet aktivních otců ze všech respondentů 25 (17%). Musím ale ještě jednou podotknout, že vycházím z definice aktivního otcovství od Sedláčka či Šmídové, ačkoli byl počet otců, kteří se starají o dítě stejným nebo i vyšším dílem, celkem 37, a počet otců, kteří pečují o dítě stejným nebo i vyšším dílem, celkem 44, splňuje definici, z nichž vycházím, opravdu pouze 25 otců. Jen těchto 25 mužů se podílí na péči o dítě i na péči o domácnost stejným (nebo vyšším) dílem jako žena. Ačkoli by se mohlo zdát, že 17% je málo, domnívám se, že jako začátek nového trendu se toto číslo může jevit jako velmi pozitivní a můžeme jen doufat, že se postupem času bude zvyšovat.

18. Představte si, že by Vám v práci bylo nabídnuto povýšení, avšak musel byste v zaměstnání trávit více času. Jak byste reagoval?

Tabulka 19 Reakce respondentů na případné povýšení

Odpověď	Absolutní četnost	%
Nabídku bych přijal	65	44
Nabídku bych odmítl	17	12
Nevím	65	44

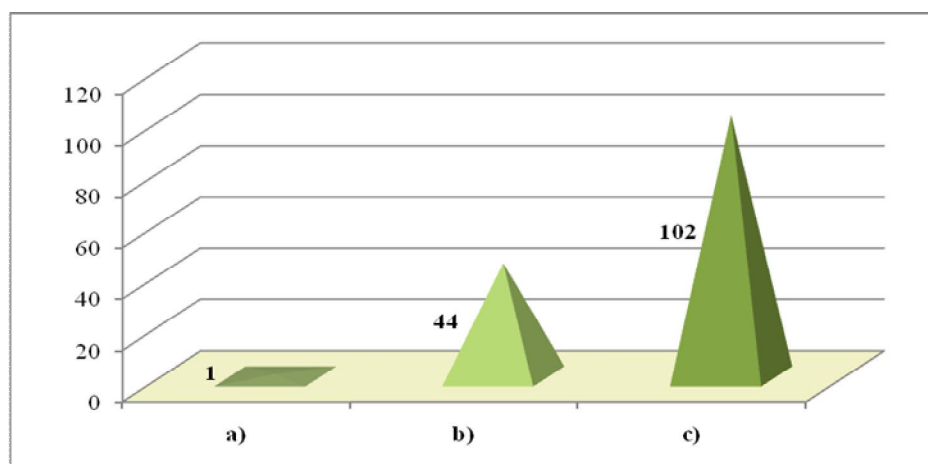
Obrázek 22 Reakce respondentů na případné povýšení

V otázce č. 18 jsem se zajímalo o to, jak by se dotazovaní respondenti postavili k nabídce povýšení v zaměstnání, pokud by to ale zároveň znamenalo také více času stráveného mimo domov. Jak můžeme vidět, počet mužů, kteří by povýšení přijali, a počet mužů, kteří si nejsou s přijetím či odmítnutím jisti, je vyrovnaný – 65 mužů na obou stranách (44%). Nabídku by odmítlo 17 mužů (12%).

19. Jaké místo ve Vašem životě zaujímá Vaše profese, kariéra?

Tabulka 20 Význam profese, kariéry respondentů

Odpověď	Absolutní četnost	%
a) Kariéra je u mě na prvním místě	1	1
b) Mám svou práci rád	44	30
c) Jde mi především o to, abych finančně zabezpečil svou rodinu	102	69

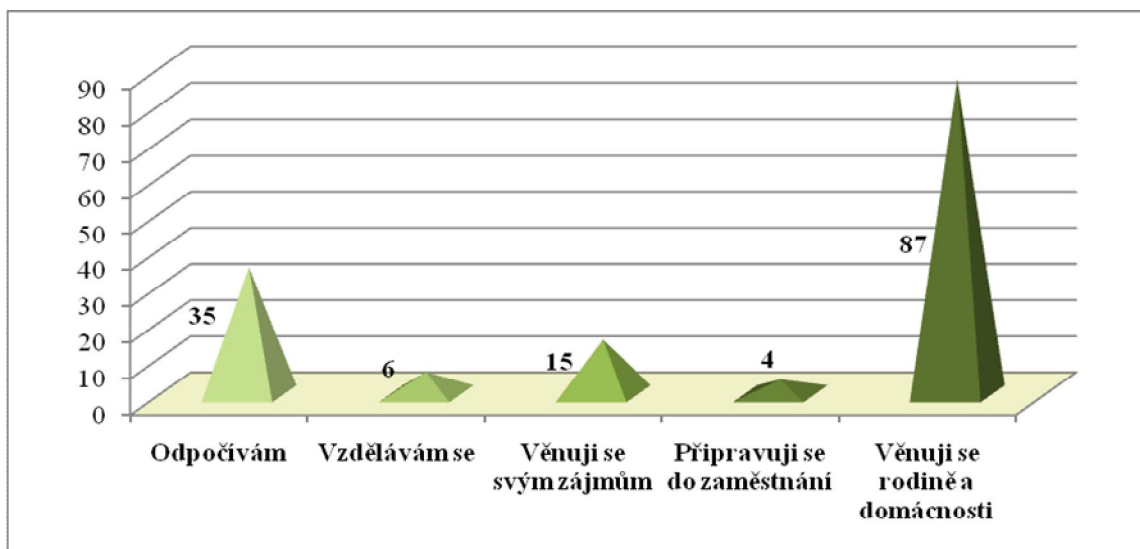
Obrázek 23 Význam profese, kariéry respondentů

Zajímalo mě také, jaký vztah mají respondenti ke své profesi, ke své kariéře, z výzkumu dle mého názoru vyplynul docela nepříjemný výsledek, jelikož 102 mužů (69%) svou profesi vykonává především proto, aby zabezpečili svou rodinu. Na jedné straně je samozřejmě nutné ocenit snahu a obětavost těchto mužů, navíc v dnešní době změnit zaměstnání není vůbec jednoduché, na straně druhé si uvědomuji, že denně vykonávat něco, k čemu nemají tito respondenti vztah, co je nebaví, musí mít bohužel dopad i na jejich zdraví, ať už psychické nebo fyzické. To se pak samozřejmě může negativně odrazit ve fungování rodiny. 44 mužů (30%) dále odpovědělo tak, že má svou práci rádo a pro 1 muže (1%) je kariéra na prvním místě.

20. Jaká je Vaše hlavní činnost po návratu ze zaměstnání?

Tabulka 21 Hlavní činnost respondentů po návratu ze zaměstnání

Odpověď	Absolutní četnost	%
Odpočívám	35	24
Vzdělávám se	6	4
Věnuji se svým zájmům	15	10
Připravuji se do zaměstnání	4	3
Věnuji se rodině a domácnosti	87	59

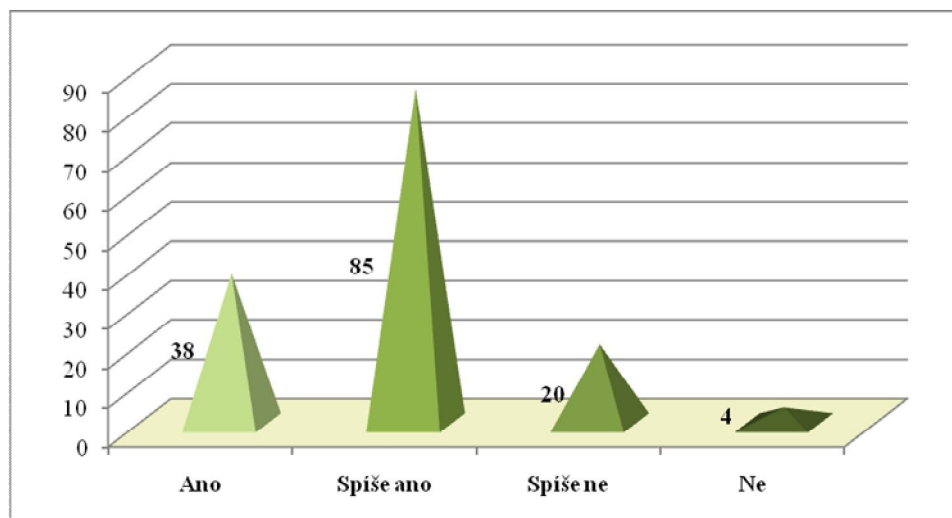
Obrázek 24 Hlavní činnost respondentů po návratu ze zaměstnání

Tuto otázku jsem respondentům položila proto, abych se dozvěděla, jaká je jejich hlavní činnost po příchodu ze zaměstnání. Na výběr měli celkem z 5 možností, přičemž označit mohli respondenti maximálně 1, to jsem udělala záměrně, protože předpokládám, že většina respondentů se věnuje každé činnosti alespoň trochu, mě ovšem zajímala právě ta hlavní činnost, ta hlavní náplň jejich dne po příchodu ze zaměstnání. Nejvíce mužů – 87 (59%) se věnuje rodinně a domácímu. Druhou nejčastější odpovědí bylo, že muži odpočívají (35 mužů, 24%). 15 mužů (10%) se věnuje svým zájmům, hlavní činností 6 mužů (4%) je vzdělávání se a 4 muži (3%) se připravují do zaměstnání.

21. Daří se Vám skloubit zaměstnání a péči o rodinu?

Tabulka 22 Skloubení zaměstnání a péče o rodinu

Odpověď	Absolutní četnost	%
Ano	38	26
Spíše ano	85	58
Spíše ne	20	13
Ne	4	3

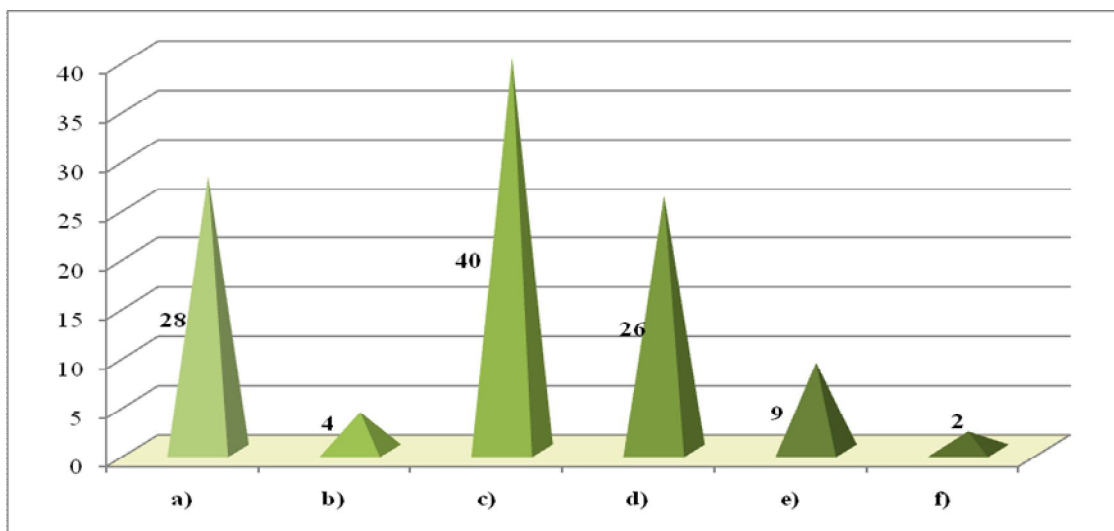
Obrázek 25 Skloubení zaměstnání a péče o rodinu

Touto otázkou jsem od respondentů zjišťovala, zda se jim daří sladit rodinu a zaměstnání, výsledek mě docela překvapil, jelikož 123 odpovědí bylo kladných. 85 mužů (58%) se domnívá, že se jim spíše daří spojit tyto dvě oblasti a 38 (26%) tvrdí, že se jim to daří zcela. Spíše se nedaří skloubit rodinu a zaměstnání 20 mužům (13%) a zcela se to nedaří 4 mužům (3%). Důvody těchto odpovědí jsou uvedeny níže.

22. V čem konkrétně vidíte překážku toho, abyste se mohl více účastnit péče o rodinu?

Tabulka 23 Překážky, které brání lepšímu skloubení rodiny a profese respondentů

Odpověď	Absolutní četnost	%
a) Ze zaměstnání přicházím příliš unavený	28	26
b) Mám svou práci příliš rád	4	3
c) Musím v zaměstnání trávit příliš mnoho času (přesčasy atd.)	40	37
d) Je pro nás ekonomicky výhodnější, když v případě nemoci dítěte a podobných událostí zůstane s dítětem doma partnerka	26	24
e) Bojím se, že pokud budu muset často zůstat s dítětem doma, přijdu o zaměstnání	9	8
f) Jiná odpověď	2	2

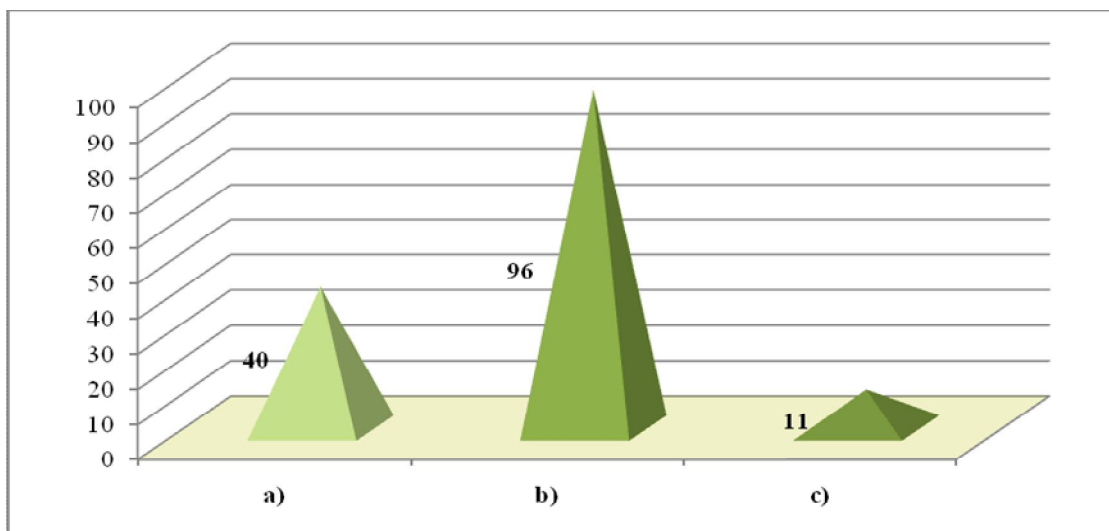
Obrázek 26 Překážky, které brání lepšímu skloubení rodiny a profese respondentů

Tato otázka navazuje na otázku předchozí v tom smyslu, že na ni odpovídají pouze ti respondenti, kteří na otázku č. 21 odpověděli „spíše ano,“ „spíše ne“ a „ne.“ To znamená, že celkový počet odpovídajících mužů je 109. Tato otázka je polouzavřeného typu, to znamená, že kromě výčtu odpovědí obsahuje také možnost „jiná odpověď.“ Nejvíce respondentů (40 mužů ze 109 celkem, 37%) odpovědělo, že hlavním důvodem, který jim překáží ve sladění profese a péče o rodinu, je, že musí trávit v zaměstnání příliš mnoho času (přesčasy atd.). 28 mužů (26%) označilo za hlavní důvod to, že přichází ze zaměstnání příliš unavení a 26 mužů (24%) se domnívá, že pro jejich rodiny je ekonomicky výhodnější, když v případě nemoci dítěte a podobných událostí zůstane s dítětem doma partnerka. 9 mužů (8%) má strach, že přijdou o zaměstnání, pokud by měli často zůstat např. s nemocným dítětem doma. 4 muži (3%) vidí jako hlavní překážku to, že mají svou práci příliš rádi. 2 respondenti (2%) využili možnosti „jiné.“ Zde oba uvedli, že je pro ně nutností mít vedlejší výdělečnou činnost, což jim brání v tom, aby mohli lépe skloubit zaměstnání a péči o rodinu.

23. Co si myslíte o otcích na rodičovské dovolené?

Tabulka 24 Pohled respondentů na otcovskou rodičovskou dovolenou

Odpověď	Absolutní četnost	%
a) Je dobře, že je tato možnost pro muže v ČR již dostupná	40	27
b) Uznávám, že některým rodinám tato varianta může pomoci	96	65
c) Je to výstřelek této moderní doby	11	8

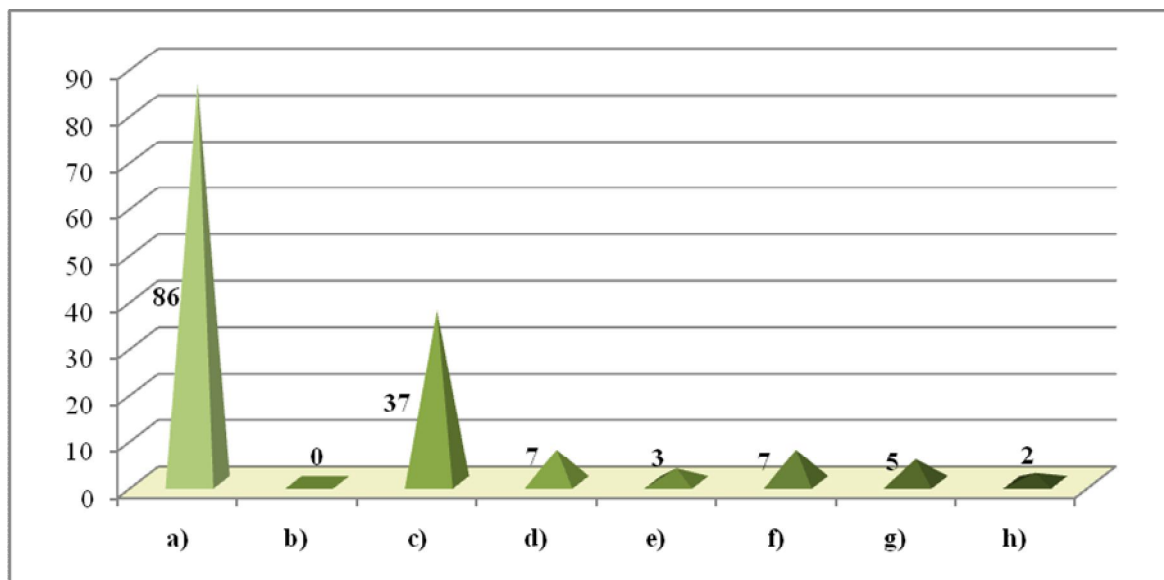
Obrázek 27 Pohled respondentů na otcovskou rodičovskou dovolenou

Zajímala jsem se také o to, jaký mají respondenti názor na možnost otců jít na rodičovskou dovolenou, která u nás funguje od roku 2001. 96 otců (65%) uznává, že některým rodinám tato varianta může pomoci, 40 mužů (27%) si myslí, že je dobře, že je tato možnost v České republice již dostupná. Naopak celkem 11 mužů (8%) se domnívá, že rodičovská dovolená pro otce je pouze výstřelek dnešní doby.

24. Z jakého důvodu byla na rodičovské dovolené Vaše partnerka, a ne Vy?

Tabulka 25 Důvody, proč byly na rodičovské dovolené partnerky respondentů

Odpověď	Absolutní četnost	%
a) Je to podle našeho názoru přirozené	86	59
b) Nechtěli jsme, aby se na nás lidé dívali „skrz prsty“	0	0
c) Z finančních důvodů	37	25
d) Bylo to přání partnerky	7	5
e) Negativně by to ovlivnilo mou pracovní kariéru	3	2
f) Péči o děti a domácnost bych nezvládl	7	5
g) Pro otce tato možnost ještě neexistovala	5	3
h) Jiná odpověď	2	1

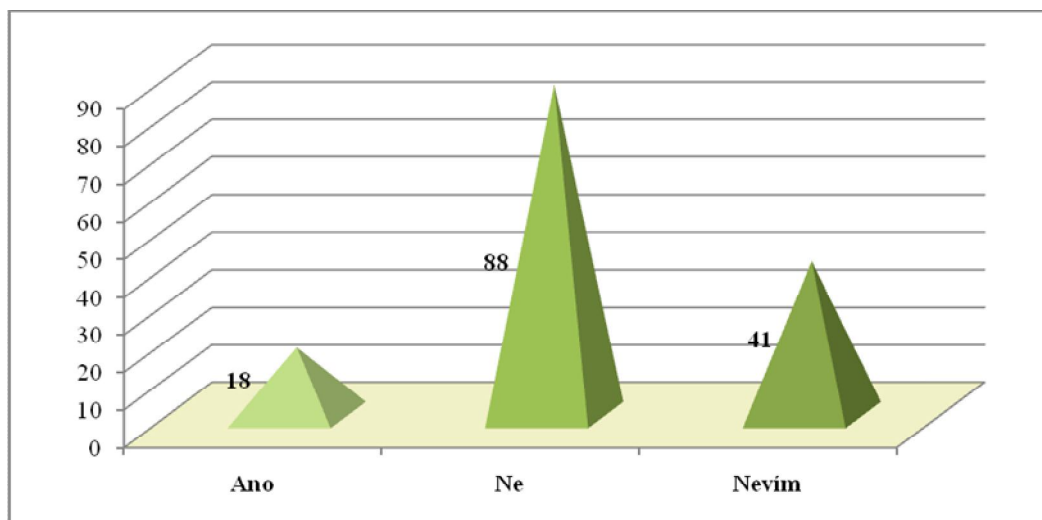
Obrázek 28 Důvody, proč byly na rodičovské dovolené partnerky respondentů

Otázka č. 24 měla za úkol zjistit, jaké byly důvody toho, že na rodičovské dovolené byly partnerky respondentů. Nejvíce četností měla odpověď „je to podle našeho názoru přirozené.“ Tu označilo celkem 86 mužů (59%). 37 respondentů (25%) odpovědělo, že důvodem byly finance. 7 otců (5%) označilo odpověď „bylo to přání partnerky“ a stejný počet mužů si myslí, že by péči o děti a o domácnost nezvládli. Pro 5 otců (3%) bylo důvodem to, že tato možnost u nás bohužel ještě neexistovala. 3 otcové (2%) uvedli, že rodičovská dovolená by negativně ovlivnila jejich kariéru a 2 otcové (1%) využili možnosti „jiná odpověď“, kde první muž sdělil, že nebyl na rodičovské dovolené kvůli kojení a druhý otec, že mu to tak s partnerkou vyhovuje.

25. Přál byste si, abyste mohl být na rodičovské dovolené Vy?

Tabulka 26 Přáli by si respondenti být na rodičovské dovolené?

Odpověď	Absolutní četnost	%
Ano	18	12
Ne	88	60
Nevím	41	28

Obrázek 29 Přáli by si respondenti být na rodičovské dovolené?

V poslední otázce dotazníku jsem se zajímala o to, zda by chtěli být respondenti na rodičovské dovolené. 88 mužů (60%) by si to nepřálo, 18 mužů (12%) by rodičovskou dovolenou absolvovat chtělo a 41 (28%) mužů využilo odpovědi „nevím.“

Myšlenky a připomínky respondentů

Na konci dotazníku byl prostor pro respondenty, kteří by chtěli k tématu diplomové práce něco doplnit. Tuto možnost využilo celkem 5 otců. První napsal, že si myslí, že je důležité, aby si otcové vyzkoušeli roli matky a měli stejné starosti jako ona. Druhý je toho názoru, že muž by se měl starat o chod domu a finančně zabezpečit rodinu, zatímco žena by podle něj měla zajistit chod domácnosti, a to včetně péče o děti. Třetí respondent uvedl, že na klidnou výchovu dětí musí být dostatek času a přiměřená část financí, čemuž podle něj dnešní uspěchaná doba nepřeje. Čtvrtý respondent ve svém příspěvku uvedl, že špatná finanční situace nutí stále více otců jezdit od rodin za prací do světa, čímž není dovoleno rodinám společně prožívat ta nejkrásnější léta - ochuzení jsou všichni členové rodin. Pátý respondent přispěl krátkou, avšak výstižnou větou: „*Otcovství bych doporučoval všem!*“

5.3 Statistické zpracování dat

5.3.1 Test nezávislosti chí – kvadrát pro čtyřpolní tabulku

Při použití testu nezávislosti chí – kvadrátu pro čtyřpolní tabulku budu vycházet z publikace Chrásky (2007). Čtyřpolní tabulka se dvěma řádky a dvěma sloupci je zvláštním případem kontingenční tabulky a použití přichází v úvahu pouze tehdy, kdy proměnné mohou nabývat pouze dvou alternativních kvalit. Jaký je tedy postup dle Chrásky. Nejdříve je nutné si stanovit nulovou a alternativní hypotézu a také hladinu významnosti (0,01). Následně vypočítám hodnotu testového kritéria:

$$\chi^2 = n \cdot \frac{(ad-bc)^2}{(a+b) \cdot (a+c) \cdot (b+d) \cdot (c+d)}$$

Význam písmen ve schématu je patrný z tabulky níže.

Tabulka č. 27 Schéma čtyřpolní tabulky

a	b	a+b
c	d	c+d
a+c	b+d	n

Čtyřpolní tabulka má 1 stupeň volnosti, proto tedy budu srovnávat vypočítanou hodnotu testové kritéria s kritickou hodnotou pro 1 stupeň volnosti a zvolenou hladinu významnosti (0,01).

- a) Existuje statisticky signifikantní rozdíl mezi podílem aktivních otců, kteří spadají do věkové kategorie do 35 let, a aktivních otců, kteří spadají do věkové kategorie nad 35 let?**

Pro tento vztahový problém jsem si stanovila následující nulovou a alternativní hypotézu:

H₀: Frekvence výskytu v praxi užívaného modelu aktivního otcovství je u mužů obou věkových kategorií stejně velká.

H_A: Frekvence výskytu v praxi užívaného modelu aktivního otcovství u mužů věkové kategorie do 35 let a věkové kategorie nad 35 let je rozdílná.

Tabulka 27 Čtyřpolní tabulka – souvislost mezi věkem a aktivním otcovstvím

	Jsou aktivní otcové	Nejsou aktivní otcové	Σ
Muži do 35 let	10	58	68
Muži nad 35 let	15	64	79
	25	122	147

Nejdříve jsem vypočítala testové kritérium χ^2

$$\chi^2 = n \cdot \frac{(ad - bc)^2}{(a+b) \cdot (a+c) \cdot (b+d) \cdot (c+d)}$$

$$\chi^2 = 147 \cdot \frac{[(10 \cdot 64) - (58 \cdot 15)]^2}{(10+58) \cdot (10+15) \cdot (58+64) \cdot (15+64)}$$

$$\chi^2 = 147 \cdot \frac{(640 - 870)^2}{68 \cdot 25 \cdot 122 \cdot 79}$$

$$\chi^2 = 147 \cdot \frac{(-230)^2}{16384600}$$

$$\chi^2 = 147 \cdot \frac{52900}{16384600}$$

$$\chi^2 = \frac{7776300}{16384600}$$

$$\chi^2 = 0,47$$

Kritická hodnota pro 1 stupeň volnosti a hladinu významnosti je ve statistických tabulkách 6,635 a vzhledem k tomu, že hodnota testového kritéria je menší, přijímám nulovou hypotézu a uznávám, že rozdíl není statisticky významný, přičemž riziko omylu je v tomto případě menší než 1%. Tedy: **frekvence výskytu v praxi užívaného modelu aktivního otcovství je u mužů obou věkových kategorií stejně velká.**

b) Existuje statisticky signifikantní rozdíl mezi podílem aktivních otců, kteří jsou věřící, a aktivních otců, kteří věřící nejsou?

Pro tento vztahový problém jsem si stanovila následující nulovou a alternativní hypotézu:

H₀: Frekvence výskytu v praxi užívaného modelu aktivního otcovství je u mužů věřících i nevěřících stejně velká.

H_A : Frekvence výskytu v praxi užívaného modelu aktivního otcovství je u mužů věřících i nevěřících rozdílná.

Tabulka 28 Čtyřpolní tabulka – souvislost mezi vírou a aktivním otcovstvím

	Jsou aktivní otcové	Nejsou aktivní otcové	Σ
Muži věřící	13	86	99
Muži nevěřící	12	36	48
	25	122	147

Nejdříve jsem vypočítala testové kritérium χ^2

$$\chi^2 = n \cdot \frac{(ad - bc)^2}{(a+b) \cdot (a+c) \cdot (b+d) \cdot (c+d)}$$

$$\chi^2 = 147 \cdot \frac{[(13 \cdot 36) - (86 \cdot 12)]^2}{(13+86) \cdot (13+12) \cdot (86+36) \cdot (12+36)}$$

$$\chi^2 = 147 \cdot \frac{(468 - 1032)^2}{99 \cdot 25 \cdot 122 \cdot 48}$$

$$\chi^2 = 147 \cdot \frac{(-564)^2}{14493600}$$

$$\chi^2 = 147 \cdot \frac{318096}{14493600}$$

$$\chi^2 = \frac{46760112}{14493600}$$

$$\chi^2 = 3,23$$

Kritická hodnota pro 1 stupeň volnosti a hladinu významnosti je ve statistických tabulkách 6,635 a vzhledem k tomu, že hodnota testového kritéria je menší, přijímám nulovou hypotézu, přičemž riziko omylu je v tomto případě menší než 1%. Tedy: **Frekvence výskytu v praxi užívaného modelu aktivního otcovství je u mužů věřících i nevěřících stejně velká.**

5.3.2 Test nezávislosti chí – kvadrát pro kontingenční tabulku

Při použití testu nezávislosti chí – kvadrát pro kontingenční tabulku budu vycházet opět z publikace Chráska (2007). Výsledky, které jsem získala dotazníkovým šetřením, nejdříve zapíšu do tzv. kontingenční tabulky. Čísla, která budou v této tabulce bez závorek, vyjadřují četnosti mužů, kteří odpověděli určitým způsobem na první otázku (např. stupeň nejvyššího dosaženého vzdělání) a současně jsou, nebo nejsou aktivními otci (to jsem zjistila na základě otázek 14 a 17 v dotazníku). Čísla, která budou uvedena vpravo od tabulky a pod tabulkou, jsou tzv. marginální četnosti, tzn. součty četností v řádcích a sloupcích tabulky. Opět si formuluji nulovou a alternativní hypotézu. Testování významnosti provedu na hladině významnosti 0,01. Dalším krokem bude to, že vypočítám očekávanou četnost pro každé pole kontingenční tabulky, to jsou teoretické četnosti, které by odpovídaly platnosti nulové hypotézy. Tyto očekávané četnosti budou v tabulkách uvedeny jako čísla v závorkách. Očekávanou četnost pro příslušné pole kontingenční tabulky vypočítám tak, že budu násobit vždy odpovídající marginální četnosti a tento součin vydělím celkovou čet-

ností. Pro každé pole kontingenční tabulky dále vypočítám hodnotu $\frac{(P - O)^2}{O}$. Testové

kritérium χ^2 potom vypočítám jako součet hodnot $\frac{(P - O)^2}{O}$ pro všechna pole kontingenční tabulky. Testové kritérium vlastně ukazuje velikost rozdílu mezi skutečností a nulovou hypotézou. Abych mohla χ^2 posoudit, budu muset dále určit počet stupňů volnosti podle vztahu $f = (r - 1) \cdot (s - 1)$, kde r je počet řádků v kontingenční tabulce a s počet sloupců. Pro vypočítaný počet stupňů volnosti a pro zvolenou hladinu významnosti 0,01 naleznou ve statistických tabulkách kritickou hodnotu testového kritéria. Následně srovnám vypočítanou hodnotu testového kritéria s hodnotou kritickou a zjistím, zda mohu přijmout nebo odmítnout nulovou hypotézu.

a) Existuje statisticky signifikantní rozdíl mezi podílem aktivních otců dle stupně jejich nejvyššího dosaženého vzdělání?

Pro tento vztahový problém jsem si stanovila následující nulovou a alternativní hypotézu:

H₀: Rozdíl mezi podílem aktivních otců dle stupně jejich nejvyššího dosaženého vzdělání není statisticky signifikantní.

H_A : Rozdíl mezi podílem aktivních otců dle stupně jejich nejvyššího dosaženého vzdělání je statisticky signifikantní.

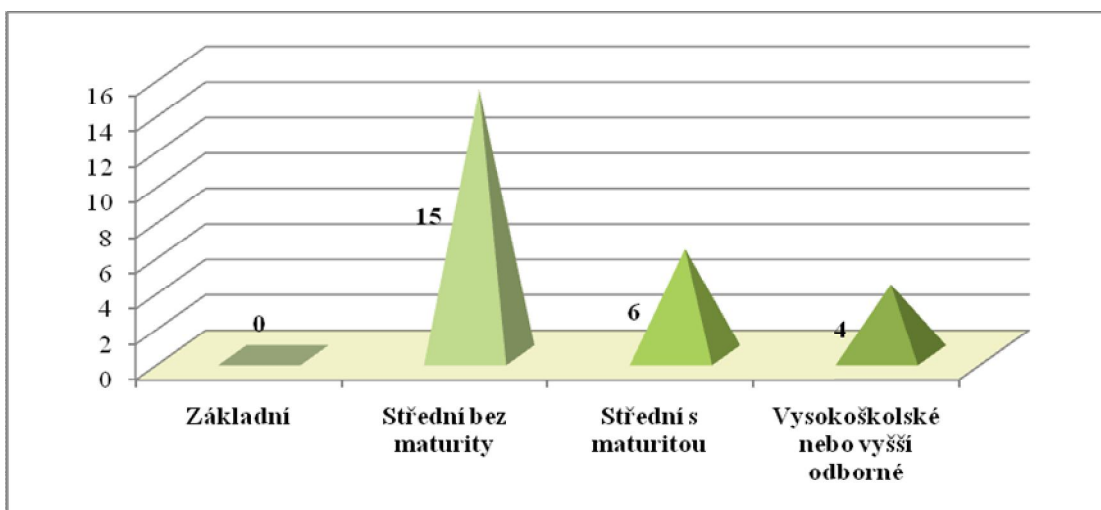
Tabulka 29 Kontingenční tabulka – souvislost mezi vzděláním a aktivním otcovstvím

	Základní	Střední bez maturity	Střední s maturitou	Vysokoškolské nebo vyšší odborné	Σ
Aktivní otcové	0 (0,85)	15 (13,27)	6 (7,31)	4 (3,57)	25
Neaktivní otcové	5 (4,15)	63 (64,73)	37 (35,69)	17 (17,43)	122
	5	78	43	21	147

Kontingenční tabulku s očekávanými četnostmi jsem sice vytvořila, avšak je patrné, že dále ve výpočtech nemohu pokračovat, jelikož nejsou splněny podmínky pro test nezávislosti chí – kvadrát. Chráska (2007, s. 78) totiž uvádí: „*Testu nezávislosti chí – kvadrát nelze použít v případech, kdy ve více než 20% polí kontingenční tabulky jsou očekávané četnosti menší než 5 a v případě, že v některém případě je očekávaná četnost menší než 1.*“ Proto nemohu ověřit hypotézu, kterou jsem si na začátku výzkumu stanovila.

Nicméně alespoň pro zajímavost přikládám graf, který zobrazuje četnosti aktivních otců v závislosti na nejvyšším dosaženém stupni vzdělání. Vzhledem k malému vzorku nepřikládám relativní četnosti.

Obrázek 30 Aktivní otcové vzhledem k nejvyššímu dosaženému stupni vzdělání

Jak můžeme vidět, z celkového počtu 25 aktivních otců (připomínám, že celkový počet respondentů byl 147) má celkem 15 otců střední vzdělání bez maturity, 6 otců střední s maturitou, 4 vysokoškolské nebo vyšší odborné a ani 1 základní vzdělání, což se ovšem dalo čekat, jelikož celkový počet otců se základním vzděláním, kteří mi vyplnili dotazník, byl 5.

b) Jsou názory mužů na to, zda by chtěli absolvovat rodičovskou dovolenou, vzhledem k tomu, zda oni sami jsou či nejsou aktivními otci, rozdílné?

Pro tento vztahový problém jsem si stanovila následující nulovou a alternativní hypotézu:

H_0 : *Názory mužů na to, zda by chtěli absolvovat rodičovskou dovolenou, nejsou vzhledem k tomu, zda oni sami jsou či nejsou aktivními otci, rozdílné.*

H_A : *Názory mužů na to, zda by chtěli absolvovat rodičovskou dovolenou, jsou vzhledem k tomu, zda oni sami jsou či nejsou aktivními otci, rozdílné.*

Tabulka 31 Kontingenční tabulka souvislosti aktivního otcovství a RD

	Aktivní otcové	Neaktivní otcové	Σ
Chtějí být na rodičovské dovolené	7 (3,06)	11 (14,94)	18
Nechtějí být na rodičovské dovolené	9 (14,97)	79 (73,03)	88
Neví	9 (6,97)	32 (34,03)	41
	25	122	147

Dále jsem vypočítala hodnotu $\frac{(P - O)^2}{O}$ pro každé pole:

pro pole s četnostmi 7 (3,06) = $(7 - 3,06)^2 / 3,06 = 5,07$,

pro pole s četnostmi 9 (14,97) = 2,38,

pro pole s četnostmi 9 (6,97) = 0,59,

pro pole s četnostmi 11 (14,94) = 1,04,

pro pole s četnostmi 79 (73,03) = 0,49

a pro pole s četnostmi 32 (34,03) = 0,12.

Testové kritérium jsem následně vypočítala jako součet všech výše uvedených hodnot

$$\frac{(P - O)^2}{O}$$

$$X^2 = 5,07 + 2,38 + 0,59 + 1,04 + 0,49 + 0,12 = \underline{9,69}$$

Výpočet stupně volnosti:

$$f = (r - 1) \cdot (s - 1)$$

$$f = 2 \cdot 1$$

$$f = \underline{2}$$

Kritická hodnota testového kritéria pro stupeň volnosti 2 a zvolenou hladinu významnosti 0,01 je ve statistických tabulkách 9,210. Ta je menší než vypočítaná hodnota testového kritéria 9,69, a proto zamítám nulovou hypotézu a přijímám hypotézu alternativní, to znamená, že **názory mužů na to, zda by chtěli absolvovat rodičovskou dovolenou, jsou vzhledem k tomu, zda oni sami jsou či nejsou aktivními otci, rozdílné**, přičemž riziko omylu je v tomto případě menší než 1%. V tomto výzkumném souboru chtějí být tedy na rodičovské dovolené častěji ti muži, kteří jsou aktivními otci.

- c) Jsou v postojích respondentů k pečovatelským schopnostem mužů vzhledem k tomu, zda tito respondenti sami jsou či nejsou aktivními otci, statisticky významné difference?**

Pro tento vztahový problém jsem si stanovila následující nulovou a alternativní hypotézu:

H₀: V postojích respondentů k pečovatelským schopnostem mužů vzhledem k tomu, zda jsou či nejsou tito respondenti sami aktivními otci, neexistují statisticky významné difference.

H_A: V postojích respondentů k pečovatelským schopnostem mužů vzhledem k tomu, zda jsou či nejsou tito respondenti sami aktivními otci, existují statisticky významné difference.

Tabulka 32 Kontingenční tabulka souvislosti AO a postoje k PS mužů

	Aktivní otcové	Neaktivní otcové	Σ
Nepovažují muže za stejně schopné pečovatele	5 (11,05)	60 (53,95)	65
Považují muže za stejně schopné pečovatele	17 (9,69)	40 (47,31)	57
Neví	3 (4,25)	22 (20,75)	25
	25	122	147

Dále jsem vypočítala hodnotu $\frac{(P - O)^2}{O}$ pro každé pole:

pro pole s četnostmi 5 (11,05) = $(5 - 11,05)^2 / 11,05 = 3,31$

pro pole s četnostmi 17 (9,69) = 5,51,

pro pole s četnostmi 3 (4,25) = 0,37,

pro pole s četnostmi 60 (53,95) = 0,68,

pro pole s četnostmi 40 (47,31) = 1,13,

a pro pole s četnostmi 22 (20,75) = 0,08.

Testové kritérium jsem následně vypočítala jako součet všech výše uvedených hodnot

$$\frac{(P - O)^2}{O}$$

$$X^2 = 3,31 + 5,51 + 0,37 + 0,68 + 1,13 + 0,08 = \underline{11,08}$$

Výpočet stupně volnosti:

$$f = 2 \cdot 1$$

$$f = \underline{2}$$

Kritickou hodnota testového kritéria pro stupeň volnosti 2 a zvolenou hladinu významnosti 0,01 je ve statistických tabulkách 9,210. Ta je menší než vypočítaná hodnota testového kritéria 11,08, a proto zamítám nulovou hypotézu a přijímám hypotézu alternativní, to znamená, že v **postojích respondentů k pečovatelským schopnostem mužů** **vzhledem k tomu, zda jsou či nejsou tito respondenti sami aktivními otci, existují statisticky významné difference**, přičemž riziko omylu je v tomto případě menší než 1%. V tomto výzkumném souboru jsou tedy častěji aktivní otcové toho názoru, že muži mohou být stejně schopnými pečovateli jako ženy.

5.4 Interpretace výsledků

V této kapitole se zabývám interpretací získaných výsledků, odpověďmi na výzkumné otázky a také verifikací stanovených hypotéz. Na začátku jsem výzkumné otázky rozdělila do 5 kategorií, proto interpretaci výsledků rozdělím stejně, aby celá tato kapitola působila přehledně a komplexně. Jsem si plně vědoma toho, že vzhledem k dostupnému výběru výzkumného vzorku nemohu zjištěné výsledky generalizovat, avšak i přesto doufám, že se mi podařilo získat zajímavé výsledky.

První kategorii výzkumných otázek jsem zaměřila na to, zda a jaké změny vnímají respondenti v oblasti otcovství, potažmo celého rodičovství. Mým předpokladem bylo, že minimálně 70% všech dotázaných mužů bude nějaké změny vnímat, což se potvrdilo, změny vnímá celkem 80% respondentů. Samozřejmě mě zajímalo i to, jaké změny konkrétně muži v této oblasti vnímají. Zde by se dalo říci, že výsledky byly velmi vyrovnané. 47% všech mužů vnímajících změny se domnívá, že v současnosti mají rodiče na děti mnohem méně času, než tomu bylo dříve, a 39% respondentů si dále myslí, že v minulosti bylo hlavní povinností mužů zabezpečit rodinu finančně, že jejich hlavní rolí byla role živitele. 36% mužů se také domnívá, že dříve bylo rodičovství více podporováno ze strany státu než nyní. Téměř shodný počet mužů (33%) si všímá změny v tom smyslu, že ženy se začínají mnohem více zajímat o svou kariéru a že muži se začínají více angažovat jako otcové. Vzhledem k tématu celé mé diplomové práce mě docela překvapilo, že pouze 3% respondentů se domnívají, že otcovství začíná mít stejnou váhu jako mateřství, což dle mého názoru u tohoto výzkumného souboru svědčí o stálé pomyslné nadvládě mateřství nad otcovstvím. Většina mužů (80%) se domnívá, že změny v rodičovství jsou důsledkem jiných podmínek, než měli rodiče minulých generací, zbylí respondenti tyto změny chápou jako přirozený, nevyhnutelný vývoj, o čemž píše např. i Radimská (2002). Ta tvrdí, že se podle ní nejedná o krizi rodiny, rodina totiž jen mění podobu tak, jako to už udělala tolikrát v minulosti.

Ve druhé kategorii výzkumných otázek jsem svou pozornost věnovala tomu, jak dotazovaní muži vnímají sami sebe jako otce, jak se jako otcové hodnotí. Zajímalo mě, jaký přínos spatřují respondenti v otcovství, co nového jim přineslo. Interesantní pro mě bylo, že ačkoli měli muži možnost zaznačit 3 odpovědi, učinilo tak pouze 93 mužů ze 147. Třemi nejčastějšími odpověďmi byla láska (59%), radost (73%) a nové zkušenosti (45%). Jako přínos označilo také 19% mužů nově nabyté sebeovládání a 14% si zdokonalilo schopnost

plánovat, organizovat a rozdělovat úkoly. Jsem ráda, že se v odpovědích objevilo také nalezení neočekávaných rezerv (5%), sblížení s partnerkou (13%), vyšší tolerance (12%) a osobní růst, seberealizace (5%). Z pohledu otců ani jednomu z nich nepřineslo dítě společenskou prestiž, což by odpovídalo názoru Možného (2002), který tvrdí, že dítě bohužel začíná být pocíťováno jako element, který brzdí individualizaci, tržní společnost vyžaduje spíše volnost a nezávislost. Naopak mě ale velmi potěšilo, že 34% otců nevnímá na rodičovství vůbec nic negativního, zbylí rodiče vybírali z nabízených možností nejčastěji větší pracovní vypětí kvůli zajištění rodiny (62%), úbytek času (45%) a méně osobní svobody (37%). Předposlední příčku zaplnilo finanční znevýhodnění a únava, vyčerpání. Změnu vztahu s partnerkou k horšímu pocíťovalo sice nejméně otců (12%), přesto se mi jeví toto číslo jako velmi vysoké, jelikož jsem toho názoru, že dítě by mělo přinést do vztahu opačný pocit, mělo by vztah upevnit, posunout jej zase o krok vpřed. Zajímavé dle mého názoru bylo vlastní hodnocení mužů jako otců, 61% mužů zaznačilo tu odpověď, že ačkoli se snaží být dobrými otci, ne vždy je vše podle jejich představ. 24% mužů si o sobě myslí, že jsou dobří otcové, 14% mužů podle sebe má ještě jisté rezervy a 1 muž je přesvědčen o tom, že není dobrým otcem.

Stěžejní pro mou práci byla kategorie výzkumných otázek týkajících se aktivního otcovství. Nejdříve jsem se zaměřila na to, co si vlastně dotazovaní muži pod pojmem aktivní otcovství představují. Většina mužů (61%) si myslí, že hlavní náplní aktivního otce je věnovat se dítěti, hrát si s ním, pečovat o něj, provozovat s ním výlety, učit jej poznávat svět. 14% mužů chápe aktivní otcovství jako výchovu, schopnost předávat svým dětem hodnoty, naučit je, co je správné, a co špatné. 12% otců vnímá aktivní otcovství tak, jak ho popisují já, to znamená, že jde v podstatě o sdílení rolí, muž se rovnoměrně podílí s ženou jak na péči o dítě, tak i na péči o domácnost. Aktivní otce je také možné chápat jako otce, kteří jsou na rodičovské dovolené, ale v literatuře se spíše vyskytuje pojem „pečovatelské otcovství,“ pro které je aktivní otcovství spíše jakýmsi předstupněm. Takto si představuje aktivní otce celkem 8% mužů. 5% respondentů pod tímto pojmem rozumí ekonomické zabezpečení rodiny. S těmito vymezeními samozřejmě souvisí to, zda muži sami sebe za aktivní otce považují. Celkem 72% mužů se takto hodnotí. Většina mužů také vnímá aktivní otcovství pozitivně, 41% mužů to tvrdí s určitostí, 48% jej považuje za spíše přínosné. 16 mužů jej vnímají negativně. Většina mužů si také myslí, že je za aktivní otce považují i jejich partnerky, 26% mužů to tvrdí s určitostí, 45% si myslí, že to tak je spíše. 19% mužů se domnívá, že je partnerky za aktivní otce spíše nepovažují a 10% je přesvědčeno o

tom, že je partnerky za aktivní určitě nepovažují. Zajímalo mě také, jak se respondenti staví k názoru, že muži nemohou být tak dobrými pečovateli jako ženy, neboť k tomu nejsou přírodou vybaveni. Výsledek mě velmi překvapil, jelikož se s tímto názorem ztotožňuje celkem 44% mužů. Domnívají se, že ženy disponují mateřským instinktem, což je ovšem, jak píše v teoretické části, mýtus, který byl rozvíjen vlivem vývojové psychologie. Ta totiž zkoumala pouze rodiny, kde byla vždy primární pečující osobou žena. Nové výzkumy však dokazují, že na pohlaví pečující osoby vůbec nezáleží, muži mohou být stejně tak schopnými pečovateli jako ženy (Sedláček, 2008). Proti tomuto mýtu se staví také např. Maříková, Václavová, Matějček a další. 39% mužů považuje tento výrok za mýtus a 17% mužů neví, jak se k tomuto výroku postavit. Zde jsem také za pomoci testu nezávislosti chí – kvadrátu **potvrdila hypotézu H₁**, že v postojích respondentů k pečovatelským schopnostem mužů vzhledem k tomu, zda jsou či nejsou tito respondenti sami aktivními otci, existují statisticky významné diference. Že jsou muži stejně schopnými pečovateli jako ženy, se domnívají častěji muži, kteří jsou v praxi aktivními otci. Zabývala jsem se také genderovými stereotypy, tím, jak je muži vnímají, zajímal mě jejich pohled na tradiční rozdělení rolí na muže – živitele a ženu – pečovatelku. Na jednu stranu jsem ráda, že pro většinu mužů (68%) je tento model pouze zažitou představou a záleží podle nich pouze na domluvě partnerů, jak si role rozdělí, na druhou stranu se však dle výsledků většina mužů tímto názorem neřídí. Z výzkumu totiž vyplynulo, že celkem 25 otců (17%) je v praxi skutečně aktivních. Aktivní otec je podle Sedláčka (2008) a Šmídové (2008) ten muž, který nejen pečuje o své dítě, ale také se podílí na pracích, které nepatří mezi oblíbené, jsou to práce spojené s domácností - péče o domácnost. Obě tyto podmínky tedy splňuje 17% otců, ačkoli např. 27% mužů (40) odpovědělo, že se podílí na péči o dítě stejným dílem jako žena a dokonce 4 muži (3%) jsou jejich hlavními pečovateli, což hodnotím velmi kladně a samozřejmě by bylo velmi zajímavé zjistit, proč tomu tak je. Obdobné je to i v péči o domácnost, v 75% případů jsou to právě ženy, které se o tuto oblast starají více, 20% mužů (30) odpovědělo, že se na péči o domácnost podílí oba partneři stejně a 5% mužů (7) je dokonce hlavními pečovateli o domácnost. V rámci této výzkumné otázky jsem ověřovala také hypotézy. Po provedení testu nezávislosti chí – kvadrátu pro čtyřpolní tabulku jsem **hypotézu H₂ odmítla**, mezi podílem aktivních otců, kteří spadají do věkové kategorie do 35 let, a aktivních otců, kteří spadají do věkové kategorie nad 35 let, tedy neexistuje v tomto výzkumném souboru statisticky signifikantní rozdíl. **Hypotézu H₃** (rozdíl mezi podílem aktivních otců dle stupně jejich nejvyššího dosaženého vzdělání je statisticky sig-

nifikantní) **nebylo možné ověřit**, a to kvůli k nesplněným kritériím pro použití testu nezávislosti chí – kvadrátu pro kontingenční tabulku. **Hypotézu H₄** jsem na základě provedení testu nezávislosti chí – kvadrátu pro čtyřpolní tabulku **odmítla**, tedy mezi podílem aktivních otců, kteří jsou věřící, a aktivních otců, kteří věřící nejsou, není statisticky signifikantní rozdíl. Ačkoli by se mohlo zdát, že 25 aktivních otců je z celkového počtu 147 respondentů málo, mně samotné se toto číslo jako začátek nového trendu jeví jako velmi pozitivní a můžeme jen doufat, že se postupem času bude zvyšovat. Domnívám se však, že podíl na péči o dítě se u mužů bude zvyšovat rychleji než podíl na péči o domácnost, muži totiž dle mého názoru doma více pomáhají, ale celou polovinu domácích prací nebudou ochotni převzít, ačkoli by tak svým partnerkám mohli pomoci od tak diskutované „druhé směny.“ Důležitým poznatkem je podle mě také to, jak vnímají muži svou roli v rodině. Mužům jsem dala na výběr z 6 možností, přičemž mohli označit maximálně možnosti 3, toho využila téměř polovina všech mužů, 2 možnosti volilo 44 otců. Z toho můžeme vyvodit ten závěr, že většina z dotazovaných respondentů se necítí být zaškatulována pouze do jedné jediné role, naopak zastává více rolí, které se vzájemně prolínají, doplňují. Zde se potvrdilo stanovisko Dudové (2008), že ačkoli se muži necítí být již jedinými a výhradními živiteli rodin, přesto mají potřebu se v této roli nějak vymezit, nějakým způsobem se k ní vyjádřit. 74% mužů totiž chápe svou roli jako roli živitele rodiny, téměř polovina mužů se cítí být také vychovateli svých dětí a hlavami rodin. 33% otců vnímá sama sebe jako partnera dítěte při hře, což já osobně považuji za určitý krok k aktivnímu otcovství, jelikož dlouhá léta tyto aktivity zajišťovala pouze matka (viz např. Chmelařová, 2008). Asi pětina všech respondentů chápe sama sebe jako učitele nebo také pečovatele. 63% otců se domnívá, že by se v případě partnerčiny nepřítomnosti (např. týden) dokázali postarat o své děti zcela sami, 28% si to myslí spíše. Ze zvědavosti jsem do dotazníku zařadila také tuto otázku pro partnerky respondentů, ačkoli si uvědomuji, že zde hrozilo riziko, že respondenti si odpověď označí sami. Celkem 100 žen (68%) věří, že by se jejich partneři dokázali postarat o děti úplně sami, 31 žen (21%) si to myslí spíše. Ani jeden muž neoznačil možnost, že by se určitě nedokázal postarat, ženy však této možnosti využily třikrát.

Čtvrtá kategorie výzkumných otázek byla zaměřena na to, zda respondenti dokáží sladit svou profesi, kariéru s péčí o rodinu, s otcovstvím. 26% mužů tvrdí, že se jim zcela daří skloubit zaměstnání s rodinou, 58% mužů si to myslí spíše. Jako největší překážku vidí muži to, že musí trávit v zaměstnání příliš mnoho času (přesčasy, turnusy atd.), takto odpovídalo 37% mužů. Asi čtvrtina mužů vidí jako problém to, že přichází ze zaměstnání

příliš unavená nebo že je pro ni ekonomicky výhodnější, když v případě nemoci dítěte nebo podobných událostí zůstane doma partnerka. 8% mužů se také bojí, že pokud by zůstávali s dítětem příliš často doma, mohli by přijít o zaměstnání. 2 muži uvedli, že je v péči o rodinu velmi omezuje vedlejší výdělečná činnost, avšak je pro ně zkrátka nutností. Zajímalo mě také, zda by muži přijali případné povýšení v zaměstnání, přestože by to znamenalo více času stráveného mimo rodinu. Nabídku by odmítlo 12% mužů, zbytek respondentů se rovnoměrně rozprostřel mezi odpovědi „nabídku bych přijal“ a „nevím.“ Domnívám se, že 44% respondentů s odpovědí váhalo právě proto, že ačkoli by získalo větší plat, okradlo by samo sebe o tak vzácné chvíle s rodinou. Bohužel z výzkumu také vyplynulo, že téměř 70% mužů nemá ke svému zaměstnání žádný bližší vztah a vykonává jej pouze proto, aby finančně zabezpečilo svou rodinu. Na jedné straně je samozřejmě nutné ocenit snahu a obětavost těchto mužů, navíc v dnešní době změnit zaměstnání není vůbec jednoduché, na straně druhé si uvědomuji, že denně vykonávat něco, k čemu nemají tito muži vztah, co je nebaví, musí mít bohužel dopad i na jejich zdraví, ať už psychické nebo fyzické. To se pak samozřejmě může negativně odrazit ve fungování rodiny. 44 mužů (30%) dále odpovědělo tak, že má svou práci rádo a pro 1 muže (1%) je kariéra na prvním místě. Zjišťovala jsem také, jaká je hlavní činnost respondentů po návratu ze zaměstnání. Nejvíce mužů – 59% (to je 87 respondentů) se věnuje rodině a domácnosti, přesto se však za aktivní otce považuje 72% všech mužů. Druhou nejčastější odpovědí bylo, že muži odpočívají (35 mužů, 24%). 15 mužů (10%) se věnuje svým zájmům.

Poslední kategorii výzkumných otázek jsem soustředila na to, jaký názor mají respondenti na rodičovskou dovolenou pro otce, která je u nás dostupná od roku 2001. 92% otců hodnotí tuto možnost pozitivně, pro 8% je to pouze výstřelek této moderní doby. Překvapil mne však hlavní důvod toho, proč byly na rodičovské dovolené partnerky mužů. Dle Nešporové (2005) jsou to totiž především finanční důvody, v mém výzkumném souboru však téměř 60% mužů sdílí ten názor, že je to pro ně a pro jejich partnerky stále ještě ta nejpřirozenější cesta, pouze 25% párů se takto rozhodlo z finančních důvodů. 7 mužů (5%) se domnívá, že by péči o dítě a o domácnost nezvládlo. 12% ze všech respondentů by si přálo být na rodičovské dovolené, 28% mužů s rozhodnutím váhá a 60% dotazovaných s určitostí odpovědělo, že by rodičovskou dovolenou absolvovat nechtělo. To je pro mě překvapující výsledek, domnívala jsem se, že většina respondentů by ráda trávila ta nejkrásnější léta doma se svými ratolestmi. Zde jsem také ověřovala hypotézu a výsledkem je, že názory mužů na to, zda by chtěli absolvovat rodičovskou dovolenou, jsou vzhledem

k tomu, zda oni sami jsou či nejsou aktivními otci, rozdílné. **Hypotéza H₅ byla potvrzena.** V tomto výzkumném souboru chtějí být tedy na rodičovské dovolené častěji ti muži, kteří jsou v praxi aktivními otci.

Jako dílčí cíl jsem si stanovila také navrhnout opatření, která by vedla k vyšší angažovanosti otců v péči o dítě a o domácnost. Po nastudování odborné literatury a také po provedení vlastního výzkumu se domnívám, že na prvním místě je v případě aktivního otcovství osvěta. Prezentovat v médiích aktivní otcovství jako trend, který je správný a má pozitivní vliv na vývoj dítěte a i na vývoj vzájemného vztahu partnerů, zvyšovat informovanost společnosti o tom, že změna postojů vůči genderovým rolím je žádoucí a prospěšná. Pokud se nebude očekávat, že péči o děti a o domácnost zajistí vždy ženy, mohlo by dojít k odstranění negativního přístupu zaměstnavatelů k těm mužům, kteří by rádi nastoupili na rodičovskou dovolenou. Zároveň by muži otcové měli mít možnost domluvit se se svým zaměstnavatelem na individuálních otcovských potřebách tak, aby se nemuseli bát, že přijdou o místo. Společnost by se především měla zbavit předsudků a uvědomit si, že muž (podle mnoha výzkumů) dokáže být stejně dobrým pečovatelem jako žena. To se týká i soudních sporů o výchovu dětí. Pokud výzkumy ukazují, že u primární pečující osoby nezáleží na pohlaví, proč jsou děti v drtivé většině svěřovány do péče žen? Proč více nevyužívají střídavou péči? Důležitým krokem je, aby stát a veřejnost více podporovaly rodiny s dětmi, aby k nim byly otevřenější a přátelštější. Pro muže ještě není přirozené absolvovat rodičovskou dovolenou, ale pokud by tomu tak bylo, ženám by se usnadnil návrat do zaměstnání a tím by se snížilo i jejich znevýhodnění na trhu práce. Pokud by byla odstraněna platová diskriminace žen, nemusely by právě ženy na rodičovskou dovolenou odcházet pouze z ekonomických důvodů (ten z partnerů, který má nižší mzdu, bude na rodičovské dovolené) a RD by mohlo začít využívat více mužů. Také bych doporučovala podporovat aktivní otcovství prostřednictvím různých kurzů či seminářů, v rámci kterých by se setkávali otcové, předávali si zkušenosti, mluvili by o rodičovství a podobně.

ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývá především novodobým trendem, který se začíná objevovat nejen u nás v České republice, ale také hojně v zahraničí, jedná se o fenomén aktivního otcovství. Domnívám se, že rodina a rodičovství procházejí velkými změnami, dříve měl muž zcela dominantní postavení, byl vychovatelem, hlavou rodiny a prezentoval rodinu navenek. Jeho autorita slábla jen velmi pomalu. Rodiny měly většinou svá vlastní hospodářství, o která se staraly, a která následně převzaly děti. Tento koloběh měl určitý řad, muž byl výhradní autoritou a žena zastávala funkci pečovatelky, která měla však podřadnou roli. Obrovskou změnu způsobila až industrializace, dalo by se říct, že všechna zažitá a respektovaná pravidla byla popřena a přehodnocena, situace se obrátila o 180 stupňů. Muži museli odjíždět za prací a všechny jejich funkce přecházely na ženy, jejich hlavním úkolem najednou bylo být matkami. Jak víme, ženy se tohoto úkolu zhostily výborně. A to byl počátek vzniku kultu mateřství, kdy společnost přijala a ztotožnila se s názorem, že ženy jsou těmi nejlepšími rodiči, zatímco muži byli stále více opomíjeni a podceňováni. V současné době dochází k odklonu od tradičního modelu rodiny, mění se hodnotová orientace a objevuje se nárůst individualismu. Ženy se začaly osamostatňovat, emancipovat, začaly pracovat a tím získaly možnost ekonomické nezávislosti. S touto změnou ruku v ruce přichází i změna mužské pozice, otcové se začínají bránit vytlačení z podílu na rodinném fungování a v současné době můžeme vidět snahy o jejich znovuzачlenění do péče o rodinu. Cílem celé mé práce bylo zjistit, zda je dlouho zažitý model muž – živitel a matka – pečovatelka již zastaralý a zda vhodnější alternativou jak pro zdravý vývoj dítěte, tak i pro partnerský vztah, je právě aktivní otcovství. Jak dokazuji v teoretické části, z pohledu mnoha autorů se tato varianta reálně jeví jako mnohem vhodnější a zdravější, a to pro celou rodinu. S tímto názorem odborníků se ztotožňuji také já sama. V empirické části jsem se snažila zmapovat, jaký je přístup současných mužů otců k rodičovství, jak chápou svou roli v rodině, zda u nich převládají ještě tradiční stereotypy, kdy muž funguje jako živitel rodiny a žena pečuje o děti a o domácnost, nebo zda jsou zastánci genderové rovnosti, kdy se s ženami rovnoměrně podílí na péči o rodinu včetně domácích prací. Ačkoli z kvantitativního šetření vyplynulo, že aktivních otců z celkového počtu respondentů je jen 17%, domnívám se, že jako začátek nového trendu se toto číslo může jevit jako velmi pozitivní a můžeme jen doufat, že se postupem času bude zvyšovat. Přestože 68% mužů odmítá genderový stereotyp, kdy muži jsou hlavními živiteli rodin a ženy hlavními pečovatelkami, dle výsledků můžeme vidět, že v praxi se zatím nejedná o vzájemné a rovnoměrné sdílení

rolí. Považuji však za nutné ocenit narůstající počet mužů, kteří se dobrovolně stejným nebo i vyšším dílem podílejí na péči o dítě (30%) a i o domácnost (25%). To je podle mého názoru velmi důležitý krok k genderově vyrovnaným partnerstvím. Z výzkumu také vyplynulo, že dotazovaní muži se nevnímají pouze a výhradně jako živitelé rodin, ale cítí se být také vychovateli, partnery při hře, učiteli a i pečovateli. Nejčastější překážkou toho, aby se muži mohli více angažovat v péči o rodinu, je dle respondentů nutnost trávit v zaměstnání mnoho času. Aktivní otcovství můžeme chápat jako určitý předstupeň pečovatelského otcovství, kdy muž absolvuje rodičovskou dovolenou, u nás funguje tato možnost od roku 2001. Za průkopníky těchto nových forem otcovství můžeme považovat evropské severské země (např. Švédsko), které jsou známé svou politikou rovnosti. U nás jsme v praxi přece jen trochu více svazováni genderovými stereotypy. Také z výzkumného souboru se 59% dotazovaných mužů domnívá, že je přirozené, aby byla na rodičovské dovolené žena a jen 12% z nich by chtělo ta nejkrásnější léta trávit doma s dítětem místo svých partnerek, přičemž se jedná častěji o muže, kteří jsou v praxi aktivními otci.

Přínos předkládané diplomové práce vidím především v tom, že jsem přispěla k bližšímu poznání současných otců, jejich postojů k rodině a samozřejmě také k rodičovství, upozornila jsem na pozitiva aktivního otcovství. Rodina prošla v průběhu historie mnoha změnami a vzhledem k tomu, že sociální pedagogika se na téma rodinného prostředí výrazně orientuje, doufám, že jsem poodhalila některé zajímavé skutečnosti týkající se fungování rodiny a především proměny otcovské role. To by následně mohlo vést k efektivnější práci (nejen) sociálních pedagogů s rodinami. Zároveň jsem se rozšířila své vlastní obzory o tomto tématu a velmi by mě potěšilo, pokud by tato práce alespoň v malé míře napomohla k diskusi společnosti o otcovství nebo poskytla podnět k zamyšlení se nad rovnými příležitostmi pro ženy a muže. Práce by mohla posloužit i jako výzva pro čtenáře, kteří vnímají, že rodina prochází různými změnami, a proto by bylo vhodné přehodnotit některé vžité konvence či stereotypy.

Na závěr bych ráda shrnula své dojmy z psaní diplomové práce. Téma aktivního otcovství se pro mě samotnou jeví jako velmi zajímavé a aktuální, nečekala jsem, že nabídka dostupné literatury bude tak rozmanitá a čtivá. Jsem si vědoma toho, že rozsah výzkumného vzorku není příliš velký, přesto však doufám, že jsem svým úsilím přinesla mnoho zajímavých informací a také podnětů k dalším výzkumům. Jedná se o téma poměrně nové, tudíž lze v blízké budoucnosti očekávat jeho další rozvoj a samozřejmě stále větší obeznamenost české společnosti o aktivním otcovství, které je pro zdárný vývoj dítěte tak moc důležité.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. AUGUSTYN, Józef, 2004. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. ISBN 80-7192-581-0.
2. BADINTEROVÁ, Elizabeth, 1998. *Materská láska od 17. storočia po súčasnosť*. Bratislava: Aspekt. ISBN 80-85549-04-2.
3. BADINTEROVÁ, Elizabeth, 2005. *O mužské identitě*. Praha a Litomyšl: Ladislav Horáček – Paseka. ISBN 80-7185-727-0.
4. BAKALÁŘ, Eduard, 2002. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-7021-605-0.
5. BALHAROVÁ, Jana, 2004. *Vliv otce na sociální chování dítěte*. In: Sborník konference Zdravé rodičovství na téma Otcovství. Brno: Centrum naděje a pomoci.
6. BIDDULPH, Steve, 2007. *Mužství*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-209-6.
7. BILLER, Henry, 1993 cit. podle BAKALÁŘ, Eduard, 2002. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-7021-605-0.
8. BURGESSOVÁ, Adrienne, 2004. *Návrat otcovství. Jak se stát moderním otcem*. Brno: Jota. ISBN 80-7217-296-4.
9. CONNEL, Raewyn, 2011 cit. podle JOHANSSON, Thomas, 2011. The construction of the new father: how middle – class men become present fathers. *International Review of modern sociology*. Vol. 37(1). 111-126.
10. DOBSON, James, 1995. *Rodičovství chce odvalu*. Praha: návrat domů. ISBN 80-85495-45-7.
11. DUDOVÁ, Radka, 2008. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-136-1.
12. DUNOVSKÝ, Jiří, 1986 cit. podle PRŮCHA, Jiří, 2009. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-564-2.
13. DUNOVSKÝ, Jiří, 1986 cit. podle MATOUŠEK, Oldřich, Hana PAZLAROVÁ, 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-739-8.
14. FIALOVÁ, Ludmila a kol., 2000. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-87-7.

15. FRIDRICH, Karel, 2004. *Otcovství*. In: Sborník konference Zdravé rodičovství na téma Otcovství. Brno: Centrum naděje a pomoci.
16. GJURIČOVÁ, Šárka, 2002. Rozvodové spory o děti v kontextu generového uspořádání v rodinách: pohled rodinné terapeutky. In: ČERMÁKOVÁ, Marie, Hana, HAŠKOVÁ et. al, 2002. *Na cestě do EU: rovné příležitosti mužů a žen v ČR*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR.
17. GOETZ, 1998 cit. podle BAKALÁŘ, Eduard, 2002. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-7021-605-0.
18. GULÁŠOVÁ, Ivica, 2004. *Očakávania gravidných žien ohľadne podpory manžela počas gravidity*. In: Sborník konference Zdravé rodičovství na téma Otcovství. Brno: Centrum naděje a pomoci.
19. HARTL, Pavel, Helena, HARTLOVÁ, 2009. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. 2. vydání. ISBN 978-80-7367-569-1.
20. HAŠKOVÁ, Hana, Radka, RADIMSKÁ, 2002. Rodičovství po rozchodu partnerů z generového hlediska. In: ČERMÁKOVÁ, Marie, Hana, HAŠKOVÁ et. al, 2002. *Na cestě do EU: rovné příležitosti mužů a žen v ČR*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR.
21. CHMELÁŘOVÁ, Hana, 2008. Tátové v historii. In: SEDLÁČEK, Lukáš, Kateřina, PLESKOVÁ, 2008. *Aktivní otcovství*. Brno: Nesehnutí Brno. ISBN 978-80-903228-9-1.
22. CHORVÁT, 1999 cit. podle NEŠPOROVÁ, Olga, 2005. *Harmonizace rodiny a zaměstnání. Rodiny s otci na rodičovské dovolené*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí.
23. CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1369-4.
24. CHUDÁČKOVÁ, Táňa, 2004. *Rovnost žen a mužů v péči o rodinu a děti*. In: Sborník konference Zdravé rodičovství na téma Otcovství. Brno: Centrum naděje a pomoci.
25. JANDOUREK, Jan, 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-535-0.
26. JARKOVSKÁ, Lucie, 2004. *Prohlédněme genderové stereotypy*. In Sborník na téma abc feminismu. Brno: Nesehnutí Brno. ISBN 80-903228-3-2.

27. KAŠPARŮ, Jaroslav, 2009. *Rodina - problém definice a definice problémů*. In: Sborník konference o pozitivní politice na téma Rodina na prahu 21. století. ISBN 978-80-7421-017-4.
28. KONEČNÁ, Hana, 2006. *Na cestě za dítětem*. Praha: Galén. 2. vydání. ISBN 978-80-7262-591-8.
29. KUCHAROVÁ, Věra, 2003. Některé obsahové změny postojů k manželství a rodičovství. In: MAREŠ, Petr, Tomáš, POTOČNÝ, 2003. *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barister. ISBN 80-86598-61-6.
30. KUNDRA, Lucie, 2009. *Legislativní možnosti podpory aktivního otcovství*. Praha: Otevřená společnost. ISBN 978-80-87110-14-0.
31. LACINOVÁ, Lenka, 2008. *Dost dobří rodiče, aneb, Drobné chyby ve výchově dovoleny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-442-7.
32. LANGMEIER, Josef, Dana, KŘEJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing. 2. vydání. ISBN 80-247-1284-9.
33. MACDONALD, Gordon, 2002. *Být dobrým tátou*. Praha: Návrat domů. ISBN 80-7255-051-9.
34. MAREŠ, Petr, 2008. Hodnota dítěte v životě českých rodin. In: SIROVÁTKA, Tomáš, Ondřej, HORA, 2008. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Boskovice, Albert. ISBN 978-80-7326-140-5.
35. MAŘÍKOVÁ, Hana, 1999. *Muž v rodině: demokratizace sféry soukromé*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 80-85950-69-3.
36. MAŘÍKOVÁ, Hana, 2004. *Rodina: proměny mateřství, otcovství a rodičovství*. In: Sborník na téma abc feminismu. Brno: Nesehnutí Brno. ISBN 80-903228-3-2.
37. MAŘÍKOVÁ, Hana, Miloslav, Petrusek et. al, 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-311-3.
38. MAŘÍKOVÁ, Hana, Radka, RADIMSKÁ, 2003 cit. podle KUNDRA, Lucie, 2009. *Legislativní možnosti podpory aktivního otcovství*. Praha: Otevřená společnost. ISBN 978-80-87110-14-0.
39. MATEJČEK, Zdeněk, 1986. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum. ISBN 08-056-89.
40. MATĚJČEK, Zdeněk, 1994 cit. podle BAKALÁŘ, Eduard, 2002. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-7021-605-0.
41. MATĚJČEK, Zdeněk, 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál.

42. MATOUŠEK, Oldřich, 1997. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství. 2. vydání. ISBN 80-85850-24-9.
43. MATOUŠEK, Oldřich, Hana, PAZLAROVÁ, 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-739-8
44. MOSS, Peter, Marta, KORINTUS, 2008 cit. podle KUNDRA, Lucie, 2009. *Legislativní možnosti podpory aktivního otcovství*. Praha: Otevřená společnost. ISBN 978-80-87110-14-0.
45. MOŽNÝ, Ivo, 2002. *Sociologie rodiny*. Praha: Slon. 2. vydání. ISBN 80-86429-05-9.
46. MUSIL, Libor, Jindřich, ŠRAJER, 2008. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. Olomučany: Albert. ISBN 978-80-7326-145-0.
47. NEŠPOROVÁ, Olga, 2005. *Harmonizace rodiny a zaměstnání. Rodiny s otci na rodičovské dovolené*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí.
48. PRŮCHA, Jan, 2009. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. 6. vydání. ISBN 978-80-7367-647-6.
49. PRŮCHA, Jan, 2009. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-564-2.
50. PUGHE, Billy, Terry, PHILPOT, 2007 cit. podle MATOUŠEK, Oldřich, Hana PAZLAROVÁ, 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-739-8.
51. RABUŠIC, Ladislav, 2001. *Kde ty všechny děti jsou?* Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-01-6.
52. RAUS, Pavel, 2004. *Role otce v rodině*. In: Sborník konference Zdravé rodičovství na téma Otcovství. Brno: Centrum naděje a pomoci.
53. RITVO, Eva, Ira, GLICK, 2009. *Párová a rodinná terapie*. Trenčín: Vydavatelství F. ISBN 978-80-88952-56-5.
54. ŘÍČAN, Pavel, 2006. *Cesta životem*. Praha: Portál. 2. vydání ISBN 80-7367-124-7.
55. SATIROVÁ, Virginia, 1994. *Knih o rodině*. Praha: Práh. ISBN 80-901325-0-2.
56. SATIROVÁ, Virginia, 2007. *Společná terapie rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-303-1.

57. SEDLÁČEK, Lukáš, 2008. Mýty o otcovství. In: SEDLÁČEK, Lukáš, Kateřina, PLESKOVÁ, 2008. *Aktivní otcovství*. Brno: Nesehnutí Brno. ISBN 978-80-903228-9-1.
58. SHEEHY, Gail, 1999. *Průvodce dospělostí: šance a úskalí druhé poloviny života*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-185-1.
59. SIROVÁTKA, Tomáš, 2003. Rodinné chování a rodinná politika v České republice. In: MAREŠ, Petr, Tomáš, POTOČNÝ, 2003. *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barister. ISBN 80-86598-61-6.
60. SIROVÁTKA, Tomáš, Helena Bartáková, 2008. Harmonizace rodiny a zaměstnání v České republice a role sociální politiky. In: SIROVÁTKA, Tomáš, Ondřej, HORA, 2008. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Boskovice, Albert. ISBN 978-80-7326-140-5.
61. SKOČOVSKÝ, Karel, 2004. *O těhotenství tatínků*. In: Sborník konference Zdravé rodičovství na téma Otcovství. Brno: Centrum naděje a pomoci.
62. SMAHEL, Rudolf, 2004. *Výchova ke zralému otcovství*. In: Sborník konference Zdravé rodičovství na téma Otcovství. Brno: Centrum naděje a pomoci.
63. SOBOTKOVÁ, Irena, 2007. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál. 2. vydání. ISBN 978-80-7367-250-8.
64. ŠALAMOUNOVÁ, Petra, 2006. Hodnota dítěte a natalitní plány v české společnosti. In: KOCOURKOVÁ, Jiřina, Ladislav, RABUŠIC, 2006. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?* Praha: Univerzita Karlova v Praze. ISBN 80-86561-93-3.
65. ŠÁLEK, Marek, 2004. *Svoboda otcům!* In: Sborník na téma abc feminismu. Brno: Nesehnutí Brno. ISBN 80-903228-3-2.
66. ŠEĐOVÁ, Klára, 2003. *Mateřství jako pozitivní hodnota a žitý svět*. In *SPFFBU, řada pedagogická U8*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-3120-4.
67. ŠMÍDOVÁ, Iva, 2003. *Matkové*. In: MAREŠ, Petr, Tomáš, POTOČNÝ, 2003. *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barrister a Principál. ISBN 80-86598-61-6.
68. ŠMÍDOVÁ, Iva, 2008. *Pečovatelská otcovství: zkušenost a genderové vztahy*. Tribun EU, Brno. ISBN 978-80-7399-406-8.
69. ŠULOVÁ, Lenka, 2010. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum. 2. vydání. ISBN 978-80-246-1820-3.

70. TRAPKOVÁ, Ludmila, Vladislav, CHVÁLA, 2009. *Rodina – místo pro získávání důvěry*. In: Sborník z česko – německo – rakouské konference na téma: Rodinná politika jako nástroj, který umožňuje a podporuje mezigenerační solidaritu. Praha: Centrum pro rodinu.
71. VÁCLAVOVÁ, Olga, 2004. *Otec – jeho vliv na vývoj dítěte a místo v rodině*. In: Sborník konference Zdravé rodičovství na téma Otcovství. Brno: Centrum naděje a pomoci.
72. VÁGNEROVÁ, Marie, 2000. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost a stáří*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.
73. VÁGNEROVÁ, Marie, 2007. *Vývojová psychologie 2. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1318-5.
74. VALOUCHOVÁ, Anna, 2008. Aktivní otcovství, jak zákon káže. In: SEDLÁČEK, Lukáš, Kateřina, PLESKOVÁ, 2008. *Aktivní otcovství*. Brno: Nesehnutí Brno. ISBN 978-80-903228-9-1.
75. VALOUCHOVÁ, Anna, 2008 cit. podle KUNDRA, Lucie, 2009. *Legislativní možnosti podpory aktivního otcovství*. Praha: Otevřená společnost. ISBN 978-80-87110-14-0.
76. VANĚK, J, 1972 cit. podle PRŮCHA, Jiří, 2009. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-564-2.
77. VONDRÁČKOVÁ, Eliška, 2009. *Pozitivní rodičovství*. Sborník z konference o pozitivní politice na Téma Rodina na prahu 21. století. ISBN 978-80-7421-017-4.
78. WALSH, 1993 cit. podle RITVO, Eva, Ira GLICK, 2009. *Párová a rodinná terapie*. Trenčín: Vydavatelství F. ISBN 978-80-88952-56-5.
79. ZOJA, Luiga, 2005. *Soumrak otců*. Praha: Prostor. ISBN 80-7260-145-8.

Internetové zdroje

79. SEDLÁČEK, Lukáš, 2009. *Mateřští otcové?* In: Sborník konference na téma aktivní rodičovství, 2009. Brno: Nesehnutí. [online]. [cit. 2012-21-02]. Dostupný z: http://aktivnirodivcovstvi.cz/cms/wp-content/uploads/AR2009_sbornik_web.pdf.
80. SEDLÁČEK, Lukáš, Zora, JAVORSKÁ, 2008. *Aktivní otcovství*. Brno: Nesehnutí. [online]. [cit. 2012-21-02]. Dostupný z: <http://www.rovneprilezitosti.cz/oldweb/admin/upload/0a348316d1/fd6ac79c8b.pdf>.

81. ŠOLTOVÁ, Jitka, 2011. *Sladuje máma, sladuje táta – zamyšlení nad aktivním otcovstvím*. [online]. [cit. 2012-21-03]. Dostupné z: <http://aktivnimama.cz/slazuje-mama-slazuje-tata-%E2%80%93-zamysleni-nad-aktivnim-otcovstvim/>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

VO	Výzkumná otázka
H	Hypotéza
H _A	Alternativní hypotéza
H ₀	Nulová hypotéza
AO	Aktivní otcovství
PS	Pečovatelské schopnosti
RD	Rodičovská dovolená
Atd.	A tak dále.
Tzv.	Takzvaný.
Tzn.	To znamená.
Např.	Na příklad.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Věkové složení respondentů.....	51
Obrázek 2 Složení respondentů podle stupně nejvyššího dosaženého vzdělání	51
Obrázek 3 Složení respondentů dle existence či neexistence víry.....	51
Obrázek 4 Pohled otců na změnu rodičovství a otcovství.....	53
Obrázek 5 Konkrétní změny, které pozorují respondenti v rodičovství	55
Obrázek 6 Důvody, proč se mění rodičovství a otcovství (dle respondentů).....	56
Obrázek 7 Co přináší respondentům otcovství.....	57
Obrázek 8 Negativa otcovství.....	58
Obrázek 9 Jak hodnotí respondenti sami sebe jako otce.....	59
Obrázek 10 Význam aktivního otcovství podle respondentů.....	60
Obrázek 11 Považují se respondenti za aktivní otce?	61
Obrázek 12 Postoj respondentů k přínosu aktivního otcovství	62
Obrázek 13 Myslí si respondenti, že je jejich partnerky považují za aktivní otce?.....	63
Obrázek 14 Pohled otců na muže jako pečovatele	64
Obrázek 15 Pohled otců na genderový stereotyp otec – živitel a matka – pečovatelka	65
Obrázek 16 Jak muži vnímají svou roli otce	66
Obrázek 17 Kdo se v rodině respondentů více podílí na péči o dítě.....	67
Obrázek 18 Pohled mužů na to, zda by se dokázali o své dítě postarat sami.....	68
Obrázek 19 Pohled partnerek respondentů na to, zda by se jejich partneři dokázali postarat o dítě sami.....	69
Obrázek 20 Kdo se v rodině respondentů více podílí na péči o domácnost.....	70
Obrázek 21 Jsou respondenti aktivní otcové?	71
Obrázek 22 Reakce respondentů na případné povýšení.....	72
Obrázek 23 Význam profese, kariéry respondentů.....	73
Obrázek 24 Hlavní činnost respondentů po návratu ze zaměstnání	74
Obrázek 25 Skloubení zaměstnání a péče o rodinu	75
Obrázek 26 Překážky, které brání lepšímu skloubení rodiny a profese respondentů	76
Obrázek 27 Pohled respondentů na otcovskou rodičovskou dovolenou.....	76
Obrázek 28 Důvody, proč byly na rodičovské dovolené partnerky respondentů.....	78
Obrázek 29 Přáli by si respondenti být na rodičovské dovolené?	79
Obrázek 30 Aktivní otcové vzhledem k nejvyššímu dosaženému stupni vzdělání	84

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Charakteristika výzkumného vzorku.....	50
Tabulka 2 Pohled otců na změnu rodičovství a otcovství.....	53
Tabulka 3 Konkrétní změny, které pozorují respondenti v rodičovství.....	54
Tabulka 4 Důvody, proč se mění rodičovství a otcovství (dle respondentů).....	56
Tabulka 5 Co přináší respondentům otcovství.....	56
Tabulka 6 Jak hodnotí respondenti sami sebe jako otce.....	59
Tabulka 7 Význam aktivního otcovství podle respondentů.....	60
Tabulka 8 Považují se respondenti za aktivní otce?.....	61
Tabulka 9 Postoj respondentů k přínosu aktivního otcovství.....	62
Tabulka 10 Myslí si respondenti, že je jejich partnerky považují za aktivní otce?.....	62
Tabulka 11 Pohled otců na muže jako pečovatele.....	63
Tabulka 12 Pohled otců na genderový stereotyp otec – živitel a matka - pečovatelka.....	64
Tabulka 13 Jak muži vnímají svou roli otce.....	65
Tabulka 14 Kdo se v rodině respondentů více podílí na péči o dítě.....	66
Tabulka 15 Pohled mužů na to, zda by se dokázali o své dítě postarat sami.....	67
Tabulka 16 Pohled partnerek respondentů na to, zda by se jejich partneři dokázali postarat o dítě sami.....	68
Tabulka 17 Kdo se v rodině respondentů více podílí na péči o domácnost.....	69
Tabulka 18 Jsou respondenti aktivní otcové?.....	70
Tabulka 19 Reakce respondentů na případné povýšení.....	71
Tabulka 20 Význam profese, kariéry respondentů.....	72
Tabulka 21 Hlavní činnost respondentů po návratu ze zaměstnání.....	73
Tabulka 22 Skloubení zaměstnání a péče o rodinu.....	74
Tabulka 23 Překážky, které brání lepšímu skloubení rodiny a profese respondentů.....	75
Tabulka 24 Pohled respondentů na otcovskou rodičovskou dovolenou.....	76
Tabulka 25 Důvody, proč byly na rodičovské dovolené partnerky respondentů.....	77
Tabulka 26 Přáli by si respondenti být na rodičovské dovolené?.....	78
Tabulka 27 Schéma čtyřpolní tabulky.....	81
Tabulka 28 Čtyřpolní tabulka – souvislost mezi věkem a aktivním otcovstvím.....	81
Tabulka 29 Čtyřpolní tabulka – souvislost mezi vírou a aktivním otcovstvím.....	82
Tabulka 30 Kontingenční tabulka – souvislost mezi vzděláním a aktivním otcovstvím.....	84

Tabulka 31 Kontingenční tabulka souvislosti mezi aktivním otcovstvím a rod. dovolenou..... 86

Tabulka 32 Kontingenční tabulka souvislosti aktivního otcovství a postoje k pečovatelským schopnostem mužů.....88

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I Dotazník

DOTAZNÍK

Vážený respondente,

jmenuji se Blanka Ďulíková a studuji na Fakultě humanitních studií UTB ve Zlíně. Ráda bych Vás požádala o vyplnění tohoto dotazníku, který mi následně pomůže při zpracování mé diplomové práce na téma: Aktivní otcovství aneb proměna otcovské role v současné rodině. Dotazník je zcela anonymní.

Dotazník vyplňujte prosím tak, že zakroužkujete zvolenou odpověď. Není-li uvedeno jinak, vždy prosím volte jen jednu možnost.

Předem děkuji za Vaše odpovědi i za čas strávený vyplňováním dotazníku.

Jaký je Váš věk?	Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?	Jste věřící?
<ul style="list-style-type: none">• Do 25• 26 – 35• 36 a víc	<ul style="list-style-type: none">• Základní• Střední bez maturity (vyučen)• Střední s maturitou• Vysokoškolské, vyšší odborné	<ul style="list-style-type: none">• Ano• Ne

1. Vidíte rozdíly v tom, co obnášelo rodičovství a s ním spojené otcovství teď, a co v minulosti?

- Ano
- Ne

2. Vyplňte, pokud jste na předchozí otázku odpověděl „ano.“ Jaké rozdíly konkrétně? (max. 3 odpovědi)

- V minulosti fungoval muž především jako živitel rodiny.
- V minulosti bylo rodičovství více podporováno ze strany státu.
- Muži se nyní více angažují jako otcové.
- Ženy se více začínají zajímat o svou kariéru.
- Otcovství začíná mít stejnou váhu jako mateřství.
- Rodiče se více začínají orientovat na liberální (volnou) výchovu.
- V minulosti měli rodiče na své děti více času.
- V minulosti měli partneři lepší podmínky k rodičovství než nyní.

3. Vyplňte, pokud jste na otázku č. 1 odpověděl „ano.“ Z jakého důvodu si myslíte, že se rodičovství a otcovství mění?

- Je to přirozený vývoj.
- Je to důsledek jiných podmínek, než měli rodiče minulých generací.

4. Co Vám otcovství přináší? (max. 3 odpovědi)

- Radost
- Seberealizaci, osobní růst
- Lásku
- Nové zkušenosti
- Vyšší toleranci
- Sebeovládání
- Nalezení neočekávaných rezerv
- Schopnost plánovat, organizovat, rozdělovat úkoly
- Zdokonalení intuice
- Sblížení s partnerkou
- Společenskou prestiž

5. Shledáváte na otcovství něco negativního? (max. 3 odpovědi)

- Nic
- Úbytek času
- Méně osobní svobody
- Změna vztahu s partnerkou
- Větší pracovní vypětí kvůli zajištění rodiny
- Finanční znevýhodnění
- Únava, vyčerpání

6. Jak hodnotíte sám sebe jako otce?

- Myslím si, že jsem dobrý otec.
- Snažím se, ale ne vždy je vše podle mých představ.
- Jako otec mám ještě jisté rezervy
- Nejsem dobrý otec.

7. Co si představujete pod pojmem aktivní otcovství?

- Uveďte prosím.....
-
-
-

8. Pokládáte se sám za aktivního otce?

- Ano
- Ne

9. Je podle Vás aktivní otcovství pozitivním fenoménem dnešní doby, je přínosné?

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

10. Domníváte se, že Vaše partnerka Vás za aktivního otce považuje?

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

11. Souhlasíte s názorem, že muži nemohou být tak dobrými pečovateli jako ženy, neboť k tomu nejsou přírodou vybaveni?

- Ano, ženy oplývají mateřským instinktem, kterým muži nedisponují.
- Ne, je to podle mě jen mýtus.
- Nevím.

12. Co si myslíte o tradičním rozdělení rolí otec – živitel a matka – pečovatelka?

- Souhlasím s tím, je to přirozené.
- Je to pouze zažitá představa, záleží na domluvě partnerů, jak si role rozdělí.

13. Jak vnímáte svou roli otce? (max. 3 odpovědi)

- Otec jako hlava rodiny
- Otec jako živitel
- Otec jako pečovatel
- Otec jako partner při hře
- Otec jako učitel
- Otec jako vychovatel

14. Kdo si myslíte, že se ve Vaší rodině více podílí na péči o dítě (výchova, trávení volného času, koupání, přebalování, oblékání, uspávání, návštěva třídních schůzek, lékaře atd.)?

- Žena
- Muž
- Oba stejně
- Jiná osoba

15. Dokázal byste se o své děti starat např. týden úplně sám?

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

Otázka pro partnerku!

16. Myslíte si, že by se Váš partner dokázal postarat o děti např. týden úplně sám?

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

17. Kdo si myslíte, že se ve Vaší rodině více podílí na péči o domácnost (nakupování, mytí nádobí, uklizení, vysávání, příprava jídla atd.)?

- Žena
- Muž
- Oba stejně
- Jiná osoba

18. Představte si, že by Vám v práci bylo nabídnuto povýšení, avšak musel byste v zaměstnání trávit více času. Jak byste reagoval?

- Nabídku bych přijal
- Nabídku bych odmítl
- Nevím

19. Jaké místo ve Vašem životě zaujímá Vaše profese, kariéra?

- Kariéra je u mě na prvním místě.
- Mám svou práci rád.
- Jde mi především o to, abych finančně zabezpečil svou rodinu.

20. Jaká je Vaše hlavní činnost po návratu ze zaměstnání?

- Odpočívám
- Vzdělávám se
- Věnuji se svým zájmům
- Připravuji se do zaměstnání
- Věnuji se rodině a domácnosti

21. Daří se Vám skloubit zaměstnání a péči o rodinu?

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

22. V čem konkrétně vidíte překážku toho, abyste se mohl více účastnit péče o rodinu? (Vyplňte, pokud jste v předcházející otázce nezaznačil první odpověď)

- Ze zaměstnání přicházím příliš unavený.
- Mám svou práci příliš rád.
- Musím v zaměstnání trávit příliš mnoho času (přesčasy atd.).
- Je pro nás ekonomicky výhodnější, když v případě nemoci dítěte a podobných událostí zůstane s dítětem doma partnerka.
- Bojím se, že pokud budu muset často zůstat s dítětem doma, přijdu o zaměstnání.
- Jiná odpověď, prosím uveďte.....

23. Co si myslíte o otcích na rodičovské dovolené?

- Je dobře, že je tato možnost pro muže v ČR již dostupná.
- Uznávám, že některým rodinám tato varianta může pomoci.
- Je to výstřelek této moderní doby.

24. Z jakého důvodu byla na rodičovské dovolené Vaše partnerka, a ne Vy?

- Je to podle našeho názoru přirozené.
- Nechtěli jsme, aby se na nás lidé dívali „skrz prsty.“
- Z finančních důvodů.
- Bylo to přání partnerky.
- Negativně by to ovlivnilo mou pracovní kariéru.
- Péči o děti a domácnost bych nezvládl.
- Pro otce tato možnost ještě neexistovala.
- Jiný důvod, prosím uveďte jaký.....

25. Přál byste si, abyste mohl být na rodičovské dovolené Vy?

- Ano
- Ne
- Nevím

Pokud byste chtěl k tomuto tématu ještě něco dodat, zde je prostor pro Vaše myšlenky.

.....

.....

.....

.....